

armádě při tažení proti assyrskému Senacheribovi, který postupoval podél pobřeží fílištinského proti Egyptu [2Kr 19,9]. Ve zprávě, kterou zanechal Senacherib v assyrských nápisech, se praví, že proti němu vytáhli králové egyptští s lukostřelci, válečnými vozy a koňmi krále etiopijského a svedli s ním bitvu u Elteké. Bylo to r. 701 př. Kr. Když už byl T. faraónem, vytáhl proti němu r. 675 př. Kr. Senacheribův syn Asarhaddon, ale porazil jej až při druhé výpravě r. 670, pronikl až do Memfis a zabil jeho syna. T. utekl do Etiopie a vrátil se do Egypta až po smrti Asarhaddonově r. 669 př. Kr. Ale Assurbanipal vyslal proti němu vojsko. V nápisech assyrských jej nazývá králem egyptským a etiopijským. Porazil jej u Karbanitu nedaleko nilské delty. T. se uchýlil do Théb [bibl. No]. Assurbanipal dobyl Théb r. 663 př. Kr., a tak učinil konec etiopijskému panství nad Egyptem. Podařilo se mu to i proto, že podporoval domácí kníziata egyptská ve vzdoru proti T-ovi. V Zendžirli byl nalezen pomník, na němž jsou znázorněni T. a tyrský král Baal, vedení na řetězu provlečeném jejich chrpím [sr. Bič I., 90].

Tirchana, syn Kálefa, bratra Jerachmee-lova, a jeho ženiny Maachy [1Pa 2,42.48].

Tiriáš, syn Jehalleleelův [1Pa 4,16].*

Tirsata [pohebrejštené perské *taršta* = obávaný], čestný titul [jako naše Excellence] vladáře judského pod perskou vládou. Timto titulem byl obdařen jak Zorobábel [Ezd 2,63; Neh 7,65.70], tak Nehemiáš [Neh 8,9; 10,1]. Nehemiáš je nazýván také mistodržcím [hebr. *peckál*]; zdá se, že t. a *peckál* jsou souznačné pojmy.

Tisíc, hebr. *'elef*, odvozené od kořene *'lp*, jenž znamená vázati se, připojiti se, býti důvěrný, takže *'elef* označuje původně spopolitost těch, kteří se důvěrně znají, kteří patří k sobě, tedy **čeled'*, **rod* [Joz 22,14]. V tom smyslu praví např. Gedeon, že jeho *'elef* [Kral. rod] je chatrný [Sd 6,15]. I město může býti označeno ve svém celku jako *'elef* [Kral. »tisi-ce«, Mi 5,2; sr. 1S 23,23] právě tak jako oddíl vojska pod jedním velitelem. Izraelské vojsko bylo rozděleno na »tisíce«, »stovky« a »desítky« [1S 8,12; 17,18; 22,7; 18,1], jímž veleli hejtmani, setníci a desátníci, rovněž lid izraelský při putování po poušti měl kníziata »tisíců« [Ex 18,21; Nu 10,4; Joz 22,21.30], čímž není myšlen určitý počet, nýbrž oddíl těch, kteří spolu úzce souviseli a měli téhož knížete. Hebr. *'elef* označovalo tedy původně patrně pod-oddíl většího celku, *mišpáchá* [= čeled', sr. Nu 1,2.4 s v. 16, dále 1S 10,19 s v. 21]. Později však *'elef* dostalo význam číslovky 1000 anebo velkého zaokrouhleného počtu [např. Jb 9,3; 33,23; sr. Dt 32,30; 1S 18,7; Z 91,7]. Tuto okolnost jest mít na paměti všude tam, kde se v Kral. textu vyskytuje tato číslovka.

Tisícileté království není sice přímo biblický výraz, ale byl v církevních dějinách vytvořen na podkladě Zj 20,1-10 [už Papias, Justin Mučedník, Irenaios, Cyprian očekávali tisícileté království!] a měl důležitou úlohu

Tirchana-Titus [1101]

v t. zv. chiliastických [řecké *chilioi* = 1000] hnutích, jež očekávala vládu Kristovu na zemi na 1000 let, při níž budou vzkříšeni pouze mučedníci pro víru jako spoluvládci Kristovi [sr. L 14,14]. Teprve po ukončení tohoto t-ého království bude na čas propuštěn satan z vězení, dojde ke všeobecnému druhému vzkříšení, k poslednímu soudu a ke konečnému a trvalému království Božímu v nebeském Jerusalemu. Zj 20 navazuje na Dn 7,9 n. 22.27 [sr. také 1K 6,2n; 15,24n; L 22,29n], ale značně tyto údaje rozšiřuje. Na tisíc let bude zlomena moc satanova nad zemí. Nebude už »knížetem tohoto světa« [J 12,31; 14,30; 16,11], nebude svádět národy. Kristus sám se svými mučedníky bude vládnout nad živými. Bude to viditelný vlom toho, co má jednou přijít v plnosti, do tohoto světa; sobotní tisíciletí, sobotní odpočinutí, jak je očekávali židovští apokalyptikové [Slovanský Enoch, dokonce i talmud], bude uskutečněno. Nastane říše Mesiášova. Mezi první odpůrce chiliasmu patřil Origenes [† 254]. Smrtelnou ránu tomuto hnutí ve staré církvi zasadil Augustin svým učením, že církev je totožná s královstvím Božím na zemi, čili že se v ní uskuteční t-é království. Proto ve středověku, poprvé na sklonku prvního tisíciletí křesťanských dějin, oživovalo očekávání brzkého skonání věku. Jiné oživení chiliastických nadějí nastalo v době reformační, kdy se na př. sekta novokřtěnců připravovala na pozemskou vládu Kristovu. Podobná očekávání žila v některých skupinách husitských a blížek tomuto učení byl i Komenský ve »Všenápravě«. Augsburská a Helvetská konfese zavrhují chiliasmus, i když věří v náhlý a brzký příchod Kristův. Je příznačné, že toto učení se rozmáhalo zvláště v době velkých dějinných krizí nebo pronásledování pro víru.

Tisknouti (se), tlačiti [se], Mk 3,9; 5,24. 31; L 8,42.45; dráti se, L 16,16. *Násilē, násili.

Titovi, epistola. O celkovém rázu pastoračních epistol a o problému jejich autorství viz *Timoteovi, epistoly, odd. 1, 3 a 4. Zde podáme toliko přehled obsahu:

1. Vstup [1,1-4]
2. Ustanovení starších [biskupů] [1,5-9]
3. Výstraha před bludařskými škůdci [1, 10-16]
4. Sborové řady [2,1 - 3,11]
 - a) různé stavy ve sboru [2,1-10]
 - b) zdrojem nového života zjevení v Kristu [2,11-15]
 - c) vztah k vrchnostem a ke světu [3,1-8]
 - d) jak zacházeti s bludaři [3,9-11]
5. Závěr [3,12-15]. S.

Titus, 1. Někjaký věřící, snad proselyta v Korintu, Titus Justus, jehož dům sousedil se synagogou a sloužil Pavlovi za shromaždiště [Sk 18,7 Žilkův překlad].

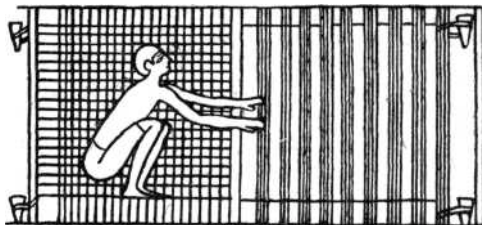
2. Průvodce Pavlův, o čemž se dovídáme nikoli ze Sk, ale z epistol Pavlových. Pocházel z pohanských rodičů [Ga 2,3], doprovázel Pavla s Barnabášem jako zástupce sboru v An-

[1102] Tizejský-Tkadlec

tiocii do Jerusalema k t. zv. apoštolskému concilu [Ga 2,1,3; sr. Sk 15,2]. Z obratu »vlastní syn u víře obecně« [Tt 1,4] se soudí, že uvěřil pod vlivem Pavlova kázání. Na rozdíl od Ti-motea nebyl T. obřezán [Ga 2,3-5]. Později se dovidáme o T-ovi během pobytu Pavlova v Efezu. Byl apoštolem vyslán do Korintu, aby tam zakročil proti nepořádkům [2K 2,13; 7,6.13; 8,6.16; 12,18]. Pavel očekával jeho příchod se starostmi. Když sám opustil Efez, doufal, že se s T-em setká v Troadě [2K 2,12n]. Když se tak nestalo, pokračoval v cestě do Makedonie, kde se s ním konečně setkal a přijal od něho příznivé zprávy o vývoji korintských záležitostí [2K 7,6.13n]. Ihned jej však posílá zpátky, aby doručil Korintským t. zv. 2K [2K 7,6.18.23]. Podle Tt byl T. na čas pověřen správou sboru na Krétě. Měl se však setkat s Pavlem v Nikopolis [Tt 3,12]. Podle 2Tm 4,10 odešel do Dalmácie.

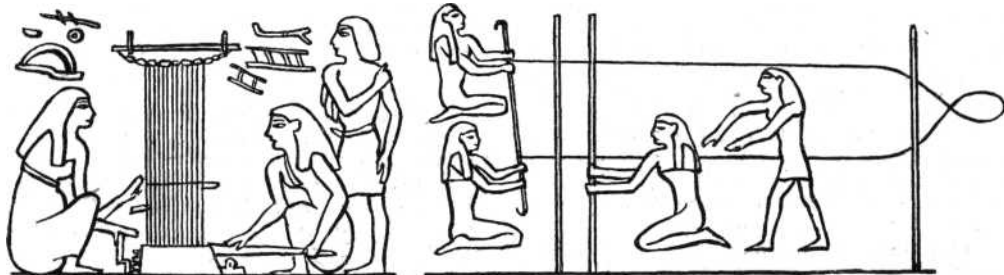
Tizejský, označení nějakého Jochy [1Pa 11,45], snad podle jeho rodiště, nám dosud neznámého.

Tkadlec, tkáči. Starí Izraelci tkali hlavně vlnu a len [Lv 13,47; Př 31,13; Oz 2,5], případně i kozi a velbloudí srst [Ex 26,7; Mt 3,4], později také bavlnu a snad i hedvábí [Zj 18,12]. Vlna musela být nejprve důkladně vymyta a vyčesána, len připraven tak, aby byl zbaven vši dřeviny, při čemž delší a jemnější vlákna byla pečlivě vybírána pro vzácnější tkaniny. Takto získaný len byl buď ponechán ve své přirozené bílé barvě anebo barven [Ex 35, 25]; barvení lnu, po případě vlny mohlo být ovšem posunuto až po setkání látky. Předání srsti, lnu a vlny bylo u Izraelců především, ne-li výhradně, prací žen [Ex 35,25n; Př 31, 19. *Kučel. *Přisti]. Vynikajícími umělci v tomto oboru byli ovšem Egypťané, kteří za-balovali mumie svých faraónů do neuvěřitelně jemných pruhů látek; u jedné z nich na př. na jeden čtvereční cm připadalo kolem 130 vláken osnovy a 65 vláken útku. Vůbec se zdá, že starý svět se naučil předání a tkání od Egypťanů. Původně se patrně velmi pracně tkalo v ruce, ale Egypťané už od pradávna měli tkalcovské stavy, z nichž nejjednodušší se skládaly ze čtyř kolíků, zaražených do země, na které

Egyptský tkadlec tká na rámu ze čtyř kolíků zaražených do země, k nimž jsou přivázány dvě rovnoběžné tyče. Vlevo utkaná látka, vpravo osnova. Malba z Beni Hassan.

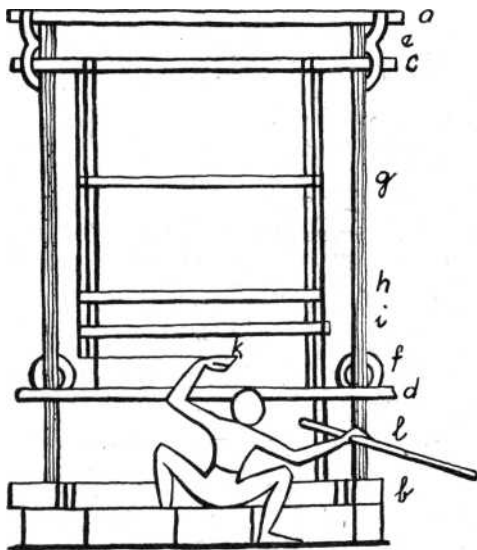
byly připevněny dvě rovnoběžné tyče. Mezi nimi byly napjaty rovnoběžné niti [osnova]. Do osnovy se příčně vlétal útek tak, že střídavě šel nad a pod každé osnovné vlákno [sr. Lv 13,48nn]. Jedna z tyčí v podobě válce byla otáčivá, takže se na ni mohla navíjetí hotová tkanina. Tento válec se nazýval vratidlo [1S 17,7; 2S 21,19; 1Pa 11,23; 20,5. Badatelé se však domnívají, že nejde o vratidlo, nýbrž o tyčovitý nástroj, opatřený šňůrkami — hebr. *mánór*, —, jímž byla nadzvedávána sudá nebo lichá vlákna osnovy, aby vznikl t. zv. prošlup. Viz níže! U Sd 16,13n jde o vetkání vlasů do tkaniva a jejich vtlučení tkalcovskou latí — Kral. mluví o zaražení hřebu — k předcházejícím útkům]. Tyto stavy byly většinou vodorovné. I na egyptských vyobrazeních, podle nichž se zdá, že jde o svislé stavy, jde o stavy vodorovné, ježto Egypťané nedovedli kresbou namnoze vystihnout perspektivu. Také stav Dalilin musel být vodorovný, protože by jinak nebyla mohla vetkati vlasy ležícího Samsona do přediva. Ale byla nalezena jak v Egyptě, tak v Řecku vyobrazení stavů se svislou osnovou, upevněnou v nejjednodušší formě na vodorovné tyči, opřené o dva sousední stromy. Každý pramen osnovy byl dole zatížen závažím. Těchto tkalcovských kamenných závaží bylo nalezeno velké množství při vykopávkách v Gezeru a j. Látka byla tkána shora dolů [sr. J 19,23]. Nevíme ovšem, jak vypadaly tkalcovské stavy u starých Izraelců. Dnes se v Palestině užívá všeobecně vodorovných ručních stavů, ale není vyloučeno — už vzhledem ke

Ženy tkají na svislém stavu(?), další snovají, připravují osnovu mezi tyčemi. Obraz z hrobu Nevothefa (dozorce nad tkalci?) v Beni Hassan.

zmíněným nálezům v Gezeru —, že Izraelci užívali i stavů stojících. Po napětí osnovy [hebr. slovesa je užito v přeneseném smyslu o vzniku lidského embrya u Jb 10,11; Ž 139, 13, Kral. »spojiti«, »přioditi«, hebr. protkati, utkati. Hrozný překládá Jb 10,11: »Kostmi a žilami jsi mne protkal. Zeman Ž 139,13 tlumočí: »Utkal jsi mě v lůně mé matky«. Tétož slovesa se užívá také o politických pletích, lze-li tak rozuměti Iz 30,1, kde Kral. mají »přikrývajícím ji přikrytím«, hebr. »osnujícím osnovu«] bylo ji třeba rozdělit na dvě části, aby jimi mohl být provlékán útek pomocí člunku [měl všelijaké tvary], a to střídavě jednou sudými, podruhé lichými vlákny osnovy. Už Egypťané vynalezli k tomu důmyslný mechanismus. Osnovné nitě, jež měly ležeti nad útkem, byly zdvihány tyčovitým nástrojem, někdy dosti těžkým, z něhož visely šňůrky, zachycující příslušné nitě osnovy, a do vzniklého otvoru, t. zv. prošlupu, byl vnesen útek, který byl připojen k útkům předchozím buď plochou latí nebo hřebenovitou pomůckou. Později se tvořil prošlup tak, že všechny liché nitě byly na jedné tyči, sudé na druhé. Tyče byly zvedány střídavě.

Izraelci měli zakázáno tkáti na lněnou osnovu vlněný útek [Lv 19,19; Dt 22,11]. Tento *zákaz* snad souvisel s nedovolenými magickými praktikami. Ale bylo dovoleno tkát

Tkáni na svislém stavu. Rám je vytvořen dvěma trámy, jež jsou drženy ve svislé poloze dvěma vodorovnými břevny (a, b). Mezi tyčemi (c, d), připevněnými k hornímu břevnu a k postranním trámům smyčkou provazu (e, f), je napjata osnova. Funkce ostatních tyčí (g, h, i) není dosti jasná. Snad je to označení mechanismu, jenž střídavým zvedáním tyčí tvořil t. zv. prošlup nebo prostup (z něm. Durchtritt), otvor v rozestoupených nitích osnovy, aby se jím mohl prohodit člunek (l) s navlečenou nití útku (k). Egypťská hrobní malba.

různobarevná vlákna, takže vznikaly na látce různé obrazce [sr. Gn 37,3; Ez 16,13]. Větka-vána i zlatá vlákna, nešlo-li tu spíše o vyšívaní [Ex 39,3], zvláště do látek na zhotovování velekněžského oděvu. Do opon stánku a později chrámu byly vetkávány dokonce figury cherubinů [Ex 26,1.31; 2Pa 3,14]. *Kruppér. Zvláště umělým výrobkem byla nesešívaná roucha [J 19,23], jež byla předepsána podle Josepha Flavia pro kněze. Hotová látka byla od stavu odstříhována. To, co zůstalo po odstřižení viset na osnovném břevnu, nazývají Kral. »třísně« [Iz 38,12], t. j. zbytky osnovných nití. Toto odříznutí od stavu je prorokovi obrazem předčasné smrti. »Sukno nové« [Mt 9,16; Mk 2,21] je sukno, jež bylo právě snato ze stavu, t. j. nenamáčené do různých solí minerálních nebo rostlinných, nezplstňované a nezvalchované. Valchování bylo úkolem *valchářů. Tkalcí se sdružovali v cechy [sr. 1Pa 4,21], neboť tkáním se u Izraelců zabývaly nejen ženy, ale provozovali je také mužové [2Kr 23, 7, sr. 1S 2,19; Př 31,22.24; Sk 9,39]. Jemnější tkaniva byla v době sz dovážena z Babylona [Joz 7,21], Fénicie [Ez 27,16], Egypta, v době nz i z Indie, zvláště pokud šlo o látku na velekněžské roucha. Talmud prohlašuje tkalcovství za nejnižší druh řemesla.

Tkanice, něco utkaného, zvláště o delších stuhách k lemování a uzavírání [Ex 28,28; 39,31]. U Iz 3,20 a Jr 2,32 jde o ozdobné pásy, jaké nosily zvláště nevěsty.

Tkáti *Tkadlec.

Tlačen, tlačiti, tlačivati, zvláště o tlačením hroznů, oliv buď šlapáním nohama nebo *presem [Neh 13,15; Jb 24,11; Iz 16,10; 63, 2n; Jr 48,33; Pl 1,15; Am 9,13; Mi 6,15]. Zj 14,20 překládá Karafiát [sr. překlad Žilkův]: »I tlačen jest lis vně za městem, a vyšla krev z lisu« až po uzdy koním do šíře na 1600 stadií [= asi 120 km]. Jde tu o obraz Božího trestu, který bude vykonán v celé šíři mimo Jerusalema, t. j. Boží církev [Zj 21,27]. V podobném obrazu se mluví o šlapání »vinného lisu vášnivého hněvu vševládného Boha« [Žilka] ve Zj 19,15. T-i ve smyslu pošlapati nohama jako výraz pohrdání a nenávisti máme u L 21,24 a ve Zj 11,2. T-i ve smyslu drtiti: o vozu, těžce naloženém snopy, který se boří do půdy a drtí ji, a obrazně o Božím soudu [Am 2,13]; ve smyslu tísňiti, tisknouti [Jl 2,8; L 8,45], jeden druhému šlapati po nohou [L 12,1].

Tlapa. Podle Lv 11,27 měli Izraelci pokládat za kulticky nečisté ty čtvernožce, kteří nemají kopyt a plíží se po t-ách, jak to činí šelmy kočkovité a ovšem i pes. Nevíme však, co vedlo k tomuto nařízení.

Tleskati, tlesknouti rukama bylo výrazem hněvu, nevole [Nu 24,10; Ez 6,11; 21,14. 17], posměchu a pohrdání [Jb 27,23; Pl 2,15], ale také škodolibosti [Ez 22,13; 25,6].

Tlouci, tloučení. Ve smyslu roztloukati v Nu 11,8; Dt 9,21, stloukati [smetanu] Př 30,33, bít Př 23,35. O bušení kladivem Iz 41,7,

[1104] Tlumač-Tofet

O tlučení kolen o sebe jako výrazu strachu [Dn 5,6; Na 2,10]. O tlučení na dveře Sd 19,22; Pís 5,2; Sk 12,13.16.

Boží ochotu vyslyšet modlitby [Mk 11,24] znázorňuje Ježíš tím, že každý slušný člověk na zaklepání na dveře otvírá. Čím více nebeský Otec otevře tomu, kdo vytrvalými prosbami tluče na dveře jeho božského milosrdenství! Tak jako nalezení je přirozeným následkem usilovného hledání, otevření dveří je důsledkem klepání, tak vyslyšení následuje na prosby [Mt 7,7n; L 11,9n]. Je to jedno ze spásitelných poselství Ježíše Krista, důsledek jím otevřeného Božího království. Jednou ovšem i Boží dveře budou zavřeny [L 13,25]. Ti, kteří pohrdli otevřenými dveřmi [sr. Zj 3,8], ti, jimž chyběla víra a důvěra v Boží ochotné otvírání, dokud byl čas, ti, kteří nespolehli na toho, jenž «má klíč Davidův, kterýžto otvírá, a žádný nezavírá» [Zj 3,7], přijdou jednou k pevně zavřeným dveřím. Neposlechli v čas jeho výzvy, aby prosili, hledali a tloukli.

U L 12,36 a Zj 3,20 je to sám Kristus, Pán, který tluče u dveří svých učedníků. Navazuje se tu na obraz mesiášského ženicha, na jehož návrat z nebeské hostiny církev čeká. A je v tom i výzva k bdělosti, aby církev jeho příchod nepropásla [sr. Pís 5,2.6] a byla vždy připravena. Stará církev ve Zj 3,20 viděla obraz Kristovy trpělivé a sklánějící se lásky, jež nevynechá žádné dveře, aby nabídla své spásitelné obecenství. Kristus nikoho nenutí, aby otevřel dveře, ale je ochoten vejít a přinést všecko své bohatství.

Tlumač = tlumočník, vykladač, prostředník [Gn 42,23; sr. Jb 33,23].

Tma. K tomu, co bylo uvedeno v heslech *Mrákota, *Stín, *Světlo, *Temnost, nutno ještě poznamenat, že t. je pro sz pisatele charakteristikou všeho, co patří k podsvětí, do oblasti smrti, *š'ó lu.* [Jb 10,21n; 38,17; Ž 88,13]. Mrtví jsou ti, kteří nevidí světla [Ž 49,20; 88, 7]. Vše, co je opakem života a nepříznivé životu, bývá označováno jako t., stín smrti, temnota [Jr 2,6.31; Jb 12,25; 18,18]. T. je prvkem původního chaosu [Gn 1,2] a v podstatě Bohu nepřátelská.

Tmavý. *Světlo. *Stín. *Temnost. *Tma.

Tob [= dobrý], jedno z aramejských území vých. od Jordánu, útulek Jeftův, když jej vyhnali nevlastní jeho bratři [Galádští] z domu [Sd 11,3.5]. Stal se náčelníkem tlupy »pova-lečů«, ale když Ammonitští počali sužovati krajiny Galádské, byl opět povolán a ustanoven za vůdce. Nevíme dnes, kde T. leželo. Na jih od Hermobu a Damašku bylo mnoho aramejských panstvíček, z nichž některé vypočítává 2S 10,6n [Rohob, Soba, Maacha a Istob, což je patrně naše T. Istob znamená »muž T.«]. Vše to naznačuje, že T. leželo někde mimo hranice zaslíbené země. 1Mak 5,13 mluví v českém překladu o zemi Tubin, 2Mak 12,17 o Tubi-anejských. Snad jde o nynější et-Tajjibé, 16 km j. od Gadary.

Tobadoniáš [= dobrý je můj Pán Hospodin], jeden z levitů, jež vyslal Jozafat po městech judských, aby vyučovali lid zákonu Hospodinovu [2Pa 17,8n].

Tobiáš [= Hospodin je dobrý]. 1. Zakladatel rodiny, jež se navrátila se Zorobábelem ze zajetí, ale nebyla s to prokázat, že byla z Izraelských [Ezd 2,60; Neh 7,62].

2. Služebník Ammonitský [Neh 2,10.19], který měl zjevnou účast v brojení Sanballatově proti znovuvybudování a opevnění Jerusalema [Neh 4,3.7]. Sanballat byl původu moábského. Přes zásadní nepřátelství Ammonitských s Izraelci pojal Jochanan, syn T-ův, za manželku dceru Mesullama, syna Berechiášova [Neh 6, 18]. T. sám byl zetěm Sechaniáše, syna Ara- chova [Neh 6,17]. Tak se stal příbuzným kněžské rodiny židovské, což mu získalo i četné přívržence mezi Židy, a znesnadňovalo tak úkol Nehemiášův.

3. Levita [2Pa 17,8], který za dob krále Jozafata byl vyslán, aby po městech judských učil lid znalosti Zákona.

4. Zajatec v době Zachariášově [Za 6,10n. 14], který s Cheldajem a Jedaiášem dodal stříbro a zlato prorokovi ke zhotovení velekněžské koruny pro Jozua, syna Jozadakova.

Točence, stč. = něco točeného jako na př. náhrdelník [Pís 4,9; Ez 16,11], který býval nošen jak ženami, tak muži, ovšem v různé úpravě [Př 1,9]. Skládal se z perel nebo korálů, navlečených na šňůře. Někdy býval okrášlen i zlatem nebo stříbrem. *Halže.

Točený. »Dílem t-ým.« [Ex 28,22], t. j. vzniklým kroucením několika drátů tak, jako se krouť provazy.

Točiti se, o větru, který se nepředvídatelně točí sem a tam [Kaz 1,6], ale také o těch, kteří se dají strhovat, zmítat a unášet každým novým učením [Ef 4,14; Žd 13,9], protože nemají milostí utvrzené, ustálené srdce, a také o bludařích, kteří jsou podobni oblakům bez vody, sem tam honěným větry [Ju 12].

Tofel, nějaké místo, na němž se zastavili Izraelci na cestě z Egypta do zaslíbené země [Dt 1,1]. Někteří badatelé je ztotožňují s dnešním *Tafíle*, přibližně 23 km jv od Mrtvého moře. Jiní však o tom ze závažných důvodů silně pochybují.

Tofet [hebr. slovo nejistého původu, znamenající podle jedněch vyplivnutí, přeneseně: místo ošklivosti; podle jiných z aram. spaloviště, ohniště, sr. Iz 30,33, kde Kral. překládají výrazem peklo, Luther jáma, angl. bible má nepřeložené Tophet], nějaké navršené kultišťe na jv konci údolí syna či synů *Hinnom mezi horou Sión a horou »zlé rady«. Za dob Izaiášových a Jeremiášových tam jerusalemsťi obyvatelé spalovali své syny a dcery [Jr 7,31] jako oběti *Molochovi [2Kr 23,10]. Podle Iz 30,33 se zdá, že na vrcholu kultišťe byla vykopána hluboká jáma, v níž bylo nahromaděno dříví, napuštěné sírou. Král Joziáš zrušil toto modlářství a T. proměnil ve smetiště [2Kr 23,10]. Jeremiáš prorokuje, že na tomto místě bude pomordováno takové množství nevěrného lidu, že jméno T.

zmizí a místo se bude jmenovat údolí mordu [Jr 7,31-33; 19,6,11nn]. T. se stane pohřebištem, protože jinde pro množství mrtvol nebude už na pochovávání místa.

Togarma, Togorma, syn Gomérův, vnuk Jáfětův, bratr Ascenezův a Rifatův [Gn 10,3; 1Pa 6,]. Jeho potomci se usadili v Arménii a obchodovali s Tyrem [Ez 27,14; 38,6n] v koních a mezcích. F. Delitzsch se domnívá, že jde o *Til-ga-rimmu*, město v nejvýchodnější Kappadocii, o němž je zmínka v assyrských nápisech Sargonových.

Togorma *Togarma.

Tohi, král ematský, nejspíš Hettita, jenž válčil s Hadadezerem syrským, králem Soba. Poslal poselstvo s mnohými dary Davidovi, aby mu blahopřál k vítězství nad společným nepřítelem [2S 8,9-12; v 1Pa 18,9-11 se nazývá Tohu].

Tohu. 1. Levita z čeledi Kahat [1Pa 6,34]. *Nachat 1.-2. Syn Zufa Efrátského, předek Samuelův [1S 1,1]. *Nachat 1.

Tochen, nějaká vesnice, patřící kmeni Simeonovu [1Pa 4,32].

Tok. 1. Řečiště [2Pa 23,30; Iz 8,7], příkop [Jb 38,25], směr řeky [Jb 6,18]. Iz 33,21 utěšuje, že Siónu bude sám Hospodin mohutným ochranným tokem, takže nebude potřebovatí řek jako Ninive, Babylon nebo Théby [bibl. No, Na 3,8]. A nadto se na tomto ochranném t-u neobjeví žádné nepřátelské lodí.

2. Krvotok, menstruace [Lv 12,7; 15,19. 25n. 28,30; Mk 5,25], ženské přirození [Lv 20,18], u mužů výtok semene [*spermatorrhoea*, *blenorhoea*, sotva však *gonorrhoea benigna*, Lv 15,2n.13.15.33]. Poluce [Lv 15,16; Dt 23,10n], menstruace a ovšem všechny pohlavní choroby vylučovaly z účasti na bohoslužbě. O výtoku semene u hřebců čteme u Ez 23,20, kde je popisována mravně výstřední modloslužba egyptská, již se Izraelci vášnivě odvádali [sr. Jr 5,8]. Někteří badatelé dosazují do textu místo hebr. *zirmá* [= výtok] graficky velmi podobné *z'mórá* [= ratolest, výhonek, přeneseně: pohlavní úd].

Tola [= červ]. - 1. Syn Izacharův [Gn 46,13], z něhož pocházela čeleď Tolatská [Nu 26,23; 1Pa 7,1n]. - 2. Syn Fua [Sd 10,1n] z pokolení Izacharova, soudce izraelský, který bydlél v Samir na hoře Efraim. Soudil Izraele 23 let.

Tolikéz, stč. = rovněž [Ex 7,11; Jb 9,12; Ž 37,38], také tolik [L 6,34].

Toliko = jen, jenom [Gn 24,8; Rt 1,17; 2Pa 20,12; Ž 119,8; Jk 2,24 a j.].

Tolmai. 1. Syn Enakův a snad zakladatel jedné z čeledi Enakovských [Nu 13,23], jež byla Kálfem vyhnaná z Hebronu [Joz 15,14; sr. Sd 1,10]. - 2. Král gessurský, jehož dcera Maacha se stala manželkou Davidovou a matkou Absolonovou [2S 3,3; 13,37].

Tomáš [pořečtěně aram. *t'ómá* = dvojče, blíželec], jeden ze dvanácti apoštolů [Mt 10,3; Mk 3,18; L 6,15], nazývaný též Didymus [J 11,16; 21,2], t. j. řecky dvojče. Snad měl bratra nebo sestru, stejně s ním narozenou. Svého Mistra vřele miloval, což se projevilo v jeho

Togarma-Topořiště [1105]

výzvě zemřít s Ježíšem, když chtěl opět do Judstva, ačkoli mu Židé krátce předtím vyhrožovali kamenováním [J 11,7n.16]. Když Ježíš mluvil k učedníkům o tom, že odejde, aby jim připravil místo, a dodal: »Kam já jdu, víte, i cestu víte«, namítal T., že nic nevědí. Nato vyslovil Ježíš významná slova: »Já jsem ta cesta, i pravda, i život« [J 14,1-6]. T. nebyl s učedníky, když se po prvé setkali se vzkříšeným Kristem. Prohlásil, že uvěří jen za určitých podmínek [J 20,24n]. To dalo vznik obratu »Nevěřící T.« Ale podle výroku Augustinova [»pochyboval, abychom my nemuseli pochybovat« Bůh obrátil jeho pochybnosti k dobrému druhých, neboť od tohoto T-e pochází vyznání, jež se stalo vyznáním církve: »Pán můj a Bůh můj« [J 20,26-29]. Podle J 21,1-8 byl T. se šesti jinými učedníky na jezeře Tiberiiském, když je Kristus za jitra pozdravil s břehu a naznačil jim, kam mají uvrhnout síť k lovení. T. byl také na svrchní síni v Jerusalemě po nanebevstoupení Kristově [Sk 1,13]. Podle staré tradice kázal T. Parthům a Peršanům, podle mladší tradice také Indům. Po něm se jmenuje křesťanská sekta Tomášenců, jež v Indii dodnes existuje. Jedno místo poblíž Madrasu se nazývá »horou sv. Tomáše«. V Indii prý našel T. mučednickou smrt. Připisuje se mu autorství apokryfního evangelia T-ova, o němž věděli už Origenes a Eusebius. Je dochováno v řecké, latinské a syrské verzi. Obsahuje vypravování o mládí Ježíšově a jeho záračné moci už od dětství. Nejznámější je vypravování o tom, jak Ježíš dal vzlétnouti dvanácti vrabcům, které zhotovil z bláta. Není divu, že Origenes i Eusebius pokládali toto evangelium, jež existovalo už v polovině druhého století a bylo ceněno nejvíce mezi manichejskými kacíři, za bludařské. Jeho autor chtěl dokázat, že Ježíš už před křtem měl božskou moc.

Topazion, topazius, hebr. *pitdá* [sanskrt. *pítá* = žlutý], což Kral. překládají také smaragd [Jb 28,19]. Byl-li to skutečně topas, pak by šlo o tvrdý drahokam z třídy křemičitanů; bývá bezbarvý, někdy nažloutlý nebo jinak zbarvený, lesku skelného. Odrůdy barvy sírově žluté slují t. zlatý. Ale badatelé se domnívají, že šlo o chrysolit, žlutězelenou odrůdu korundu, anebo konečně o zelený hadec, jehož bylo hojně užíváno v Egyptě. Nalezíštěm těchto kamenů za starověku byla Etiopie a ostrovy Rudého moře. T. byl znám také v Tyru [Ez 28,13]. V Ex 28,17 je vypočten mezi drahokamy první řady na *náprsníku nejvyššího kněze. Ve Žj 21,20 tvoří devátý základ zdi nebeského Jerusalema.

Topolí, topolový, hebr. *libné*, strom, který poskytoval stín [Oz 4,13]. Myslívalo se na náš topol bílý (*Populus alba*), ale LXX má v Gn 30,37 na mysli sturac lékářský (*Styrax officinalis*), nazývaný v arabštině *libna*, pryskyřnatý zakrslý strom, u Oz 4,13 náš bílý t.

Topořiště, dřevěná násada k sekeře [Dt 19,5].

[1106] Toul-Tovaryšiti

Toul, závěsné pouzdro na šípy [Gn 27,3; Jb 20,25; 39,23; Iz 22,6; Pl 3,13]. Pěši lukostřelci assyrští jej nosili na zádech, a to tak, že jeho otvor byl u pravého ramene, aby šípy mohly být vyjímány levicí. Lukostřelci, kteří stříleli z válečných vozů, měli t. připevněný po stranách vozu. Egypťští lukostřelci nosili t. také na zádech, většinou však u pasu pod levým ramenem. Obrazně se mluví v Ž 127,5 o dětech, zplozených v mládí, jako o šipech, jimiž muž naplnil svůj t., takže se nemusí bát jednat s nepřáteli v bráně, t. j. v soudní při. Jeho děti se ho zastanou. *Služebník Hospodinův u Iz 49,2 se přirovnává k vyhlazené střele, kterou

Hetitský (?) lučištník s ozdobným, tepaným toulem vlevo. Podle Smithova slovníku.

má Bůh připravenou ve svém t-e. Tresty Boží jsou v Pl 3,13 popisovány jako střely, které Bůh vyjímá ze svého t-u, přikládá na lučiště a vystřeluje proti nevěrnému lidu. Jr 5,16 přirovnává nepřátele Izraelovy k t-u, jenž jest otevřeným hrobem, t. j. je naplněn smrtelnými střelami [sr. Ž 5,10; R 3,13].

Toulati se, choditi bez cíle, blouditi [Jb 38,41; Iz 8,21; Pl 4,14; Am 8,12], dát se svesti [Př 7,25], váhati [Jr 31,22]. Kral. tak překládají u Jr 2,20 hebr. *sá'a* = skláněti se, roz-táhnouti se [k souloži]. Jde tu o modlářské praktiky pod kultickými stromy, o toulky za cizími božstvy [Jr 4,1; 14,10; 50,6, sr. 3,2,23; 17,2], o neustálenost při Bohu.

Toulka, *Toulati se.

Toužiti, velice, usilovně žádati [Jb 7,2; Ž 119, 40.81.174] duši i tělem, tedy celou bytostí. V Ž 63,2 je užito neobvyklého slovesa *kámá* = mučiti se touhou [arabsky: zblednouti]. Ale i ostatní hebr. slova vyjadřují stra-

vující touhu [Ž 84,3; Iz 26,9; 51,5; Jr 22,27]. Podobně v NZ-ě řecké sloveso *epipothēin* ve F 1,8; 2,26, které Kral. jinde překládáji výrazem žádati [na př. 1Te 3,6; 2Tm 1,4; 1Pt 2,2 a j.]. Jen Tt 1,6 užívá slovesa t. ve stč. smyslu nařikati, stýskati si, žalovati. Žilka překládá: »Jenž není v podezření neřizzenosti a není nepoddajný«. Hejčl a Škrabal vztahují toto sloveso na dítky starších: »O nichž se nevypravuje, že jsou nevázaného života nebo neposlušné«, »kterým nelze vytýkat nevázanost a nepoddajnost«.

Tovaryš, stč. = ten, který u mistra za plat pracuje, dříve než dosáhne mistrovství; druh, společník, spolčenec, *spoluúčastník, *účastník. Ve SZ-ě tak překládáji Kral. tři hebr. výrazy, nejčastěji *chábér*, aram. *ch^abar* = ten, jenž je spojen, má s někým něco společného, společně s někým něco podniká, společník, druh [Kaz 4,10; Pis 1,7; Dn 2,13.17n], kamarád [Př 28,24; Iz 1,23], spojenec [Ez 37,1 6], dále *ré^a* = přítel, bližní, příbuzný, soused [2S 2,16; Jb 30,29; 35,4; Ž 38,12; 88,19] a *mére^a* = přítel, bližní, druh [ženichův, Sd 14, 11.20; 15,2.6; sr. J 3,29].

V NZ-ě je tak přeloženo řecké *metochos* [= společník, kolega, o těch, kteří se spojili v jednom cechu, L 5,7.10], jež jinde Kral. překládáji výrazy *spoluúčastník, *účastník; dále *synekdémós* = spolucestující [Sk 19,29; 2K 8, 19], *koinónos* = druh, společník [2K 8,23; Fm 17], při čemž se myslí na úzké spojení ve víře i v práci pro Krista, a ovšem také na společný nárok na důvěru a lásku. Ve F 4,3 je užito slova *syzygos* [= ten, který je pod týmž jhem, spolupracovník, přítel]. O gladiátorech, kteří proti sobě bojovali, se mluvilo jako o syzygech, spolubojovnících. Žilka překládá toto slovo jako vlastní jméno: »Tebe pak, vzácný Synzygu, prosím, ujmí se jich« [podobně Hejčl]. V literatuře doby Pavlovy se takové jméno doposud nenašlo. Nevíme, na koho se tu Pavel obrací. Snad jde o jednoho z »biskupů« [F 1,1], Synzyga, který se měl jako pravý druh /syzygos/ ujmout Evody a Syntychy. Kliment Alexandrijský a Origenes vyslovili smělou domněnku, že jde o manželku Pavlovy, protože řecké *hé syzygos* = manželka.

U Mt 11,6 jde prostě o jiné děti, které si hrály na náměstí.

Tovaryšiti = spolčiti se [Př 13,20; 28,7]. Smysl Kaz 9,4 je asi tento: Pokud člověk žije [Kral. »tovaryši se se všemi živými«], má nějakou naději. LXX klade za verš otázník: »Neboť kdo jest, jenž by měl obecnství se všechněmi živými?«, t. j. kdo bude stále živ? Vulgáta: »Není nikoho, kdo by stále žil«. Ale hebrejšti vydatelové SZ-a připomínají, že je možno také čísti jiné hebr. slovo, takže by smysl verše byl: »Kdo je vyňat?«, t. j. kdo si může vybrat, zda bude živ nebo zemře? Naděje je jen pro všechny živé. Kral. v Poznámkách připojují: »Vždy má naději, t. k vytržení ze zlého a k dosažení dobrého; tolikéž že pokání, jsa živ [dal-li by mu to Bůh], činiti může; kdežto když čas milosti přestává, také i toto s ním hyne. A v též částce způsob živých i nej-

chatrnějších na světě lepší jest, než jakkoli slavných a znamenitých, kteří zemřeli».

Tovaryška, průvodkyně života, o manželce u Mal 2,14, kde životní a právní spojení je stejně zdůrazněno.

Tovaryšství, společenství [Dn 11,23]. »Podati pravici na t.« [Ga 2,9], t. j. na znamení obecnosti a rovnosti mezi Pavlem, Barnabášem a apoštoly jerusalemskými. Jediný rozdíl byl v tom, že jedni byli určeni pro práci mezi pohany, druzí mezi obřezanými [Židy]. V důsledku toho i ti, kteří uvěřili v Krista skrze svědectví Pavlovo, jsou pravými účastníky a spolupodílníky milosti Kristovy a tak i druhý těch, kteří byli zastoupeni jerusalemskými apoštoly.

Tožť, stč. = pak, tedy [Ž 90,10]. U Jb 8,19 má toto slůvko význam »hle«: »Hle, taková jest radost jeho cesty« [Hrozny].

Trachonitidská krajina [L 3,1]. Trachonitis [drsny, skalnatý], panství Herodesa Filipa, bratra Herodesa tetrarchy [čtvrtáka] Galilejského. Bylo spojeno za doby Jana Křtitele s Itureou. Jde o kraj jižně od Damašku, aramejský *Argob, vých. od jezera Genezaretského, plný vulkanického pohoří.

Trápení, trápití. Témito výrazy překládají Kral. více než dvacet různých hebr. slov, z nichž mnohá překládají také jinak [*Soužen, -i a pod.]. Nejčastěji jde o 'aná a jeho odvozeniny ['^aní; 'áni; 'nú; 'inján; ta'^anít]. 'aná znamená zaujmouti nízké postavení, býti ponížen; jednati jako s bezprávným; ponižiti; ponižení; ponižený. Tak Izraelci byli trápeni = ponižováni v egyptském otroctví [Gn 15,13; Ex 1,11n; Ž 3,17; Dt 16,3; 26,6n], lidé nešlechterní ponižovali Izraele [2S 7,10; Neh 9,9; Ž 44,25; Iz 60,14]. Juda byl trápen a u veliké porobě [Pl 1,3,7]. Agar byla ponižována manželkou Abrahamovou [Gn 16,6]. Lában zapřísahal Jáкова, aby neponižoval jeho dcery tím, že by měl vedle nich jiné manželky [Gn 31,50], ale Izrael byl přesvědčen, že Bůh vidí a slyší každého poniženího [*Ponižiti se], utištěného, bezprávného [Gn 16,11; 29,32; 31,42; 1S 1,11; Ž 25,18; 31,8], neodvrací se od t-í ztrápeného [Ž 22,25], vyzdvihuje jej z t-í [Ž 107,41; 119,153], je ho pamětliv [Ž 132,1], patří na ně [Pl 1,9], ačkoli namnoze sám ponižuje [Iz 64,12; Na 1,12], i když s těžkým srdcem [Pl 3,33, sr. Jb 37,22; Jr 29,11]. Věřící může být nasycen hanbou a ponižením [Jb 10,15], může být plně zachvácen dny svého ponižení [Jb 30,16], jeho zrak může hynout t-ím [Ž 88,10], jeho duše může rozvažovat své t-í [Pl 3,1,19], může se mu zdát, že Bůh nechce vědět o ponižování, sebekořování duše [Iz 58,3], ale nakonec vyznává, že mu bylo dobré pobýti v ponižení [Ž 119,71], protože se v něm naučil znát ustanovení Boží, jež se mu stala potěšením [Ž 119,92]. I Ezdráš, jenž seděl zděšen nad hříchy lidu od rána až do večerní oběti, nakonec vstává od svého t-í, protože ví, na koho se obrátit [Ezd 9,5, sr. Jr 17,17]. Hospodin učiní konec všechněm, kteří si libují v ponižování druhých [Sof 3,19; sr. Ex 23,22].

Tovaryška - Trápení [1107]

Hříšník ovšem ze svého t-í nevychází [Kaz 2,26], sám sebe bolestí trápí [Jb 15,20], protože se nedovede trápit, pokřovat a ponižovat před svým Bohem [Dn 10,12].

T-í, o němž mluví SZ, může být velmi rozmanitě. Proto se SZ nespokojuje jedním hebr. výrazem. Brzy mluví o následcích nepravosti, těžkostech nebo nezdaru, do nichž se hříšník uvádí f'áven, Př 22,8. Jb 5,6 v překladu Hrozného: »Nezdar z prachu nevzniká, nýbrž člověk plodí bídu«, brzy o lopotě a bídě [hebr. 'ámál, Jb 3,10; 7,3 («bédné noci», Hrozny), Ž 10,7; Př 31,7], brzy o úzkosti [hebr. sárá, Př 1,27], sužování [hebr. sárar, Ž 143,12; Am 5,12], jindy o neštěstí [hebr. havvá, Př 19,13] nebo ublížení [hebr. 'eseb = nádenická práce?, Př 10,22]. Brzy jde o útlak [hebr. lachas, 2Kr 13,4; Jb 36,15], brzy o otrocké nošení břemen, robotu [hebr. síblá, s'ebálá, Ex 1,11; 2,11; sr. 5,4n; 6,6n], jindy o panický strach [hebr. m'húma, 1S 5,9,11] a tíseň [hebr. m'súká, Sof 1,15], jindy o těžkou nehodu [hebr. 'éd, 2S 22,19; Ž 18,19] nebo zlo, špatnost, útrapy [hebr. ra', Gn 44,29; Nu 11,15; Ž 88,4; Jr 2,27; 17,17; 29,11; 48,16; Abd 13] a marnou snahu [hebr. r'út, Kaz 1,14; 2,11,26; 4,6; 6,9] Rt 1,13 mluví o roztrpčení, zahorklosti [hebr. mar]. V Gn 12,17 jde o postižení ranami nebo nemocí právě tak jako v Př 6,33 [hebr. n-g-']. Podobně je tomu v Ž 89,23. Někdy může výraz trápití znamenat také znásilnění, jako na př. v Šd 20,5, ač je zde užito hebr. 'aná, nebo pronásledovati, jako u Jb 19,28, kde je užito hebr. rádaf [= honiti]. V Gn 31,40 jde o výraz 'akal = šzírati, u Šd 14,17 o sloveso sūk = přiváděti do úzkých, naléhati, nutiti a pod. Hirsch překládá Gn 47,13: »Vyčerpána byla země egyptská... hladem«.

Izraelský Zákon zakazoval jakékoli ponižování ('aná) vdovy a sirotka [Ex 23,22n].

Výrazy t-í, t-iti je v NZ-ě překládáno osmáct různých řeckých slov, nejčastěji sloveso *basanizein* a jeho odvozeniny (*basanos*, *basanismo*). Toto sloveso označovalo původně činnost úředníka, který ohněm nebo zkušebním kamenem zkoumal pravost mincí; v přeneseném smyslu se tohoto slovesa a jeho odvozenin užívalo o mučení, jimž museli procházet zvláště otroci, chtělo-li se zjistit, mluví-li pravdu, nebo o nemocích a démonech, mučících člověka [Mt 4,24; 8,6]. Při setkání s Ježíšem prožívali démoni mučivé bolesti [Mt 8,29; Mk 5,7; L 8,28]. U L 16,23,28 je peklo označeno jako místo muk [sr. Ez 32,24,30, kde LXX užívá téhož řeckého výrazu; dále Mt 25,46, kde se mluví o *věčném trápení, věčném trestu, řecky *kolasis*. Viz níže!]. Ve 2Pt 2,8 jde o duševní muka, která pociťoval Lot nad bezbožností spoluobytel Sodomy. Ve Zj 12,2 označuje toto sloveso porodní bolesti; Zj 11,10; 14,10 mluví o eschatologických utrpeních [sr. Zj 9,5]. Také 1J 4,18, kde je užito řeckého slova *kolasis* = trest, bývá vztahováno na trest posledního soudu [Žilka překládá: »Strach se vzta-

[1108] Trapič-Trefiti

huje na trest«, Škrabal: »Bázeň je před trestem] v tom smyslu, že očekávání soudu vzbuzuje bázeň. Ale J. Schneider v Kittelově theol. slovníku má za to, že je nutno toto místo překládat: »Strach obsahuje už v sobě trest«, t. j. člověk, jenž žije ve strachu před Bohem, je už touto bázní potrestán. Jeho strach před Bohem je jeho trestem. To by odpovídalo výroku Ježíšovu u J 3,18. Opak strachu je láska. Dokonalá láska k Bohu vypuzuje všechnen strach před ním.

Pro t-i, které způsobuje nemoc nebo posedlost, užívá řecký NZ ještě výrazů *synechesthai* [= býti stížen, na př. horečkou, L 4,38], *katechesthai* [= býti zdržován, postižen, J 5,4], *ochleisthai*, *enochleisthai*, [= býti obtěžován, Sk 5,16; L 6,18], *kakós echein*, *paschein* [= zle se trápit, velmi se trápit, Mt 17,15]. Nemoc bývá označována také výrazem *mastix* [= dýtky, Mk 5,34; Kral. překládají totéž slovo výrazem neduh u Mk 3,10; 5,29; nemoc u L 7,21]. Mk 5,26 připomíná o ženě, stížené krvotokem, že mnoho vytrpěla (*paschein*) od mnoha lékařů, kteří se marně pokoušeli o její vyléčení.

Řecké *anetazein* znamená utrpně vyslyšchatí [Sk 22,29], t. j. vyslyšchatí s použitím mučení [Sk 22,24, sr. Žd 11,36]. Podobný význam má i řecké *timórein* [= trestati, tresty donucovati] ve Sk 22,5; 26,11.

Ostatní zmínky o t-i mají více méně vztah k duševnímu stavu člověka. Ti, kteří propadnou Božímu hněvu při posledním soudu, protože páchali zlo, budou stíženi tísní [Kral. trápením] a úzkostí [R 2,9]. Téhož výrazu *thlipsis* užívá Pavel v 1K 7,28, kde mluví o »t-i těla« těch, kteří se ožení a dočkají se posledního soudu se všemi jeho doprovodnými zjevy hrůzy, kdy bude mít člověk dost starostí se sebou [sr. Mk 13,17; L 21,23]. Pavel by rád věřící uchránil pro tuto dobu rodinných starostí, které připoutávají člověka k pozemským potřebám a tím zvyšují zevnější tíseň [tak překládá Žilka místo kral. »trápení těla«], jež čeká každého v čas konečné zkoušky. Podle Nestlova textu překládají novější překladači 2K 1,6 takto: »Ať jsme soužení, [je to] pro vaše povzbuzení a spásu, ať jsme potěšováni, [je to] pro vaši útěchu, která se účinně projevuje ve snášení týchž utrpení [*pathémata*, Kral. trápení], jež také my trpíme. A máme o vás pevnou naději, protože víme, že, jako jste účastni utrpení (*pathémata*), tak i útěchy«. Ze souvislosti tohoto místa je patrné, že Pavel svá utrpení spojuje s utrpeními Kristovými [sr. v. 5, kde je tentýž výraz *pathémata*] a tím s utrpeními celé církve. Tak jako spojuje utrpení všechny věřící navzájem, tak také se jim dostává společná útěcha skrze Krista úměrná utrpení. »Takové spojení v útěse a utrpení s Kristem v něm i navzájem mezi věřícími je nejlepší zárukou vytrvalosti ve víře. Tyto verše podávají článek víry o obcování svatých ve skutečném životě« [Škrabal]. — Řeckého *synthryptein* [= lámati,

rozdíratí, změkčítí] je užito ve Sk 21,13: »Proč mi plácem rozdíráte [rozrýváte] srdce?«

U Mt 6,34 jsou každodenní starosti o oděv a výživu nazývány t-im [řecky *kakia* = zlo, námaha, trampota]. Ježíš varuje učedníky, aby se neznepokojovali starostmi o budoucnost a tak nepřidávali tíže k trampotám jednoho dne — každý den má dost svého trápení. Mají přece zaslíbení, že jim bude všechno potřebné přidáno, soustředí-li se ve svém úsilí na království Boží.

Trapič, ten, který jiného trápí, trýzní. Tak překládají Kral. u Jb 20,22 hebr. *‘amél* [= těžce pracující] a poznamenávají, že jde o ztrápeného nebo zbědovaného, kterého podle Zofarova mínění Job »rozličně a mnohotvárně držel a loupil«. Karafiát překládá: »Každá ruka zbědovaného obojí se na něj«, kdežto Hrozný podle LXX tlumočí: »V množství svého nadbytku má nouzi, se vši silou dolehne na něho bída«.

Trapídló, stč. = mučící nástroj. Tak překládají Kral. v Ž 106,38 hebr. *‘asáb*, jež mylně odvozují od slovesa, které může znamenat trápit; ale spíše jde o podobné sloveso, jež znamená tvořiti, zobraziti. Jde o pohrdlivé označení modly. Tentýž výraz překládají ve v. 36 a téměř všude jinde slovem modla.

Trápiti (se). *Trápení.

Tráva. Podle Gn 1,11n je rostlinstvo rozděleno na tři druhy: traviny [hebr. *děšé*; sr. Jb 38,27; Př 27,25; Jr 14,5; u Iz 66,14 překládají Kral. »bylinka«], byliny [hebr. *‘eseb* = zelina, rostlina] a stromy (*‘es*). Hebr. *ch^asir* je nejspíše naset. [1Kr 18,5; Jb 40,10; Ž 147,8; Př 27,25], jež je biblickým pisatelům obrazem pomijitelnosti lidského života [Ž 37,2; 90,5; 103,15; Iz 40,6n; 51,12]. Neboť t. v Palestině se objevuje jen po několik deštivých týdnů a pak úplně zaschne. To platí zvláště o t-ě, jež roste divoce na plochých střeších [2Kr 19,26; Ž 129,6; Iz 37,27; sr. Mt 6,30; L 12,28; 1Pt 1,24]. Také hebr. *jerek* [= zeleň na stromech, Ex 10,15, zelina 2Kr 19,26] je překládáno výrazem t. [Nu 22,4]. Pro Ježíše byla t. polní, t. j. všechno polní rostlinstvo, včetně lilií, jež Bůh opatruje nádhernějším rouchem než měl sám Salomoun, důvodem proti malovérnosti člověka: stará-li se Bůh tak pečlivě o rychle vadnoucí travu, čím víc se bude starat o člověka! [Mt 6,30; L 12,28].

Trávení, otravování, podávání jedu [Zj 9,21]. Řecké *farmakon* [= jed] tu snad znamená magický nápoj, který byl podáván buď jako lék nebo kouzelný prostředek k dosažení na př. lásky nebo nesmrtelnosti. Karafiát překládá čarování [Iz 47,9.12]. Ve Zj 18,23 je užito řeckého *farmakeia* [= kouzlo, magie, čarování]. Sr. Ex 7,11.22; 8,18; Ga 5,20. *Čarodějník.

Tré, staženina z troje. U 1K 13,13: »to troje, tyto tři, tato trojice.«

Trefiti, trefovati (se), z něm. = náhodou přijít, naléztí, dostatí se [Gn 28,11], zastihnouti, potkatí [Gn 32,11; Ex 23,4; 1Kr 13,24], znáti cestu a nezblouditi [Př 2,19; Kaz 10,15], setkatí se [Jb 33,18], hoditi se, odpovídati čemu, míti souvislost [Ga 4,25].

Trescíci, tresci, -ceš, -ce [Am 5,10], *Trest, trestati.

Trestán býti *Trest, trestání.

Trest, **trestání**, **trestati**, ve stč. zlým, zvláště bitím za provinění odplatiti, slovy kárati, domlouvat, napravovat, a příslušná podst. jména.

1. Význam pojmů ve SZ-ě. Kral. uvedenými výrazy překládají nejméně 17 různých hebr. slov, z nichž uvedeme nejprve ta, jež se vyskytují ojediněle. Tak u Jb 36,31 je užito hebr. *dín* — souditi, takže J. Hrozný správně překládá: »Neboť tím soudí národy a pokrmu skýtá do sytosti«, t. j. svými oblaky sleduje Bůh dvojí účel: na jedné straně krupobitím, povodněmi a blesky provádí své soudy, na druhé straně deštěm osvěžuje a zúrodňuje přírodu, která poskytuje obživu v hojnosti [sr. Jb 37,12, kde je podobná myšlenka, jenže t-i je v hebr. vyjádřeno výrazem *šebet* = hůl, metla]. U Iz 27,8 je užito hebr. *rib* hádati se, přiti se, debatovati [sr. Př 25,9]. Orelli překládá: »Přiměřeně jsi jej potrestal i tenkrát, když jsi jej zapudil, zahnal jej svým tuhým větrem v den východní bouře«. Verš chce zdůraznit, že Bůh pečoval o to, aby nepřekročil míru trestu [sr. Iz 28,24-29; o větru východním viz Jr 18,17]. Bohu nešlo o zničení lidu [sr. Iz 27,7], nýbrž o spasitelné pokárání. V Ž 99,8 tak překládají Kral. hebr. sloveso *nákam* — mstiti se [sr. Lv 26,25]. Hebr. *‘ánaš* = pokutovati [sr. Př 17,26; Dt 22,19] je užito v Př 21,11. Hebr. *‘oneš* [tytéž souhlásky jako u slovesa *‘ánaš*, = pokuta] je přeloženo v Př 19,19 výrazem t-i [ve 2Kr 23,33 daň]. Nejde tu však v první části verše o odpuštění, jak to chápou Kral., nýbrž o nesení pokuty. Smysl výroku je tento: »Hněvivý muž ponese pokutu; nemůžeš ho ani odpuštěním zbavit následků jeho neukáznosti; musíš mu znovu a znovu odpuštět, ale nic mu nepomůžeš, nezmění-li svou povahu«. V 1Kr 8,35 jde o tvar slovesa *‘aná* = ponižovati, *trápit; u Jr 21,14; 25,12; Za 10,3 o sloveso *pákad* [podle Fürsta = uhoditi na někoho, proti někomu], jež Kral. obvykle překládají výrazem navštívit, vyhledávat [Ex 20,5; Jb 7,18; Ž 17,3 a j.]; u Ez 21,13 o sloveso *báchan* [= zkoumati, zkouseti, sr. Ž 17,3]; v Ž 73,5.14 o sloveso *nága*’ [= dotýkati se, Gn 26,11, uhoditi, trápit; Gn 12,17, raniti 2Kr 15,5]; v Ž 89,33 o podstatné jméno *nega*’ [= uhození, rána, Ez 11,1; Dt 17,8]. U Ezd 9,13 je užito slovesa *chásak* [= zadržeti, Př 10,19, zdržeti Gn 20,6, odepřítí]: »Zadržel jsi pod mírou našich nepravostí«, t. j. trestal jsi nás méně než naše nepravosti zasloužily. Někdy výraz t-i je překladem hebr. *‘ávón* [= zlo, hřích, nepravost, 1S 28,10; Pl 5,7] nebo *chattá’t* [= hřích, Pl 4,6], při čemž se už myslí na následky nepravosti. Karafiát překládá Pl 4,6: »Větší jest nepravost dcery lidu mého než hřích Sodomy« a Pl 5,7: »Otcové naši hřešili, není jich, my [pak] nepravosti jejich neseme«.

Nejčastěji však jde o překlad tvarů slovesa *jákach* [podst. jméno *tókachat*, Př 1,25; 10,17; 15,10.31; Ab 2,1] a *jásar* [podst. jméno *músár*,

Trescíci—Trest [1109]

Dt 11,2; Př 13,24; Iz 26,1 6; Jr 30,14 aj.]. Sloveso *jásar* v určitém tvaru znamená dovozovati, dokazovati, usvědčiti [Iz 29,21], napravovati [Jb 5,17; 33,19; Př 3,12], poučiti [Gn 20,16], domlouvat [Př 15,12], kárati [1Pa 16,21; Ž 50,21; 141,5; Iz 2,4; 11,3n; Mi 4,3]. Jde převážně o označení Boží výchovné kázně, jež je výsledkem jeho soudcovské činnosti. Určité tvary hebr. slovesa *jásar* znamenají napravovati metlou, ranami, Lv 26,18.28; Dt 21,18; 22,18; 1Kr 12,11; Př 19,18], slovy [Př 9,7], plísni [Ž 6,2; 38,2], kárati [Ž 39,12; 118,18; Př 13,24; Iz 26,16; Jr 30,11; 46,28] a pod. Je příznačné, že Kral. sloveso *jásar* překládají také výrazem cvičiti [Dt 8,5 a j.]. Blíží se tedy výraz *jásar* tomu, co my dnes nazýváme výchovou, kázní, káráním, napomináním, poučováním a trestem. LXX také tento hebr. výraz jakož i podst. jméno *músár* překládá většinou výrazy *paideuein* [= vychovávat] a *paideia* [= kázeň, výchovné kárání].

2. Boží trestání. Z bibl. pojetí Boha jako svrchovaného, svatého a spravedlivého Pána, který vyžaduje poslušnost a věrnost, vyplývá, že každá neposlušnost, nevěrnost a pýcha musí být potrestána. Tak byli potrestáni Adam, Eva i Kain [Gn 3,16nn; 4,1nn]; pro své hříchy byla zničena Sodoma [Gn 18,20n; 19,13], pro pýchu byli potrestáni stavitelé babylonské věže [Gn 11,7n], pro nedověrnost David [2S 24,12nn] i Uza [2S 6,6n], pro neposlušnost Azariáš [2Kr 15,4n] a pod. Celá bible je svědectvím toho, že Bůh »navštěvuje« nepravosti nejen jednotlivců [Ex 20,5; 34,7; Nu 14,18; Dt 5,9], ale i celých národů [Iz 13,11; Jr 48,44], ano celé země [Iz 26,21; Jr 25,1 2]. Bůh sice trestá podle skutků [Jr 21,14], ale při tom výše trestu je určena cele jeho svrchovaností [Lv 26,18.24.28; Iz 40,2].

Poměrně častý výskyt sloves *jákach* a *jásar* však dokazuje, že Boží tresty, zvláště pokud jde o lid smlouvy, nejsou jen reakcí svatého Boha na hřích, nýbrž také výchovným prostředkem. Bůh ve svém milosrdenství netrestá tak, jak toho člověk zasloužil [Ezd 9,1 3; Ž 130,3]. Bůh ani trestem neposkvrňuje své smlouvy a neodnímá jeho milosrdenství [Ž 89,33nn], trest není jeho poslední slovo [Jr 30,11; sr. Ž 118,18], trestá přiměřeně [Iz 27,8; sr. Jr 30,11; 46,28 »podle zákona«, takže někteří psatelé došli k závěru, že Bůh trestá ty, které miluje [Př 3,12], protože je chce přivést na správnou cestu [Jr 31,18; sr. Př 1,25; 10,17]. Je jistě příznačné pro sz zbožnost, že ani potrestaný Kain nebyl zbaven Boží ochrany [Gn 4,15]. A v Ž 99,8 čteme, že Bůh býval otcům milostiv, i když je trestal pro »výstupy«. Nadto už v Ex 20,5n se praví, že Bůh trestá jen do třetího a čtvrtého pokolení, ale milost prokazuje do tisíců [sr. Ez 18,20]. V eschatologické [mesiášské] době pak podle Iz 2,4 bude Bůh souditi mezi národy a »trestati« [tvar slovesa *jákach*] mnohé lidi. Výraz »trestati« lze snad lépe s Hegerem překládati »bdíti nad právem«. Kral. pak v Po-

[1110] Trest, trestání, trestati

známkách k místu správně poznamenávají: »Hospodin bude všechny vyučující se cestám jeho milostně spravovati, svědomí jejich skrze ducha svého i služby své pokojiti, jedny s druhými, jakkoli cizí a od sebe vzdálené, láskou svatou a ovocem jejím jednotiti a vázati;« o čemž i níže kap. 11,6; 66,12; Ž 72; Ef 2,14. Podobně se mluví o mesiášské činnosti u Iz 11,3n; Mi 4,3n].

3. Trestní zákoník izraelský vychází z přesvědčení, že hřích musí být potrestán, nemá-li vyvolený lid vypadnout ze smlouvy s Bohem a ztratit kultickou čistotu. Nejde tu jen o odstrašování druhých [Dt 13,10n; 17, 12n; 19,19n, 21,20n], nýbrž o udržení svatosti lidu a země [Nu 35,33; Dt 21,8n]. Nepotrestaná nepravost poskvňuje všechnen lid [Lv 20,4n] a uvádí hněv Hospodinův na Izraele [Nu 25,4,11; Dt 21,8; Joz 7,11-15]. V tom ohledu byly izraelské zákony velmi přísné. V řídkých, zcela výjimečných případech docházelo k vyhubení celé rodiny provinilcovy buď přímým zasažením Božím nebo na jeho rozkaz [Nu 16,32n; Joz 7,24n; 2Kr 9,25n], ale Zákon výslovně zakazoval, aby otcové byli trestáni na hrdle za syny [Dt 24,16; 2Kr 14,6; 2Pa 25,4]. V některých případech smilstva a krvesmilstva, zvláště u kněžských dcer, byl předepsán trest smrti ukamenováním a pak spalením [Lv 20,14; 21,9, sr. Gn 38,24; Joz 7, 15,25]. Neboť oheň byl nejsilnějším a nejúčinnějším očišťovacím prostředkem. U dcer kněžských je vysvětlitelná tato přísnost snad tím, že »měly své osobité poslání v kultu« a že snad byly vázány nějakým slibem cudnosti [Bič II., 130]. Ženě, jež by chtěla pomoci ve sporu svému muži tím, že by poškodila přirození jeho odpůrce, měla být utřata ruka [Dt 25,11n]. Starověký zákon odvety »oko za oko, zub za zub«, platný jak u Řeků a Římanů, a ovšem i u starých Babyloňanů [*Amrafel], byl v jistých případech uznáván také Izraelci [Ex 21,23nn], ale jindy se mohl vinník vyplatit [Ex 21,29n]. Na rozdíl od zvyklostí u současných národů nebylo dovoleno vynucovati přiznání mučením [sr. Sk 22,24n] a bičováním [sr. Mt 27,26; Sk 16,22]. Odsouzcenci také nebyli vhažováni do cirkusů, aby zápasili spolu anebo s divokými šelmami [sr. 1Kr 15,32] a pod. Tím se lišil izraelský zákoník velmi příznivě od právní praxe starověku. Vykonávání rozsudku bylo u Izraelců věcí celé obce; žalobci se museli osobně zúčastnit na vykonání ortelu. I to vedlo k zábraně unáhlených obvinění. *Soud, soudce 2.

Trestána byla především provinění proti náboženským povinnostem, vyplývajícím ze smlouvy s Hospodinem. Trest smrti byl vynášen v pěti případech: za obětování modlám [Ex 22,20; Lv 20,2; Dt 13,6-17; 17,2-7, sr. 2Kr 10,18-25; 11,18; 23,20], čarování a spiritismus [Ex 22,18; Lv 20,27, sr. 1S 28,3,9], zne-svěcení soboty [Ex 31,14n; 35,2, sr. Nu 15, 32-36], rouhání jménu Božímu [Lv 24,10-16,

sr. 1Kr 21,13] a falešné proroctví [Dt 13,1-5; 18,20, sr. 1Kr 18,40]. Trest byl prováděn ukamenováním. Jiným trestem bylo vyloučení z náboženské a tím i národní pospolitosti. Tento trest stihl ty, kteří ohrožovali řády a bohoslužebná ustanovení, plynoucí ze smlouvy s Bohem, na př. odmítnutím obřízky [sr. Gn 17,14], porušením předpisů o slavnosti přesných chlebů [Ex 12,15; Nu 9,13] a dne očišťování [Lv 23,29n], jedením tuku a krve, patřících k oběti [Lv 7,25-27; 17,14], obětováním na nepatřičném místě [Lv 17,4], zabitím obětního zvířete bez obětování pokojné oběti a jedením obětního masa třetího dne [Lv 7,18; 17,9; 19,8], užíváním posvátného oleje a kadidla k obecným potřebám [Ex 30,33,38], nedbáním předepsané kultické čistoty [Lv 22,3; Nu 19,13,20]. Někteří vykladači se domnívají, že obrat »vyhlazena bude duše ta z prostředku shromáždění nebo Izraele« [Ex 12,15,19; Lv 20,18; Nu 19,13] zahrnuje vždy trest smrti. Židovští vykladači však myslí na exkomunikaci, vyloučení z práv vyvoleného lidu, po případě psanectví a přenechání Božímu soudu [sr. Gn 17,14 s Ex 4,24; Lv 17,10; 20,3,5n; 23,30]. V době Ježíšově trvalo vyloučení 30 dní, kdežto prokletí vylučovalo navždy z náboženské společnosti a jakýkoli styk s člověkem takto postiženým byl považován za nedovolený. Rozlišovalo se ovšem mezi proviněním náhodným [Lv 4; Nu 15,27nn] a svěvolným [Nu 15,30].

Přečiny proti mravopolečnosti, jež poskvňovaly lid i jeho zem, byly trestány různě. Smrt byla vynášena za cizoložství a znásilnění [Lv 20,10; Dt 22,22-26], za pohlavní výstřednosti [Ex 22,19; Lv 20,13,15n], za krve-smilství [Lv 20,11n, 14], za smilství dcery knězovy [Lv 21,9]. Provinění proti mravopolečnosti, jež byla považována za méně ohavná, byla trestána vyloučením z pospolitosti Izraele. Bezdětnost byla pokládána za Boží trest na takové přečiny [Lv 20,17-21]. O trestu utěti ruky byla už zmínka [Dt 25,11n]. Kdo svedl pannu, musel ji pojmouti za manželku, zaplatit manželské věno a v určitých případech i pokutu [Ex 22,16n], při čemž ztrácel právo na rozvod [Dt 22,28n].

Také nepodřízenost a vzpoura proti uznávaným autoritám bývala trestána smrtí: neucta k rodičům, kteří zastupovali v rodině Boha [Ex 21,15,17; Lv 20,9], nenapravitelnost dětí, spojená s účastí na pohanských pitkách [Dt 21,18-21], vzpurné nedbání na rozhodnutí kněze nebo soudce [Dt 17,12] a pod. O velezradě sice není v Zákoně žádné ustanovení, ale v době královské byla trestána smrtí a zabavením majetku [1S 20,31; 22,1 6; 2S 16,4; 19,29; 1Kr 2,8n; 21,13,15].

Zločiny proti osobě, životu, pověsti, majetku byly trestány smrtí, jen šlo-li o úmyslné zabití [Ex 21,12] nebo o zavlčení do otroctví [Ex 21,16; Dt 24,7]. Ublížení na těle bylo trestáno podle okolností buď odškodněním anebo podle zásady »Oko za oko, zub za zub« [Ex 21,18-36]. Křivé svědectví přineslo vinníku totéž odsouzení, jaké by bylo

stihlo toho, proti němuž svědčil [Dt 19,16-19]. Neoprávněně obvinění novomanželky z toho, že při vstupu do manželství nebyla pannou, bylo trestáno pokutou 100 lotů stříbra a ztrátou možnosti rozvodu [Dt 22,13-19]. Krádež musela být podle okolností buď úplně nahrazena právě tak jako poškození majetku, na př. pole nebo pastviny [Ex 22,4n], nebo nadto se 100% úroky [Ex 22,1-15]. Jiné podrobnosti viz u Biče I., 305nn.313. O soudech viz *Soud,2.

Smrt byla prováděna buď ukamenováním, v závažnějších případech po ukamenování ještě spálením těla anebo připevněním mrtvého těla na kůl [Nu 25,4]. Tělesný trest nesměl překročit 40 ran [Dt 25,3]. O trestu mrskáním viz Lv 19,20; o utnutí ruky viz výše! V mimořádných případech se trestalo mečem, probodnutím nebo zastřelením šípem [Ex 19,13; 32,27; Nu 25,1-8; 1Kr 2,25]. Později slyšíme i o věznicích, v nichž bývaly i klády na sevření nohou a rukou [Ezd 7,26; Jr 20,2; Sk 5,18].

4. V Novém Zákoně jde o překlad sloves *elenchein* [*Potrestati, Mt 18,15; L 3,19; J 3,20; Ef 5,11,13; 1Tm 5,2; 2Tm 4,2; Tt 1,13; 2,15; Žd 12,5; Jk 2,9; Ju 15], *kolazein* [Sk 4,21; 2Pt 2,9], *paideuein* [L 23,16,22; 2K 6,9; 1Tm 1,20; Žd 12,6.7.10; Zj 3,19] a podst. jmen *paideutēs* [Žd 12,9] a *paideia* [Žd 12,11]. Některé z těchto výrazů se vyskytují také jinde v NZ-ě, ale Kral. je tlumočí jinak.

Sloveso *elenchein* znamená v klasické řečtině usvědčením zahanbiti, přesvědčiti, vyvrátiti, kárati. LXX tímto slovesem překládá většinou hebr. *jákach* a jeho odvozeniny [viz výše: Význam pojmu ve SZ-ě]. V NZ-ě jde o takovou domluvu, aby byl člověk usvědčen z hříchu a přiměn k pokání. Může se tak stát mezi čtyřma očima [Mt 18,15; Ef 5,11, sr. Lv 19,17] anebo veřejně představitelem sboru [1Tm 5,20; 2Tm 4,2; Tt 1,13; 2,15]. Jde o obviňování z hříchu, jak k němu dochází pod vlivem Ducha sv. [sr. J 16,8, kde je užito téhož slovesa] a o kárání, jež z lásky provádí vyvýšený Kristus vůči své církvi [Zj 3,19] a jednou bude provádět při posledním soudu [Ju 14n]. Jan Křtitel tak usvědčoval z cizoložství Heródesa tetrarchu [L 3,19], takže se cítil v svědomí obviněn [sr. J 8,9]. Ježíš u J 3,20 praví, že každý, kdo páchá zlo, nenávidí *světla a nepřichází k světlu, aby nedošlo k usvědčení jeho zlých skutků [Kral. »aby nebyli trestáni skutkové jeho«, sr. Ef 5,13]. Bůh sám takto usvědčuje toho, koho přijímá za syna [Žd 12,5n, sr. Jb 5,17; Př 3,12] právě tak, jak to činí Zákon [Jk 2,9], když vede k pokání. Jde o výchovné, spásitelné usvědčování.

Řecké *kolazein* znamená původně ochromiti, pak držeti v hranicích, překážeti, trestati [Sk 4,21]. 2Pt 2,9 překládá Hejčl: »Pán umí... nespravedlivě uchovávat ke dni soudu k potrestání«. Spíše však nutno překládat: »Pán umí nespravedlivě uchovávat ke dni soudu za [stálého] trestání«, t. j. doba mezi smrtí a posledním soudem je pro nespravedlivé naplněna tresty. Je tu náznak pozdějšího učení o mukách, jež musí snášeti nespravedliví ještě před

Trest'-Trh, tržiště [1111]

tím, než dojde ke konečnému jejich odsouzení.

Řecké *paideuein* znamená v klasické řečtině důkladně se zaměstnávatí dítětem, bdíti nad jeho vzrůstem tělesným i duševním, a to vedením, vyučováním, kázní i trestem, tedy to, co dnes nazýváme výchovou [*Vychovávat. *Vyučovat] a vzděláním. V LXX jde o překlad hebr. *jásar*, jež znamená, jak bylo nahoře ukázáno, držeti v kázní, kárati, napravovat a pod., při čemž jedním z prostředků může být i tělesný trest. Tak jež rozuměti kral. překladu u L 23,16,22, kde jde o tělesné ztrestání [mučením, zbičováním], jež obvykle bylo úvodem k ukřižování. Pilát však měl v úmyslu Ježíše nepopravit, ale propustit. Tělesným ztrestáním Ježíše chtěl naklonit velekněze, vládce i lid k souhlasu, aby jej mohl propustit. V Žd 12,6.7.10 jde o utrpení jako o výchovný Boží prostředek, kterému se věřící má radostně podrobit, tak jako řádný syn se podrobuje trestům otce, kterého Žd 12,9 označuje jako vychovatele [řecky *paideutēs*. Žilka překládá: »Měli jsme své tělesné otce za vychovatele«]. Právě utrpení je pisateli Žd důkazem synovství, a tím Boží přízně, milosti a odpuštění. Nadto pak utrpení [Kral. trestání], přijímané jako kárání nebeského Otce, staví věřícího do jedné řady s Kristem [Žd 12,2n] a má za cíl věčný život [Žd 12,9] a účast na Boží svatosti [Žd 12,10; sr. Mt 5,48 s Lv 19,2]. Trestání [kázeň, řecky *paideia*] není sice nic radostného samo o sobě, naopak je bolestné a krušné, ale jeho ovocem je spravedlnost v pokoji Božím [Žd 12,11]. Podobně ve Zj 3,19 se praví, že Bůh kárá (*elenchein*) a trestá (*paideuein*) ty, které miluje, aby podnítl k horlivému pokání a vyburcoval z vlažnosti. Právě káráním a tresty tluče Kristus na srdce, aby mohl vejít [sr. 1K 11,32; Žd 12,6]. Boží tresty jsou věřícímu zjevením Boží milosti [sr. 2K 12,9; Tt 2,11n], takže může přes všechny těžkosti míti jistotu vítězného překonání smrti a věčnou radost [2K 6,4-10; 11,23; sr. Ž 118,18]. Dokonce i satan musí sloužit Božím cílům [sr. 2K 12,7], takže »vydání satanu k ztrestání« [1Tm 1,20, řecky *paideuest-hai* = býti vychováván] nemá za účel konečnou zkázu, nýbrž nápravu prostřednictvím nemoci, tělesné slabosti a jinými bolestnými navštíveními [»aby se učili nerouhati se«]. Sr. Jb 1,12; 2,6n; L 13,16; 1K 5,5.

Trest', stč. = třtina, rákos. U Mt 27,48 jde o lehkou tyč z pevného rákosu [sr. Mt 27,29.30, kde Kral. řecké *kalamos* překládají výrazem třtina]. Šlo nejspíše o třtinu, jež má botanické jméno *Arundo donax*. Roste v Nilu a je běžná i v Palestině. Dosahuje až 3 m výšky a má široké, mečovitě listy. Užívá se jí podnes ke zhotovování rybářských prutů a kolu ve vinohradech. Za starověku sloužila i k výrobě šípů. *Yzop.

Trestatel, ten, kdo trestá, napomíná, usvědčuje [Př 25,12].

Trestati *Trest.

Trh, tržiště, řecky *agora*, které Kral. pře-

[1112] Triumf slaviti-Troas

kládají také *rynk [Mt 11,16; L 7,72; Sk 16, 19; 17,17] nebo ulice [Mk 6,56]. Musíme rozeznávat mezi tržištěm v Jerusalemě [Mt 11,16; 20,3; 23,7; Mk 7,4] a tržištěm v řeckých městech. V Jerusalemě šlo prostě o obchodní ulice — t. zv. bazary orientálních měst —, kdežto v řeckých městech šlo o náměstí [Sk 16, 19; 17,17], ozdobená podloubími a sochami a obklopená chrámy a správními budovami. Zde se soustřeďoval všechen veřejný život. U Iz 23, 11 nejde o tržiště v dnešním slova smyslu; Kral. tak překládají hebr. *k'na'an*, označující v tomto případě nejtýpističtější představitele Kanaaneců Feničany a nízké fénické pobřeží, jimi obývané a opatřené pevnostmi, z nichž nejdůležitější byl Tyrus. *Kanaan. *Kramář.

Triumf slaviti, triumfovati, kráčet ve vítězném průvodu, v němž orientální vítězové a císařové vedli své spoutané odpůrce. Ko 2,15 označuje cestu kříže za triumfální pochod Kristův, v němž veřejně, t. j. před lidmi i anděly »potupil« — protože odzbrojil — všechny odpůrce, kteří se pokusili vzbouřit proti jeho svrchovanosti a stáli se samostatnými mocnostmi, ač byli původně stvoření pro něho a skrze něho [Ko 1,16; 2,10]. Pisatel Ko tu myslí na nadzemské mocnosti, které v kříži Kristově byly spoutány [sr. Mt 28,18; 1K 2,8; 15,24-26; Ef 1,21; F 2,9n; 1Pt 3,2] a tak ztratily svůj význam ve spásném díle Božím. Proto by od čtenářů Ko bylo bláhové, kdyby těmto mocnostem prokazovali mimořádnou úctu na úkor Kristův a přeceňovali jejich moc. Tak toto místo vykládají řečti otcové a většina novějších exegetů. Jiní však myslí výrazem t. na řecké slavnosti Dionysovy, při nichž v slavnostním průvodu byly zpívány oslavné písně na svědectví slávy a moci tohoto božstva. Podle toho by smysl oddílu byl ten, že Bůh, zjeviv se na kříži Kristově, zbavil andělské mocnosti, skrze něž se dříve blížil lidem [sr. Sk 7,38.53; Ga 3,19 Žd 2,2], jejich dosavadního úkolu, a jako by v triumfálním průvodu veřejně ukázal, že všechna sláva platí Kristu, jenž se stal jediným svědectvím Božího spasitelného činu [sr. Mt 25, 31; 26,53; Zj 19,10; 22,9]. Nejde tu o triumfování nad těmito mocnostmi, nýbrž o veřejné vyhlášení jejich služebného charakteru a postavení. Bůh ukázal, že tyto mocnosti jsou poddanými služebníky Synovými [sr. Ko 2,10; L 2, 10.13; Mk 1,13; L 22,43; Mt 28,2]. Bůh slavil t. skrze Krista [»skrze něj«, v. 15], přibívil jej na kříž a zjeviv tak svou slávu. — Stejného řeckého slova (*thriambeuein*) je užito i 2K 2,14 [Kral.: dává nám vítězství]; apoštol tu sám sebe vidí jako zajatce, kterého Kristus vede ve svém triumfálním průvodu, t. j. ve vítězném pochodu svého evangelia ve světě. ××

Trn, trní. Hebrejščina má nejméně 17 různých slov, jimiž označuje bodlinate rostliny a keře, vyskytující se ve velkém množství v Palestině. Kral. pak tytéž hebr. výrazy překládají brzy t., brzy *bodláči, bodlák nebo hloží. Jde o potravu koz, mezků, oslů a velbloudů. Tí se

užívalo k topení [Ž 118,12; Kaz 7,6]. Dosahovalo někdy obrovské výše, zvláště na úhorech [Gn 3,18; Př 24,31], takže muselo být důkladně spáleno dřívě, než se mohlo přikročit k orání. Hojně bylo užíváno tí jako plotů kolem polí, pastvin nebo stanů [Př 15,19; Oz 2,6]. Podle Sd 8,7.16 se užívalo tí a bodláči také k mrskání. Vykladači však mají za to, že »bodláči pouště« je odborný název pro ostré bodce mlátičích nástrojů, železných bran, jimiž byla rozdirána těla pobitých nepřátel [sr. 2S 12,31; Iz 41,15]. Jiní se domnívají, že jde jen o obraz velmi přísného potrestání. Také ve 2Pa 33,11, kde Kral. nechávají Manassesu skrývat se v tí [sr. 1S 13,6], jde spíše o kroužek, jež byl protahován nosem zajatce [sr. 2Kr 19,28; Iz 37, 29; Ez 29,4; 38,4, kde totéž hebr. slovo je přeloženo českým udicí]. Koruna z tí, jež byla podle Mt 27,29 vsazena na hlavu Ježíšovu, byla prý zhotovena z jujubového [cicinkového] keře (*Zizyphus spina Christi*) s dlouhými, ohebnými větvičkami a listy, podobnými listům břečťanu, jakými ozdobovali své hlavy císařové a vojevůdcové.

Tí a bodláči je častým obrazem Božího soudu a trestání [Gn 3,18; Jb 31,40; Př 24,31; Iz 5,6; 7,23; 32,13; 34,13; Jr 12,13; Oz 2,6; 10,8; Žd 6,8]. Tak jako tí bývá bezohledně a důkladně vyplněno, tak budou vyplněni ti, o nichž mluví 2S 23,6; Iz 33,12; Na 1,10. Zhasnou tak rychle jako oheň z tí [Ž 118,12]. Zeman překládá Ž 58,10: »Dříve než si vaše hrnce uvědomí bodlák [t. j. dřívě než pocítí jeho oheň], [Bůh] to smete [t. j. úmysly nepřátel], ať je to syrové, ať je to ve varu«. Tí sloužilo za palivo na širém poli. Poněvadž mohlo být užíváno k tomuto účelu jen naprosto suché, mohl ostrý vítr snadno odváť toto palivo a tak znemožnit vaření, t. j. obrazně zlé zámysly lidí.

Př 22,5 praví, že na cestě převráceného jsou tí a osidla, t. j. utrpení a neočekávaná nebezpečí. Není jisté, zda se tu myslí na těžkosti, které připravuje převrácenec druhým anebo sobě [sr. Př 15,19]. Zdá se však, že druhá část verše naznačuje, že jde o utrpení a nebezpečí, nastražené druhým. Př 26,9 mluví o trnu v ruce opilého: je právě tak nebezpečný jako přísloví v ústech bláznů. Neboť blázen dovede svými výroky jen zraňovat druhé [sr. Př 26,7]. »Býti tí-m v očích« [Nu 33,55; Joz 23,13; Sd 2,3] = býti bolestným nebezpečím, býti protivným. Ez 28,24 prorokuje, že pohanští národové, kteří byli kdysi trnem v životě Izraelců svým modlářstvím a neřestností, pomínou a ztratí svou nepřátelskou moc. »Lilium mezi tí-m« [Pis 2, 2] = něco naprosto odlišného od okolí a nerosrovnatelného s ním.

U Mt 13,7; Mk 4,7.18; L 8,7.14 je tí obrazem časných starostí a klamavého bohatství, jež dusí zvěstované slovo.

Trnouti, vustrnuti zhasnouti, hrůzou zmrtvěti [Ez 26,16; 32,10].

Trnový [J 19,5]. *Trn, trní.

Troas, Troada, přístavní město na území maloasijské Myzie [na sz břehu Malé Asie], za-

ložené Antigonom, jedním z nástupců Alexandra Velikého. Původně se jmenovalo Anti-gonia T., po smrti Antigonově bylo přejmenováno jeho odpůrcem Lysimachem Thráckým na Alexandrii, s přízviskem T. na rozlišení od Alexandrie v Egyptě. Leželo j. od Homérovy Troje. Za syrských Seleukovců se stalo svobodným městem a razilo své vlastní mince [od r. 165-64 př. Kr.]. Od r. 133 př. Kr. bylo pod vládou Římanů. Všecky významné silnice maloasijské se sbíhaly v tomto městě. Augustus z něho učinil římskou kolonii s mnohými výsadami, takže se stalo jedním z nejvýznamnějších měst maloasijských. Dnešní rozsáhlé ruiny, jež dlouho sloužily za stavební kámen, dokazují jeho bývalou slávu. Vždyť i Julius Caesar a sám Augustus sem chtěl přenést sídlo říše římské. Dodnes jsou tu zbytky velkého vodovodu a lázní.

Pavel zde měl vidění, jež ho zvalo do Makedonie [Sk 16,8-10]. Po návratu ze své třetí misijní cesty pobyl týden v tomto městě [Sk 20,1.6]. Nevíme, zda ve 2K 2,12 šlo o město T., nebo o celé území Troady, jež se táhlo od hory Idy na sever a ovšem zahrnovalo i město T. Podle 2Tm 4,13 zde pisatel této epištoly nechal u jakéhosi Karpa *truhličku [jde spíš o plášť], knihy a pergamén.

Trofimus, pohan, obrácený na křesťanství, rodilý v Efezu; doprovázel Pavla z Makedonie do Asie a potom do Jerusalema. Pavel byl maloasijskými Židy falešně obviněn, že T-a vzal s sebou do chrámu přes předpisy, že pohan do chrámu vstoupiti nesmí [Sk 20,4; 21,29]. To vedlo k zatčení Pavlova. O T-ovi pak slyšíme už jen z 2Tm 4,20. Pisatel této epištoly jej musel nechat nemocného v Milétu.

Trogylle, Trogyllium, město a skalnaté výběžky na záp. břehu Malé Asie proti ostrovu Samos [Sk 20,15], kde se zastavil Pavel při plavbě do Jerusalema na sklonku třetí misijní cesty. Na vých. konci skalnatých výběžků jest kotviště, nazývané dodnes »Přístavem sv. Pavla«. Většina řeckých rukopisů NZ-a sice jméno tohoto místa vynechává, je však zachováno v několika pozoruhodných rukopisech.

Trošku. U Iz 28,10 je v hebr. textu série jednoslabičných výrazů se znatelnou zvukomalbou: *sav lāsáv, sav lááv, kav lākáv, kav lākáv, z^e’ér šám, z^e’ér šám*. Smysl verše však není docela jasný. Výrok *sav* se spojuje obvykle s hebr. *mišvā’* [= nařízení, příkaz], jež prý označuje také olovníci. Hebr. *kav* znamená míru, pravítko. Spíš však jde o napodobení bezbarvého hlasu učitele, který učí záčky hebr. abecedy. *S* a *k*: jsou dvě následná písmena hebr. abecedy. Učitel recituje *s* — *k* a žáci po něm papouškují *s* - *k*, nejprve ten záček, pak onen [Kral. »troška odtud, trošku od onud«]. Tak verši rozuměl Kalvín a z novějších vykladačů Driver, kteří hebr. *z^e’ér* chápou ve smyslu malý [totiž: chlapec]: »Chlapec zde, chlapec onde«. Kalvín vztahuje verš na Boha, který si nařká, že zbytečně vynakládá práci, aby po-, učil neučelivé Efraimské právě tak jako učitel, který musí znovu a znovu opakovat základní

poučky, jež však jsou rychle zapomenuty. Naučil-li dvě písmena za celý den, musí příštího dne začít tuto práci znova. G. R. Driver vztahuje slova na Efraimské, kteří se posmívají prorokovi, že jeho zvěst se podobá nudnému hlasu učitele, jenž znovu a znovu opakuje totéž. Č.

Troštovati (se), z něm. = těšiti [se], dávatí naději, kojiti se nadějí [Jb 17,15; 20,21; 21,34]. Karafiát překládá Jb 17,15: »Kdež tedy očekávání mé? A kdo to očekávání mé spatří?« [Hrozný: »Kam se poděla má naděje, a mé štěstí kdo spatří?«]. Podobně Jb 21,34: »Hle, jak vy mne marně těšíte«, Jr 38,22: »Kteříž tě těšili pokojem« a Ez 13,6: »Činí naději, že utvrdí slovo«.

Trouba. Ve 2Kr 20,20 jde o potrubí, vodovod. Totéž hebr. slovo (*t^e’ālā*) překládají Kral., ve 2Kr 18,17 výrazem struha. U Jb 40,13 jde o kovové roury. Ž 42,8 myslí na hukot vodopádů. Smysl verše je ten, že neštěstí jde jedno za druhým, tak jako při prudké bouři záplavy plní jednu hlubinu po druhé za hukotu valících se proudů.

Na všech ostatních místech jde o hudební nástroje.

Izraelci rozeznávali hlavně dva druhy trub. Hebr. *šōfār* byl zahnutý nástroj, zhotovený ze zvířecího [beraního nebo býčího] rohu a vyznačoval se silným hlasem daleko slyšitelným [Ex 19,16.19], takže se dobře hodil k zesílení jásavého křiku zástupů [2S 6,1.5]; Kral. někdy překládají toto slovo výrazem zvucný pozoun [Ž 98,6; 1Pa 15,28]. U Dn 3,5 je přímo užito hebr. *keren* — roh [sr. Joz 6,5]. Pod křikem bojovníků a troubením na rohy zakolísaly hradby Jericha [Joz 6,1-20]. *Šōfār* oznamoval vypuknutí války a svolával bojovníky [Sd 3,27; 6,34; 1S 13,3], dával znamení k útoku [Jb 39, 24n, sr. Jr 49,2], k zastavení pronásledování nepřítele [2S 2,28; 18,16] i k rozpuštění vojska [2S 20,1.22]. Poplach byl oznamován zvukem *šōfār-u* [Jr 6,1; Am 3,6]; zazníval i při nastoupení krále [2S 15,10; 1Kr 1,34; 2Kr 9,13, sr. Ž 47,6] a při zahájení milostivého léta [Lv 25,9]. První den sedmého měsíce bylo troubou oznámeno svaté shromáždění, ustání od práce a zahájení ohnivě obětí [*Troubení, Lv 23, 24n; Nu 29,1-6]. Je pochopitelné, že *šōfār* se nehodil k doprovodu harf a píšťal a jiných jemnějších hudebních nástrojů. Ale Ž 150,3 jmenuje roh [Kral. »troubu«] mezi nástroji, jimiž má být chválen Hospodin.

Proroci velmi často hovoří o tom, že při blížících se Božích soudech lidé budou vyplašeni jako při zvuku *t-y* [Iz 18,3; Jr 4,19.21; Am 2,2; Sof 1,16; Za 9,14] a prorocký úkol vykládají jako poplašné troubení [Iz 58,1; Jr 4,5; Ez 33,3.6; Oz 8,1; Jl 2,1.15].

Hebr. *ch^asós^erā* označuje rovné trubky s trychtýřovitě rozšířeným ústím, zhotovené z kovu, nejčastěji ze stříbra. Dvou takových trubek bylo užíváno při službě u stánku úmlu-vy [Nu 10,2.9]. Na Titově vítězném oblouku v Římě jsou znázorněny tyto dvě trubky. Také:

[1114] Troubení-Trpělivě

na některých židovských mincích z doby Bar Kochbovy máme jejich zobrazení. Časem byl ovšem jejich počet zvýšen, zvláště pod vlivem Davidovým, který podle pozdější tradice zřídil při chrámu celé orchestry. Podle 1Pa 15,24 jich bylo sedm. Sto dvacet trubců fungovalo při svěcení chrámu [2Pa 5,12]. Podle nálezů nebyly delší než nanejvýš 70 cm. Sloužily výhradně kultickým účelům: svolávání bohoslužebného shromáždění [Nu 10,1-10] a někdy i k doprovodu vojáků do boje [Nu 31,6; Oz 5,8], jenž byl považován za svatou válku. Při korunovaci Joasově se zúčastnili kněží troubením na tyto t-y [2Kr 11,14; 2Pa 23,13]. *Troubení. *Troubiti. *Trubač.

Reckým *salpinx* [= polnice] navazuje NZ na sz proroky, když příchod Kristův k soudu a ke vzkříšení z mrtvých dává oznamovat troubením [Mt 24,31; 1K 15,52; 1Te 4,16]. Také sedm vidění ve Zj je uváděno hlasem trub [Zj 8,2nn]. Žd 12,19 připomíná události pod horou Sinajem [Ex 19,16.19; 20,19]. V 1K 14,8 připomíná Pavel polnici, jejíž nejistý zvuk nikoho nesvolá k boji právě tak jako »mluvení jazykem«, není-li tlumočeno srozumitelnou řečí, nikoho k ničemu nepohne a tak také duchovně nevzdělá.

Troubení, památka [slavnost] t., radostný svátek novoroční, jimž Izraelci začínali »církevní« rok. Připadal na první den sedmého měsíce [*tišri*, *Měsíc]. Ze sz zpráv můžeme usuzovat, že počátek »církevního« roku nebýval vždy prvního dne sedmého měsíce, nýbrž že býval slaven i desátého dne tohoto měsíce [Ez 40,1], až v zajetí babylonském anebo brzy po něm byl pevně ustálen na 1. *tišri* [sr. Neh 8,9-12; 8,14; Lv 23,24n; Nu 29,1-5]. Byla to, jak se nyní má za to, t. zv. nastolovací slavnost Boha-Krále [viz Bič II., 160nn]; byla ohlašována slavnostním t-m na *šofár-y* [*Trouba]. Toho dne se ustalo od »všelikeho díla robotního« a nastalo svaté shromáždění. Vedle denní oběti a zápalné oběti ustavičné byl obětován mladý volek, jeden skopek, sedm ročních beránků bez poskvrny a kozel v oběť na hřích s příslušnými suchými obětmi. Při slavnosti byla obřadným a symbolickým způsobem vnášena truhla Hospodinova do chrámu. Hlavními dny slavnosti byly později den desátý v měsíci [den smíření, Lv 25,9] a patnáctý [slavnost stánků, Lv 23,34n; Nu 29,12-39]. Výraz »památka t-i« má snad naznačit, že tato slavnost Bohu připomínala lid izraelský a lidu Boha jako Krále.

Troubiti. Signály, davané troubením, se lišily délkou [Ex 19,13; Joz 6,5] zvuku a pomlčk [*Přetrubování, Nu 10,6]. V Sd 20,37 nejde o troubení. Karafiát překládá: »Shromáždě se zálohy, zbily všeko město ostrosti meček«. LXX však myslí spíše na rozptýlení záloh po celém městě, takže zkáza nastala na všech stranách současně. — Podle Mt 6,2 to vypadá tak, jako by za dob Ježíšových byli lidé, kteří si najímali trubače, když šli odevzdávat almužnu do jedné z pokladnic v ženském ná-

dvoří chrámu. Dosud však se nenašel žádný mimobiblický doklad pro takové počínání. A tak mnozí vykladači chápou obrat »t. před sebou« obrazně ve smyslu »počínati si okazale«. Někteří vykladači také upozorňují, že pokladnice, do níž byly dávány dary na rozdělení mezi chudé členy synagogy, mívala tvar rohu čili »troubu« a bývala umístována na nápadných místech. Není proto vyloučeno jisté nedorozumění původního podání, které snad mluvilo o tomto »rohu pro almužny«. I v tomto případě však byl Ježíšův výrok zahrocen proti okazalosti při skutcích milosrdenství. *Trouba. *Troubení. ××

Trpělivě, trpělivost, trpělivý. Pro biblické pojetí je t-y především Bůh ve svém jednání s vyvoleným lidem a s hříšníky. Odkládá, zadržuje, zpomaluje svůj spravedlivý hněv a čeká nápravu. Ale Kral. v tom případě užívají raději výrazů dlouhočekající, dlouhočekání, dlouhoshovívající, dobrotivost [viz tato hesla v Doplních], *shovívání, shovívati, *poshověti, *prodlévání, *snášelivost [Ex 34,6n; Nu 14,18], kdežto výrazy trpělivě, -ivý vyhrazují převážně člověku, při čemž ovšem podle bibl. názoru nejde o vlastnosti lidské statečnosti a lidského sebeovládání, jež dovedou kdesi vydržet, nýbrž o důsledky spolehnutí na Boha a věřícího *očekávání na něj. Tak Pl 3,26 mluví o tom, že je »dobré trpělivě [mlčelivě] očekávajícímu na spasení Hospodinovo« Karafiát překládá v soulase s předchozími a následujícími verši: »Dobrý jest [Hospodin] trpělivě očekávajícímu« a dovolává se Ž 37,7. Rovněž Pl 3,28 má v hebr. textu *dā-mam* = býti tichý, mlčeti, přestávati na něčem [sr. Jb 29, 21], spokojiti se [sr. Pl 2,18].

V NZ-ě jde především o výrazy *makrothymein*, *makrothymia* [původně vlastně: míti dlouhý dech, potom dlouhoshovívati, dlouhoshovívavost], jež se vztahují především na Boha [R 9,22], ale v důsledku této Boží shovívavosti i na poměr mezi věřícími v církvi. Kral. řecké *makrothymia* překládají někdy výrazem tichost, Karafiát snášelivost, Žilka shovívavost, ale nejde tu o pouhou ohleduplnost, nýbrž o potlačení rychle vybuchujícího hněvu. Pavel tuto »ctnost« pokládá za výsledek působení Ducha sv., nikoli za přirozenou vlastnost člověka. V 1K 13,4 ji spojuje s láskou, jež je největší z darů Ducha sv. Její ženoucí silou je právě láska. Od pracovníků v církvi očekává Pavel, že se budou vyznačovat nejen vyšším poznáním na základě toho, co jim Bůh zjevil v Kristu Ježíši [Kral. »umění«] a neošetmetnou láskou, nýbrž také dlouhočekáním [řecky *makrothymia*], jež je právě umožněno tímto poznáním a láskou [2K 6,6; sr. Ko 1,11, kde trpělivost (řecky *hypomonē*, viz níže!)] stojí také ve vztahu k známosti Boží a radostné dobrotivosti]. Právě proto, že Pavel u věřících předpokládá Ducha sv., může je napomínat, aby se »trpělivě měli ke všechněm« [1Te 5,14], aby se oblékli jako vyvolení a povolání Boží, svatí a Bohem milovaní v trpělivost [Ko 3,12; sr. Ef 4,2]. Pisatel 2Tm 3,10 klade Timoteovi sebe

sama za příklad t-sti a lásky a doporučuje mu, aby tohoto příkladu následoval ve své práci kazatelské «ve vši tichosti» [*makrothymia*, 2Tm 4,2].

U Jk má t-ost ráz vítězství vytrvalosti, jež se přese všechny nesnáze, těžkosti a utrpení nedá strhnouti k myšlenkám na pomstu anebo k naříkání [Kral. ‚vzdychání‘] jednoho na druhého. Příkladem t-osti má být čtenářům orač, který t-ě očekává na úrodu, dále proroci, Job a sám Pán, povzbuzením pak bezprostřední blízkost příchodu Páně, který jako soudce stojí přede dvěma [Jk 5,7-11; sr. L 18,7]. Žd 6,11n spojuje tuto t-ost [Kral. ‚snášelivost‘] s vírou. Žilka tu mluví o vytrvalé víře, jež se nedá ničím otupit a zlostejněti a je plna naděje. Příkladem takového trpělivého očekávání byl pisateli Žd Abraham [Žd 6,15], který tak dosáhl toho, co mu bylo zaslíbeno.

Další výrazy, jež Kral. překládají t-ě, t-ost, t-ý, jsou sloveso *hypomenein* [= zůstat pod něčím, vydržeti; statečně vzdorovati, ale také: na někoho nebo něco trpělivě čekat] a příslušné podst. jméno *hypomoné* [= statečný odpor, vydržení]. Rozdíl mezi *makrothymein* a *hypomenein* je snad v tom, že u prvního slovesa jde spíše o poměr k osobám, u druhého více k nepříznivým okolnostem, ač tento rozdíl je v jazykové praxi řecké již do velké míry setřen. Přesto se Bohu nikde nepíše *hypomoné*, poněvadž nikdy netrpí nepříznivými okolnostmi. V těchto výrazech nejde jen o trpné snášení, nýbrž o činný odpor proti nějaké nepřátelské moci, ať už jde o nemoc nebo o tělesná muka nebo o různá pokušení a pod. Ve SZ-ě překládá LXX těmito výrazy především ta hebr. slova, jež znamenají trpělivě a doufanlivě *očekávání na Boha a *naději v Bohu, ale také výrazy, jež znamenají statečně snášeti, vydržeti. Podobně je tomu v NZ-ě [*Snášelivost. *Snášení, snášení]. Tak 2Te 3,5 vybízí »k trpělivému očekávání Krista«, což možno pochopit také: »k trpělivosti Kristově«, t. j. k té vytrvalosti, která je výsledkem přebývání Kristova ve věřících a je spojena s přesvědčením o jeho druhém příchodu. Tak také v 1Te 1,3 se mluví o »t-osti naděje Pána našeho«, t. j. o vytrvalé naději, že Kristus přijde na svět v poslední den a vezme své věrné s sebou do své slávy. Podobně jest snad rozuměti Zj 1,9, kde Kral. mluví o »t-osti Ježíše Krista« [některé rukopisy mají »t-ost v Ježíšovi«]; jde tu snad o vytrvalé a statečné očekávání na jeho příchod podobně jako ve Zj 3,10, kde vyvýšený Kristus praví: »Ostříhal jsi slova t-osti mé«, t. j. věrně ses držel zvěsti o mém příchodu, očekával jsi na mne. Jiní vykladači však mají za to, že ve všech těchto případech jde o t-ost, jakou projevoval Ježíš za svého pozemského života.

Ve většině případů jde v NZ-ě o statečné snášení těžkostí a zkoušek, jimiž prochází věřící za svého života. V podobenství o rozsévaci [L 8,15] mluví Ježíš o těch, kteří přijali slovo Boží a přese všechny překážky a všechna pokušení vydávají ovoce »v t-osti« [Kral.], t. j. vytrvale [Žilka], ve vytrvalosti [Škrabal]. U L 21,

Trpěti [1115]

19, jež Škrabal překládá »Svou vytrvalostí zachráníte své duše«, Žilka »Svou vytrvalostí získáte své životy«, zaslubuje Ježíš svým učedníkům, že věrností a vytrvalostí ve všech těžkých pokušeních a zkouškách dosáhnou věčného života [sr. Mk 13,13; Sk 14,22]. Nejde tu o nějakou osobní statečnost anebo o chtěnou otupělost k utrpení, nýbrž o sílu, jež je čerpána hlavně z křesťanovy lásky [1K 13,7] a naděje [R 8,25]. Člověk musí být k t-osti Boží moci zmocněn [Ko 1,11], musí ji dostat od Boha, jenž je dárce t-osti [Kral. ‚snášelivosti‘, R 15,5]. Poněvadž se křesťan yeseli naději, může být v souzeních t-ivý [R 12,12]. Pavel se po sborech chlubil t-ostí [vytrvalostí] a vírou tessalonických křesťanů ve všech jejich protivenstvích a souzeních [2Te 1,4]. Především ovšem pracovníci v církvi mají podávat důkaz o své vykoupenosti t-ostí, t. j. statečným snášením všech protivenství [2K 6,4nn; 2Tm 3,10. Ve 2Tm 2,24 je užito řeckého *anexikakos* = neochvějný ve snášení zlého], mají všechno »snášet pro vyvolení, aby i oni spasení došli« [2Tm 2,10], ale také pro svůj vnitřní vzrůst, neboť t-ivost je jen průchodiskem k osvědčenosti a k pevnější naději [R 5,3 v překladu Žilkové: »Trápení působí t-ivost, t-ivost působí osvědčenost, osvědčenost naději«; sr. Jk 1,2n]. Ovšem, t-ivost musí být dokonalé dílo [Jk 1,4 v překladu Žilkové], ne něco polovičatého. Proto ji 2Pt 1,6 staví do blízkosti sebekázně, sebeovládání [Kral. ‚zdrželivost‘]. Příkladem tu je Job [Jk 5,11] a ovšem sám Ježíš [Žd 12,2n; 1Pt 2,20n]. Věřící musí o t-ivost usilovat, prosit za ni právě tak jako za spravedlnost, pobožnost, víru, lásku a tichost [1Tm 6,11; sr. Zj 2,19]. Neboť křesťan potřebuje t-osti [vytrvalosti], aby sklidil splnění Božího slibu [Žd 10,36]. Musí vytrvale postupovati závodní běh života [Žd 12,1 v Žilkově překladu], aby dosáhl vítězné koruny [sr. Zj 2,2n.19]. Zejména v poslední zkoušce, k níž dojde v eschatologických dnech, musí »svatí« plně uplatnit svou t-ivost a víru [Zj 13,10; J 4,12].

V Žd 13,22 je užito řeckého slovesa *an-echesthai* = dát si líbit.

Trpěti ve smyslu sněsti, na př. o kovech, které snášejí oheň, nejsou jím zničeny [Nu 31,23], ve smyslu strádati, na př. nedostatkem Ž 34,11; nouzí L 15,14; 1J 3,17; nedobrovolně snášeti, na př. násilí Iz 38,14; *nátisk Ž 72,12, trápení 2K 1,6, protivenství 2K 4,9; Žd 11,25, úzkost 2Te 1,7; ve smyslu propadnouti něčemu [na př. pekelnému ohni Mt 5,22; Ga 5,10], vystáti, strpěti [Ž 101,5; Iz 1,13; 2Tm 4,3; Zj 2,2], míti trpělivost [Mk 9,19], vytrpěti [Mt 27,19; L 13,2], zažiti, prožiti. Ga 3,4 překládá Žilka: »Tak veliké věci jste prožili, a všechno nadarmo?« Myslí se tu nikoli na utrpení, nýbrž na velké projevy Hospodinovy milosti [v. 3 a 5.]. Řecké slovo *paschein* totiž neznamenal jen t-iti ve zlém smyslu, nýbrž často neutrálně označovalo každé prožívání, i dobré, v němž

[1116] Trubač-Trvánlivý

se chováme »pasivně«. Někteří vykladači však přece myslí při Ga 3,4 na utrpení pro víru.

Ve většině případů se myslí v NZ-ě jednak na zástupné, spasitelné utrpení Ježíše Krista [Mt 16,21; 17,12; Mk 8,31; 9,12; L 17,25; 22,15; 24,26; Sk 3,18; 17,3; 26,23; Žd 2,18; 9,26; 13,12; 1Pt 2,21. 23; 3,18; 4,1], jednak na utrpení věřících pro Krista [Sk 5,41; 2K 4,9; F 1,29; 2Tm 1,12; Zj 2,10], pro jeho jméno [Sk 9,16], ale toto utrpení spojuje věřící s Kristem [R 8,17] a spolu navzájem [1K 12,26; 2K 1,6; 1Te 2,14] a dává naději na společné kralování s Kristem [2Tm 2,12]. NZ-u ovšem záleží na tom, aby věřící trpěl bez viny [1Pt 2,20], pro spravedlnost [1Pt 3,14], pro dobré počínání [1Pt 3,17], podle vůle Boží [1Pt 4, 19], nikoli jako vrah, zloděj, zločinec nebo ple-tichář [1Pt 5,15]. *Utrpení.

Trubač. Při chrámové bohoslužbě bylo zaměstnáno i mnoho t-ů [2Pa 29,28], rovněž ve válečnictví a k poplachové službě [Neh 4, 18]. Také při pohřbech působili t-i, doslovně flétníci [Mt 9,23]. I nejchudší pozůstalý si zjednal k pohřbu svého příbuzného zesnulého aspoň dva flétníky a jednu kvílečku [sr. 2Pa 35,25]. V Babylóně, navštíveném Božím soudem, nebude se ozývat žádná hudba ani zpěv [Zj 18,22]. *Troubá. *Troubení. *Troubiti.

Truhla, rakev [Gn 50,26]. T. smlouvy, *svědectví, Boží, Hospodinova, *Archa [Ex 25, 16; Nu 10,33; Joz 3,3; 4,5; 1S 4,3; 6,19; 2S 6, 2,11n; 1Kr 8,3; 1Pa 16,37; Ž 132,8; Žd 9,4; Zj 11,19 a j.]. Ve 2Pa 24,8.10 jde o pokladnici; stejně ve 2Kr 12,9n.

Truhlice *Truhla.

Truhlička. Tak překládají Kral. řecké *failonés* ve 2Tm 4,13. Jde však o plášť, nikoli o t-u.

Truchlití, truchlivý, truchlost. Tak překládají Kral. pět hebr. a jedno řecké slovo, jež označují celou stupnici smutku a tesklivosti od nespokojenosti [1S 1,8], zahřklosti [Jb 3, 20; Př 31,6; Ez 3,14], zarmoucenosti [Mk 10, 22], utrápenosti [Ž 116,3] až po těžkomyslnost a zchřadlost [Dt 28,65; Jr 31,25].

Trůn. K tomu, co bylo řečeno v hesle *Stolice, nutno poznamenati ještě to o vnějším vzhledu t-u, o němž jsme poučení zejména z egyptských vyobrazení. V podstatě šlo o vyvýšenou stolicí, opatřenou opěradlem na záda a pobočními spolehadly pro ruce, jež mívala různou podobu. K Salomounovu trůnu se vystupovalo po šesti stupních. Jeho kostra byla zhotovena nejspíše z cedrového dříví, obloženého slonovou kostí a potaženého zlatem. Spolehadla měla podobu lvů. Také na stupních z obou stran byly postavy lvů [1Kr 10,18nn; 2Pa 9,17nn]. Některé t-y byly přenosné jako na př. Achabův, Jozafatův [1Kr 22,10] a Sena-cheribův v Lachis. Královské t-y byly opatřeny také *podnožím. Vítězný král užíval za podnoží i poražených nepřátel [Ž 110,1].

Trůnové. V Ko 1,16 jsou t. vypočítávání mezi viditelnými i neviditelnými bytostmi, jež

byly stvořeny skrze Syna a pro Syna Božího, t. j. Krista. Ve Slovanském Enochovi [20,1] jsou t. nadzemské bytosti, jež vidoucí spatřil v sedmém nebi. Jde tedy o jednu z nejvyšších tříd andělských. Jejich jméno je snad odvozeno od trůnu, na nichž seděli [sr. Zj 4,4]. Ap. Pavel chce oddílem Ko 1,15-20 zdůraznit, že veškerenstvo, ať už má jakoukoli podobu a jakákoli jména, je podraženo Kristu už od prvopočátku svého bytí, a proto je naprosto vyloučeno, abychom u těchto bytostí hledali pomoc a poznání, jako by byly na Kristu nezávislé nebo jej dokonce převyšovaly [sr. J. B. Souček, Výklad Ko, str. 28nn].

Trupel, stč. = hromada, hmota, kus. Hebr. *gólem* = něco stočeného dohromady, nezpracovaného, nerozvinutého a nevyvinutého; beztvářá hmota, klubičko. V Ž 139,16 jde snad o embryo [zárodek]. Někteří vykladači však [Duhm, Hupfeld] myslí na klubko příštích osudů člověka, které se teprve mají rozvinout. Řecké *fyrama*, přeložené v R 9,21 slovem t., znamená kaši, těsto. Karafiát překládá výrazem »zadělání« [sr. 1K 5,7], Hejčl. hmota'.

Trus [2Kr 6,25]. Josephus Flavius bez vysvětlení říká, že holubi t. byl kupován na místo soli. Někteří vykladači zde myslí na jméno nějaké rostliny, užívané jako koření. Podobně jako *asa foetida*, čertovo lejno. Č.

Trůska = struska, škvár, který vzniká při tavení rudy. Ve SZ-ě se t-ou myslí něco bezcenného ve smyslu našeho škvár, brak, šmejd [Ž 119,119; Př 25,4; 26,23; Iz 1,22.25; Ez 22, 18n].

Trvánlivý, ně. trvanlivý, co vydrží, co je stále, trvalé [Dt 28,59; Žd 10,34], pevně [Z 119,89]. O zemi, jež není mravně ustálena,

Assyrský královský trůn. Reliéf z vykopávek v Chorsabadu. Senacheribův trůn je vyobrazen na str. 348. Jiné trůny viz na obrázcích na str. 349, 535 a 856.

se praví v Př 28,2, že musí ustavičně střídát své vládce, kdežto vládá člověka rozumného a naplněného známostí [Boží] bývá t-á [sr. Př 12, 3]. Karafiát doslovně překládá Nu 18,19: »Věčnou smlouvou soli« místo kral. »smlouvou trvanlivou a věčnou« [2Pa 13,5. *Súl].

Trvatí, zůstávat na jednom místě [Gn 7, 24], zůstatí [Zj 17,10], existovati [Gn 8,22; Dt 11,21; Ž 39,5; 72,5; Kaz 1,4; Sk 17,28; Žd 9,8; Zj 4,11], bydliti [1S 26,3; Sk 28,30], setrvávat u někoho [Mt 15,32; Mk 8,2], vytrvale se oddávati, zůstávat při něčem [Jb 2, 3,9; Ž 30,6; Iz 5,11; Sk 1,14; 11,23; Ř 2,7; 1Tm 5,5], vytrvati [Sk 13,43; 14,22, sr. Mk 4, 17], zůstatí při něčem [Žd 7,23].

Bible je přesvědčena o věčnosti a pomijitelnosti všeho lidského [Jb 14,2; Ž 49,13] a pozemského [Př 27,24, sr. Iz 40,6nn], ale Boží milosrdenství trvá na věky [1Pa 16,41; 2Pa 5,13; 7,3; 20,21; Ž 118,1] právě tak jako jeho úradek [Ž 33,11, sr. Př 19,21], každý jeho skutek [Kaz 3,14] i slovo [Iz 40,8; 1Pt 1,23nn]. Na druhé straně ten, kdo činí vůli Boží, trvá [zůstává] na věky přes všechnu pomijitelnost světa [1J 2,17; sr. Ž 1; Mt 7,21; Mk 3,35]. *Zůstávati.

Tryfěna, Tryfóza, dvě křesťanky v Římě, jež Pavel zahrnuje do svých pozdravů v Ř 16,12 jako ty, jež »vedou práci v Pánu«. Snad šlo o sestry diakonky. Nic určitého o nich nevíme.

Tržený. U Iz 30,13 se praví, že pohrdání slovem Božím a spoléhání na útisk a převrácenost bude jako »zed' tržená«, hebr. jako trhlina, průlom ve vyvalené, převísle zdi.

Tržště. *Trh.

Tržstí olivy, vlastně srážeti prutem nebo holí. Neboť olivy na vých. byly česány tak, že byly oklepávány holemi [Dt 24,20].

Tržstí se. Tak překládají Kral. ve SZ-ě nejméně osm různých hebr. sloves, jež označují otrášení země [Ex 19,18; Sd 5,4; 1S 14,15; Jb 26,11; Ž 18,8; 104,32; 114,7; Jr 4,24; 8,16; 49,21; Am 8,8; Na 1,5; Ab 3,7,10; sr. Mt 27, 51] před přítomností Boží, pod jeho hněvem, pod kopyty nepřátelských jezdců nebo pod pádem nepřátel. Je to výraz bolesti a nejvyššího strachu. Ale také člověk se chvěje strachem před vážností Božího přikázání [Ezd 10,3], před jeho slovem [Iz 66,2], pod blízcími se Božími soudy [Iz 32,11; Ez 26,16; Jl 2,1], ale také z úcty před ním [Dn 6,26]. Ve 2S 22,46 jde o sloveso *chágar*, jež znamená přepásati se [sr. Ez 44,18] k boji. Cizozemci se přepášou, aby vyšli ze svých pevností a vzdali se [sr. Mí 7,17].

V NZ-ě jde o čtyři slovesa, jež všechna označují úděs před Božími činy [Mt 27,51], před jeho přítomností [Žd 12,21], třebaž zprostředkovanou Ježíšem Kristem [L 8,47; Sk 9,6] nebo jeho posly [Sk 16,29]. O ďáblech se u Jk 2,19 praví, že »věří« v existenci jediného Boha, ale tato »víra« jim není nic platná; naopak vzbuzuje v nich hrůzu, protože vědí, že budou odsouzeni [sr. Žd 10,26n; 2Pt 2,4; Ju 6; Zj 20, 10; 1J 4,18]. *Trěsení.

Trénovní zub = stolička [Jb 29,17; Př 30,14].

Trvati-Triletá jalovice [1117]

Třepení [Nu 15,38], třapec. *Podolek.

Třesení, výraz hrůzy, bázně [Ez 12,18; Mí 7,17] a uctivosti [Ž 2,11; Mk 5,33; sr. Žd 12,28]. Žilka překládá F 2,12: »Pracujte o své spáse s bázní a strachem« [podobně Hejčl i Škrabal]. Je to výzva k vědomému vydání celého života ve službu spravedlnosti, v obětí Bohu [sr. Ř 12,1n], k vykonávání spásy, t. j. k životu, plně založenému na přijaté spáse. Bázeň a strach znamenají v podstatě pokoru [sr. 1K 2,3; 2K 7,15; Ef 6,5]. J. B. Souček [Výklad F, str. 50] shrnuje obsah tohoto napomenutí takto: »Počítejte si ve svém křesťanském životě s pokorou« před Bohem i před lidmi.

Třetí, tři. V tomto čísle byla obsažena od pradávna zvláštní symbolika, nám však už ne dosti průzračná. Už pohanská božstva vystupovala ve skupinách po třech. Tak v Egyptě máme trojinu Osiris, Isis a Horus, v Babylóně Bel, Anu a Ea. Vesmír byl pro orientálce trojdielný. Číslem t. může být označeno obecně krátké údobí, aniž se tím myslí na přesně určitý počet. Tak Davidovi byly dány na vybranou buď t. dny moru, nebo tři měsíce porážek, nebo t. léta hladu [1Pa 21,12; ve 2S 24,13 jde o sedm let]. Jonáš byl t. dny a t. noci v břiše velryby [Jon 2,1], Ježíš byl 3 dny a 3 noci v hrobě [Mt 12,40; sr. J 2,19]. T-ího dne vstal z mrtvých podle Písem [Mt 20,19; Mk 8,31; 1K 15,4; Oz 6,1n]. Někdy lze obraty »po třech dnech« a pod. přímo překládat »po několika dnech« [L 2, 46; Sk 9,9; 28,17]. Obvyklé bylo rozdělování do tří skupin [Dt 19,2], na př. útočícího vojska a pod. [Sd 7,16; Zj 8,10,12]. Opakovalo-li se něco třikrát, znamenalo to důraz [Jr 7,4; 22,29; Ez 21,27; Iz 6,3; Nu 6,24-26] a naléhavost [Mt 26,44; Sk 10,16; 2K 12,8]. Křestní formule má tři části, naznačující tak učení o božské trojici [Mt 28,19; 2K 13,13]. *Císlo.

Tři krčmy (*tres tabernae*), zastávka na silnici Appiově, kde se setkal Pavel na cestě z Puteoli do Říma s několika křesťanskými přáteli [Sk 28,15]. Je to asi nynější Cisterna di Roma, vesnice vzdálená od Říma asi 50 km.

Třibiti, stč. = čistiti, zbavovati kazů, zušlechťovati [Iz 30,28; L 22,31].

Třída kněžská, levitská. *Kněz, str. 331b. *Levitě. Ze synů Aronových Eleazara a Itamara [Ex 6,23; Nu 3,2,4; 1Pa 6,3] vzešlo 24 rodin, které David losem pověřil různými službami při stánku [později při chrámu]. Každá z nich konala službu od soboty do soboty. Z babylonského zajetí se vrátily pouze čtyři [Neh 13,30] z těchto rodin, jež byly rozděleny na 24 tříd, nesoucích původní stará jména, aby byl uchován starý řád. Tak tomu bylo až do vyvrácení Jerusalema r. 70 po Kr. Zachariáš patřil k první, t. zv. Abiášově t-ě z těchto 24 rodin [L 1,5,8].

Třiletá jalovice, vyspělá jalovice, předepsaná k obětem [Gn 15,9]. U Iz 15,5 jde o přízvisko města Ségor. Orelli a j. překládají: »Srdce mé nařiká nad Moábem, jehož uprch-

[1118] Třírohá vidlička-Tuk

lici jsou až v Ségor, jalovici tříleté«. Chce se tím naznačit krása a vyspělost města. Podobně popisuje Jr 48,34 město Choronaim.

Třírohá vidlička, trojzubec [2Pa 4,16, sr. Ex 27,3; 38,3]. Karafiát v 2Pa 4,16 vynechává označení „třírohý“, poněvadž v hebr. textu není.

Třísně, stč. = poslední díl osnovy, který se po odříznutí utkané látky třepí [Iz 38,12]. *Tkadlec, tkáti.

Tříšti se, stč. = *třásti se [Kaz 12,3].

Třítí, pomnožný tvar podst. jména *trest' (správně staročesky: trest), [Jb 8,11; 40,16; Iz 35,7]. *Třítina.

Třítina, třitinový, Hebr. *káné* a řecké *kalamos* [sr. Iz 42,3 s Mt 12,20] označují jakoukoli širokolistou travinu, rostoucí na vlhkých místech, zvláště na Nilu a kdekoli jinde [1Kr 14,15; Iz 19,6; 35,7]. Podle Jb 40,16 je t. ukrytým hrocha [Kral. „slona“]. Pro svou výšku se stává snadno hříčkou větru, takže je obrazem nestálosti a rozkolísanosti [1Kr 14,15; Mt 11,7; L 7,24]. Lehce se láme, takže ten, kdo se na ni zpodepře, snadno může býti zraněn na dlani [2Kr 18,21; Iz 36,6; Ez 29,6n]. Tato okolnost poskytovala prorokům vhodný obraz pro ošidlost spoléhání Izraelců na egyptskou pomoc. T. v ruce odsouzeného Ježíše byla posměšným obrazem královského žezla [Mt 27,29.30.48]. *Trest'.

T-u se užívalo jako míry. Obyčejně šlo o t-u dlouhou šest loket [Ez 40,5, kde se u Kral. mluví o prutu; sr. Zj 11,1; 21,15n]. *Prut.

U Jr 6,20 jde o zvláštní vonnou t-u, jež byla dovážena z Indie. V Ex 30,23 překládají Kral. totéž hebr. slovo výrazem *prustvorec. Viz. obrazy str. 731.

Tsade [v našem přepisu *sádě*], osmnácté písmeno hebr. abecedy, mající číselnou hodnotu 90. Každý verš osmnáctého oddílu Ž 119 [v. 137nn] začíná slovem, jehož počátečním písmenem je t.

Tsin, poušť, jež jest buď částí pouště *Fáran anebo hranicí na ni u oasy Kádes [Nu 20,1; 27,14; 33,36; Dt 32,51]. Tvořila hranici Kanaanu [Nu 13,22], později záp. hranici Edomu a jv hranici dědictví Judova [Joz 15,1-3]. Izraelci táhli touto pouští na cestě do zaslíbené země.

Tubal, syn Jáfetův, bratr Javana a Mešecha [Gn 10,1; 1Pa 1,5; Iz 66,19]. Všichni tři zprostředkovali obchody s Tyrskými a vyměňovali otroky a měděné nádoby za jiné zboží [Ez 27,13; 32,26]. Gog byl podle Ez 38,2n; 39,1 knížetem kmenů T. a *Mešech. Podle tradice jsou to zakladatelé národů, bydlících mezi Černým mořem a Kaspickým jezerem: Tíbareň a Skythů.

Tubalkain, syn Kainovce Lámecha a jeho manželky Zilly, »femeslník všelikého díla od mědi a železa« [Gn 4,22].

Tučnost, v přeneseném smyslu úrodnost, bohatost, bohatství [Gn 27, 28.39, sr. 45,18; Ž 65,12]. K Ž 36,9 viz Ž 23,5. Hejčl překládá Ř 11,17: »Stal ses účastníkem kořene i ušlech-

tilé mizy«, Škrabal: »Stal ses účastným kořene, totiž tučné mizy olivy« [sr. Sd 9,9].

Tudíž, stč. = na téměř místě, téže doby, zároveň, hned, brzy [Gn 50,24; 3J 14], nyní [1Kr 12,26], »již tudíž« [Ex 17,4] = ještě maličko.

Tuhý, silný [Ex 19,16], neúprosný, prudký [Ex 10,19; Iz 27,8; Jr 4,11; Ez 1,4; Sk 15,39], tvrdý [Jb 41,15]. Zajímavý je obrat v Gn 30,8, který Kral. překládá: »T-é jsem odpory měla se sestrou svou«. Doslovně z hebr. však pravila Ráchel: »Boží boje jsem bojovala se sestrou svou«. Šlo tu o modlitebný boj s Bohem o milost, která doposud byla uštědřena jen její sestře.

Tuk. Ábel obětoval Hospodinu t. z prvo-rozených zvířat [Gn 4,4; sr. Nu 18,17]. Podle Mojžíšova Zákona patřil Hospodinu všechno t. obětích zvířat [Lv 3,3.16; 7,23.25]. V žádném případě nesměl být požíván lidmi, nýbrž spálen na oltáři [Ex 29,13.22; Lv 3,3-5; 4,8-10] »u vůni příjemnou Hospodinu« [Lv 4,31]. Jen t-u zcepenělého zvířete, jež se ovšem k oběti nehodilo, smělo být užíváno k jakékoli potřebě, ale ani tohoto t-u se nesmělo požívat [Lv 7,24]. Někteří badatelé se domnívají, že po usazení v Palestině a při centralisaci kultu, kdy bylo k ústřední svatyni daleko, byl zákaz o požívání t-u uvolněn, zvláště šlo-li o porážku zvířat pro čistě domácí potřebu [Dt 12,15.16.21-24].

N.

Kralický překlad zahrnuje pod výrazem t. několik výrazů hebrejských, navzájem podstatně odlišných. Především je proto nutno ze souvislosti textové rozpoznat, jde-li o t. původu živočišného či rostlinného. Poslednějšího se užívalo jak v kultu, tak v domácnosti [*Olej], jím bývali pomazáváni králové, kněží i proroci a stal se přímo symbolem blaženosti vyplývající z přítomnosti Hospodinovy [sr. Ž 23,5.92,11 a častěji]. Jinak u t-u živočišného. Ještě dnes vidí Arabové v t-u obalujícím vnitřnosti sídlo citu. Přemíra t-u však značí nečistost, proto čteme ve SZ právě o pyšných, že »přiodíl tvář svou t-em« [Jb 15,27], že »t-em svým zarostli« [Ž 17,10, sr. též 73,7; 119,70], přímo o zpronevěřilém Izraeli Dt 32,15. Mohli bychom mluvit o isolační vrstvě, která brání proniknutí slova Hospodinova do srdce lidského. U zvířat tomu bylo obdobně, proto se odstraňoval a spaloval t. přikrývající útroby, z nichž se potom dala číst věštná znamení, odhalující vůli Boží. Casem, jistě hlavně pod vlivem prorockého vystoupení, když tento způsob zjišťování Boží vůle zanikal, zůstal t. obalující vnitřnosti obětí zvířat součástí ohnivé oběti [Lv 3,3 a častěji], nic se však změnilo na zákazu používání tohoto t-u jako pokrmu [Lv 3,17; 7,23.25]. Zdánilivou výjimku tvoří Ž 63,6, ale žalmista tu vyhláší chvíli, kdy opět stane ve svatyni [v. 3], tedy v blízkosti svého Boha, což pro něj bude znamenat obnovený ráj, kde Stvořitel poddal člověku všechno. Navíc nutno vědět, že žalmistou tu je sám král jako předobraz Krista, jenž o sobě prohlásil, že všechny věci Otcovy jsou jeho [J 17,10], tedy i [obětí]

t. Rozumíme pak ovšem i tomu, jak nebezpečný byl pro Izraele faraónův příslib, »jisti budete t. země této« [Gn 45,18], svádějící k představě, že tam se otvírá nový ráj! Zde všude má hebr. text *cheleb*. — Naproti tomu v zaslíbení Iz 55,2 se předpokládá t. oliv, tedy olej [hebr. *dešen*], v Př 15,30 někteří předpokládají t. ve smyslu morek, ale hebr. text slovesem *d-š-n* staví tento verš po bok předchozího jako podobné zaslíbení, a v Iz 58,11 vyžaduje hebr. text překlad: »Kosti tvé učiní zdatnými«, totiž k zdolání všech těžkostí, nikoli tedy »tukem naplní«, třebaš se tím smysl neměnil. B.

Tulák, člověk bez stálého bydliště, a zaměstnaní [Gn 4,12; Nu 14,33; 32,13; Jb 15,23; Ž 109,10; Oz 9,17]; člověk nespolehlivý, povaleč [Sd 9,4]. Mezi Židy v době nz bylo mnoho potulných mágů, kteří vytvořili magické nauky s náboženským pozadím [Sk 19,13]. Josephus Flavius [Starozákonní VIII, 2,5] vypravuje o židovském Eleazarovi, jenž v přítomnosti císaře Vespasiana dal člověku, posedlému zlým duchem, přičinout ke kořenu, doporučenému prý Šalomounem, a pak vytáhl zlého ducha z nemocných. Při tom jménem Šalomounovým a za pronášení různých zaklínacích formulek zakázal zlému duchu návrat do nemocného.

Tummim *Thumim.

Tuna, stč. = nevelký, sud, bečka. Tak překládají Kral. hebr. *bat* [*Bát. *Míra] v 1Kr 7,26; 2Pa 4,5, aram. pl. *battin* u Ezd 7,22 a řecké *batos* u L 16,6. V době nz měřil *batos* přibližně 40l.

Tupiti = souditi [Ř 2,1; 14,4; Jk 4,12], pohrdati [1K 11,22].

Tupost srdce, hebr. *timáhôn* = hrůza, ochromující úžas, ustrnutí [Dt 28,28, sr. Za 12,4].

Tušiti, hádati, předvídati [Jb 5,3]. T-i sobě = míti naději, troufati si [Jb 40,18].

Tuze, ztuhla, pevně, tvrdě, silně, velmi. Tak Gn 31,36; L 23,10 a j. V Est 9,31 t. = přisně. Č.

Tvárnost, tvářnost, stč. = vnější podoba, forma, zdání; krása, lepost; to, co lze spatřit očima. Podle Ex 24,17 měla *sláva Hospodina podobu spalujícího ohně. Duch, kterého podle Jb 4,1 6 spatřil Elifaz, měl jakousi formu, ale nebylo lze rozeznat jeho tvář. Ten, který seděl na nebeském trůnu ve vidění Ezechiela, měl t., podobu člověka [Ez 1,26; sr. Dn 1,15; Zj 4,7]. Bůh varuje Samuela, aby se nedal mýlit vnějším vzhledem a krásou člověka [1S 16,7].

»Chlubit se v t-i« [2K 5,12] = hledat slávu ve vnější tváři, chlubit se vnějším [chlubit se na oko?]. Řecké *profasis* [= udánlivý důvod, záminka, předstírání, zdání, okázalost, sr. Mt 23,14; Mk 12,40; L 20,47] se přeloženo t. ve F 1,18. Škrabal překládá: »S vedlejším úmyslem«. Ap. Pavel tu myslí na ty, kteří buď byli žárliví na jeho úspěchy nebo mu záviděli »mučednickou korunu« anebo konečně chtěli v apoštolovi vzbuditi závist, a tak hlásali Krista z těchto vedlejších pohnutek. Ale Pavel nad tím

Tulák-Tvrdočelný [1119]

nenaríká. Jen když je hlásán Kristus! V 1Te 5,22 napomíná Pavel, aby se věřící varovali všeliké »zlé t-i«, t. j. všelikého zlého zjevu [Zilka]. Hejčl překládá: »Toho, co je jakkoli zlé, se zdržujte«; Škrabal: »Zdržujte se všelikého způsobu zla«, t. j. každého zla, ať už má jakoukoli podobu. — Těžký je výrok Ko 2,23 Kralické t. je tu překladem řeckého *logos* = slovo, jméno. Zilka překládá: »Dává si to jméno moudrost, ale není to než libovolné pobožnickářství, »pokořování sebe« a týrání těla, ale nemá to vůbec ceny«. Souček: »Což má [sice] jméno moudrosti v svémocné pobožnosti a pokoře a bezohlednosti k tělu, [ale] není v žádné citi, [jest to] k ukojení těla«. Pavel se obrací proti gnostickým spekulacím a asketickým předpisům, jež sice »vypadají velice svůdně a vydávají se za pravou tajemnou moudrost; je tu zdůrazněna pobožnost, velická a vnějšími znamení [askesí] se projevující pokora a bezohledná přisnost k požadavkům těla, čímž se má uvolnit cesta k duchovním silám lidským. Za tímto působivým zdáním však není pravého a správného jádra: není s tím spojena žádná pravá čest, jež by obstála před Boží tváří. Všecka tato pobožnost je jen svémocná, lidmi vymyšlená« [J. B. Souček, Výklad Ko, str. 63].

Tvárný, stč. = hezký, pěkný, sličný. V Ga 6,12 se obrací Pavel proti judaistům, t. j. křesťanům židovského původu, kteří vnucovali pohanům obrízku, jen aby se zalíbili Židům a tak se vyhnuli pronásledování pro kříž Kristův. »Býti t. podle těla« = zalíbiti se, pěkně vypadat v tělesnosti, po stránce tělesné.

Tvář *Obličej. *Osoba. *Vidění.

Tvor nebeský, doslovně z hebr. »královna nebes« [Jr 7,18; 44,17n. 19,25], buď měsíční božstvo nebo Astarta, Ištar, babylonsko-assyrská bohyně, jež byla nazývána královnou nebes. Možná však, že tu jde spíš o narážku na egyptskou bohyni Neit, »matku božstev«. Zdá se totiž, že Joakim [608-597 př. Kr.], který byl dosazen egyptským faraónem Nechonem z města Sais, kde bylo sídlo modloslužebné uctívání Neity, zavedl také tuto modloslužbu do Judstva [2Pa 36,4].

Tvrďe, přisně, nemilosrdně, hrubě, pyšně [Gn 42,7; Lv 25,43; 1S 20,10; 1Kr 12,13; Ž 31,19; Př 18,23], pevně [Dn 8,18]. *Tvrдост. *Tvrdy.

Tvrđiti, opravovati [Mt 4,21; Mk 1,19], ustalovati, stvrzovati, upevňovati. V Ř 3,31 vyvrací Pavel námitku judaistů, že svým kázáním o svrchovanosti víry ruší Zákon. Naopak. Pavlovi je celý SZ svědectvím pro jeho zvěst o spravedlnosti Boží skrze víru v Ježíše Krista [v. 22]. Svou zvěstí Pavel tedy jen dotvrzuje to, o čem svědčí Písmo. Ř 3,31 je úvodem ke kap. 4, která tuto myšlenku rozvádí.

Tvrđo jest = zle se ti vyplatí, přijde ti draze, těžko ti bude [Sk 9,5; 26,14].

Tvrđočelný, tvrdého čela, zatvrzelý [Ez 3,7].

Tvrдост [srdce] označuje vytrvalou neschopnost člověka přijímat projevy Boží spásitelné vůle, tedy zatvrzelost vůči Boží milosti i Božím soudům [Dt 9,27; Mt 19,8; Mk 3,5; 10,5; 16,14; Jr. R 11,25; Ef 4,18], neochotu a nakonec i neschopnost činit pokání. Taková t. hromadí Boží hněv [R 2,5].

Tvrdošijně, tvrdošijný, [původně a novočesky tvrdošij-, tvrdě šije, tvrdohlavě, -ý, urputně, -ý. Původně se myslí na vypjatou šíji dobytčete, které se nechce podrobit vedení, vzpouzí se [Oz 4,16]. V přeneseném smyslu o svéhlavosti, nepoddajnosti v duchovním slova smyslu, jež se vzpírá Božímu vedení [Dt 9,13, sr. Ex 32,9; 33,3,5; 34,9; Dt 9,6; Z 75,6]. Tvrdošijnost a neobřezanost srdce, uší [*Neobřezanec. *Obřezání] jsou souznačné pojmy [Lv 26,41; Jr. R 6,10; Sk 7,51]. T-y v Tt 3,3 znamená doslovně z řečtiny neposlušný, vzpurný.

Tvrďý, obtížný, těžký [Gn 2,21; 1S 26,12], nesnadný [Př 13,15], krutý [1Kr 12,4; Z 60,5], nemilosrdný, násilný, krutý [1S 25,3]. Řeč t-á' [2S 19,43; J 6,60; Ju 15] = odpuzující, urážlivá. 'Vidění t-é' [Iz 21,2] = těžko snesitelné, drsné. 'T-á horlivost' [Pís 8,6] = neústupná, nezlomná. 'T-á tvář' [Jr 5,3; Ez 3,8] = neúprosná, nemilosrdná tvář. *Tvrďě, *Tvrďost.

Tyatira, [ř. Thyatira], město maloasijské, jež leželo na levé straně důležité silnice, vedoucí z Pergamu do Sardis v končinách Myzie a Lydie. Bylo založeno zakladatelem seleukovské dynastie Seleukem mezi r. 300-282 př. Kr. jako vojenské město a osazeno makedonskými kolonisty, kteří uctívali hrdinu Tyrimna, božského ochránce města, jenž byl pokládán za předka vedoucích rodin a ztotožňován se slunečním božstvem. Nejspíš šlo o božstvo původních obyvatel vesnice, jež Seleukem byla přebudována na město. Chrám tohoto božstva stál kdysi před městem. Na mincích měl podobu jezdce, sedícího na koni a držícího na rameni válečnou sekeru. Na rozdíl od řeckého Apollona byl Tyrimnas nazýván Pythijským Apollonem. Byly zde pořádány hry po vzoru řeckých her pythijských. Zdá se, že Seleukos I. zde usadil Židy právě tak jako v jiných maloasijských městech. R. 190 př. Kr. se podrobilo Římanům. Stalo se kvetoucím obchodním městem s mnohými cechy, prádelníky, oděvníky, koželuhy, sedláři, kováři a hlavně barvíři látek, kteří vyráběli šarlatovou barvu z mořeny barvířské, hojně rostoucí v okolí. Zdá se, že Lydia, bydlící ve Filipách, patřila k jednomu z těchto cechů [Sk 16,14].

Dopis, adresovaný do T-y [Zj 1,11; 2, 18—29], je těžko srozumitelný, protože je nám tak málo známo o tehdejších poměrech v městě. Jezábel, o které se mluví ve v. 20, byla snad nějaká židovská věštkyně [tradice mluví o nějaké Sambatu], jež podobně jako se Jezábel [1Kr 16,31; 21,25; 2Kr 9,22.30] sváděla k modlářství a nepravosti. Možná však, že nejde

vůbec o určitou osobu, nýbrž o symbolické jméno, označující falešné učení.

Týden [stč. genitiv téhodne]. Starověcí národové rozdělovali čas velmi různě. Tak na př. staří Římané měli osmidenní t., Řekové rozdělovali měsíc na tři období, Egypťané v době pyramid měli t-y desítidenní. Nakonec však u všech národů rozhodly měsíční čtvrti jako nejpřirozenější rozdělení času. Dio Cassius, římský dějepisec, píšící ve 2. stol. po Kr., tvrdil, že Římané převzali sedmidenní t. od Egypťanů, při čemž každý den byl podle římských představ spravován jednotlivými planetami. V Cháranu v Mesopotamii byl nalezen seznam dní, nepochybně babylonského původu, který se ujal také na západě prostřednictvím Římanů: Samaš [slunce], Sin [měsíc], Nergal [Mars], Nabu [Merkur], Marduk nebo Bél [Jupiter], Ištar [Venuše] a Ninib [Saturn]. Jednotliví evropští národové pak nahradili jména římských božstev svými božstvy a tak vznikla konečně různá jména dnů t-e.

Podle biblického podání souvisí rozdělení t-e na sedm dní s ustanovením soboty [Gn 2,1—3]. Židovské i babylonské zprávy o *potopě mluví o sedmidenních obdobích [Gn 7,4.10; 8,10.12]. Sedm dní trvaly slavnosti svatební v Sýrii v době Lábanově a Jákobově [Gn 29, 27n] i u Filištinů v době Samsonově [Sd 14,12. 17]. Rovněž pohřební obřady trvaly sedm dní [Gn 50,10; 1S 31,13]. Kulturní zákony počítají se sedmidenními obdobími [Ex 12,15; 13,6n; 22,30; 29,30.35.37; Lv 12,2; 13,5; 14,8 a j.]. Staří Izraelci měli jméno jen pro sobotu. Ostatní dny byly počítány od soboty [Mt 28,1; Sk 20,7]. V době nz měl své zvláštní jméno i den před sobotou [předvečer soboty, den přípravování Mk 15,42], ježto byl v pátek připravován pokrm na sobotu. Hebr. jméno pro t. je *šábu*^a. Sedmý rok je t. zv. t. roků, padesátý rok je sedm t-ů let [Lv 25,2n.8n; sr. Dn 9,24-27].

Slavnost t-ů [Kral. téhodnů^c], druhá ze tří výročních slavností, při nichž se musel každý mužský Izraelec ukázat před Hospodinem ve svatyni. Byla to výroční zemědělská slavnost, dožínky [Ex 34,22n; 2Pa 8,12n]. Název, slavnost t-ů^c pochází ze skutečnosti, že muselo k jejímu zahájení uplynout sedm plných t-ů po obětování prvního snopku uzárlého ječmene [Lv 23,11.15n; sr. Dt 16,9n], což se stalo prvního dne svátku přesnic, prvního dne po normální sobotě. Tento první den po sobotě byl svččen pracovním klidem a slavnostním shromážděním právě tak jako sobota [Lv 23,32]. Po uplynutí sedmi plných t-ů, tedy v den padesátý, byla zahájena slavnost t-ů [sr. Sk 2,1], nazývaná též slavností žně, protože v této době uzrála už pšenice [Ex 23,16; 34,22; Nu 28,26]. Všední práce byla zastavena, aby se lid mohl zúčastnit svatého shromáždění [Lv 23,21; Nu 28,26]. Byly obětovány dva kvašené bochníky chleba z bělné mouky jako prvotiny Hospodinu [Lv 23,17.20, sr. Dt 16,10] spolu se sedmi ročními beránky, jedním volkem a dvěma skopci [Lv 23,18n]. Při tom byly oběti roz-

děleny na dvě části: především byli obětováni dva beránci v obět ohnivou tak jako každého dne [Nu 28,3.31]. Pak teprve byly obětovány oběti předepsané pro tento zvláštní den [Nu 28,27nn]. Konečně pak byly přinášeny oběti, spojené s obětováním dvou chleběů a dvou beránek [Lv 23,17-19]. Lidu byla při této slavnosti připomínána nutnost péče o chudé a potřebné [Dt 16,11n]. V době Ježíšově byla slavnost t-ů spojována s památkou vydání Zákona na Sinaji, ačkoli ve SZ-ě není pro to žádného podkladu.

Tychikus, společník a důvěrník ap. Pavla, pocházející z maloasijské provincie Asie. Po prvé o něm slyšíme, že byl poslán spolu s jinými z Makedonie do Troady, aby tam čekali na příchod Pavlův [Sk 20,4n]. Podle Ef 6,21n a Ko 4,7 byl doručitelem Pavlových listů do Efezu a Kolos. Podle Tt 3,12 minil pisatel této epištoly poslat Artemana nebo T-a jako posla Titovi na Krétu. Možná však, že měl být zastupcem Titovým na Krétě, zatím co Titus měl být v Nikopolis. Podle 2Tm 4,12 byl T. poslán do Efezu.

Tykev, -ný. Tak překládají Kral. dvě různá hebr. slova. Hebr. *pakku'ót* označovalo rostlinu z řádu tykovicových (*Cucurbitaceae*), buď t. z v. kolokvintu (*Citrullus colocynthis*) nebo tykvice stříkavou (*Ecballium elaterium*), jež obě rostou divoce v celém okolí Středomořího moře, v Africe, Vých. Indii a v Palestině, a to i tenkrát, když ostatní rostlinstvo hyne prudkým žárem slunečním. *Citrullus colocynthis* (viz obrázek na str. 782) je vytrvalá bylina s lodyhou až 1 m dlouhou, větvitou, listnatou, položenou, ostnitě chlupatou. Listy jsou rovněž chlupaté, dlouze řapíkaté, vejčitosrdčité, hluboce laločnaté, peřenoklané, laloků lalůčkovitých. Úponky jsou tenké, jednoduché, chlupaté, květy dlouze stopkaté, kalich a semeník chlupaté, cipy korunní krátké, vejčité. Plod dužinatý, kulovitý, velikosti pomeranče. Vůni i řezem se podobá okurce. Dotkne-li se člověk ústy takto rozříznutého plodu, má dojem, že se spalil. Účinky jsou projímací. Vařením a pražením však ztrácejí plody i semena svou hořkost. Roste divoce na přímořských rovinách palestinských a v údolí Jordánu. *Ecballium elaterium* má lodyhu až přes 1 m dlouhou, listnatou, šťavnatou. Je celá chlupatá stejně jako dlouze řapíkaté listy, mělce třílaločné. Květy jsou nevelké, žluté, jednodomé v úžlabí listů. Plod je podoby vejčité bobule, ježatě ostnitě, na dlouhé stopce, velikosti vlašského ořechu. Po uzrání při nepatrném doteku odpadají od stopky a stopočnou jizvou velmi prudce vystřikují semena a nahromaděnou šťávou, chuti velmi hořké a účinků projímavých. Roste podél cest po celé Palestině. Podle 2Kr 4,38-41 jeden z prorockých žáků nasbíral plnou suknicí t-í, aby je vařil. Sotva však okusili kaše, vzkřikl: »Smrt v hrnci«. Ale Elizeus kázal přidati mouku do vaření a hořkost zmizela. V 1Kr 6,18; 7,24 je tak přeloženo hebr. *p'ká'im*, označující vyřezaný ornament na cedrovém obložení Salomounova chrámu. Snad měl tento orna-

Tychikus-Týrus [1121]

ment podobu jednoho nebo druhého z popsaných druhů bylin.

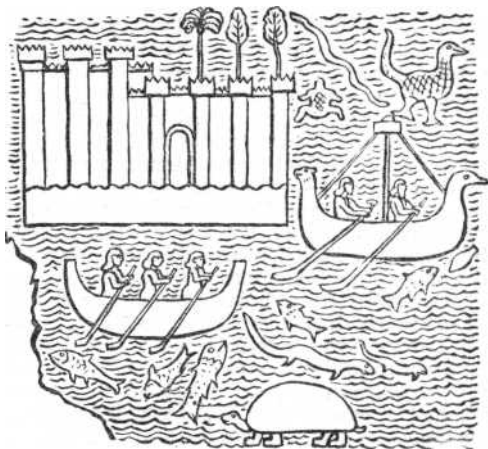
Hebr. *kiššú'* je okurka (*Cucumis chate*), jež bohatě roste v Egyptě [Nu 11,5] a byla pěstována v palestinských zahradách [Iz 1,8]. Je sladší než obvyklá *Cucumis sativa*, jež roste u nás.

Týr *Týrus.

Týran, z řeckého *tyrannos* = samovládce, později: krutovládce, despota, přeneseně = krutý, nelitostný člověk [Iz 13,11]. Ve Sk 19,9 jde o jméno buď nějakého učitele filosofie nebo řečnictví anebo o židovského zákoníka, jenž vyučoval v Zákoně. Možná však, že šlo jen o jméno veřejné budovy v Efezu, jež byla nazvána „školou T-ovou“ na památku některého z vynikajících učitelů. Pavlovi, který byl vypuzen z efezské synagogy, byla tato škola propůjčena pro kázání evangelia. Některé rukopisy dodávají, že Pavel v této škole učil od páté do desáté hodiny, t. j. v nejpannější části dne. Nejspíše, že v ranějších hodinách byla škola zadána jinak.

Tyratský *Tiratský.

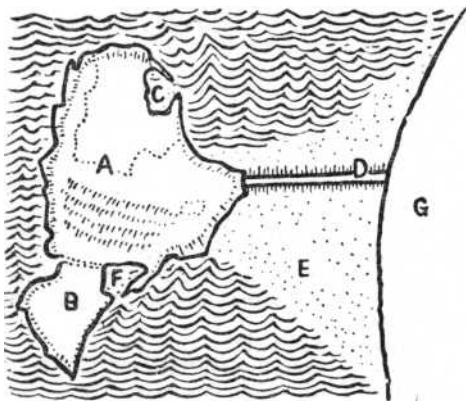
Týrus [= skála] vedle *Sidonu [Gn 10,15; Iz 23,12] 38 km vzdáleného, jedno z nejproslulejších měst starověku, důležitý námořní a obchodní přístav ve Fénicii na pobřeží Středomořího moře. Podle Herodota bylo založeno kolem 2.750 př. Kr. a původně stálo na pobřežní pevnině. Ale později z důvodů bezpečnostních bylo přeneseno a rozšířeno na skalnatý ostrov při pobřeží, což dalo městu jméno [Ez 26,17; 27,32]. Původní vnitrozemské město se nazývalo *Palaeityrus* [= Starý T.]. V 15. stol. př. Kr. podle Tell-el-amarnských tabulek [*Tell-el-Amarna] bylo podroběno Egyptem. V době Jozuově bylo hrazeným městem [Joz 19,29, kde Karafiát hebr. *sór*, Kral. Zor, tlumočí výrazem T.]. Leželo na

Opevněné město (Týrus?) v moři. Relief z ústředního paláce v Nimrudu.

[1122] Týrus

sev. hranici území, jež připadlo pokolení As-serovu. V době Davidově bylo pevností [2S 24, 7]. *Chíram, král týrský, zasypal mořské úžiny, dělicí pevnost od pevniny, a založil tu dva námořní přístavy, sidonský na severu a egyptský na jihu. Oba přístavy byly spojeny průplavem, vedoucím přes ostrov. Město pak

Plán starého Týru. A a B opevněné části města, mezi nimi příkop (vytečkováno). C a F severní sidonský a jižní egyptský přístav. D hráz Alexandra Velikého, po které dobyt ze souše G města. E naplavené pobřežní písky. Podle Gallinga.

obehnal zdi 24 km dlouhou. Králi Davidovi pomáhal stavěti palác [2S 5,11; 1Kr 5,1; 1Pa 14,1] a králi Salomounovi chrám a jiné budovy [1Kr 9,10-14; 2Pa 2,3-16]. Chiramův hrob je doposud ukazován na pobřeží 8 km j. od T-u. Jiný *Chíram, po otci Týran, po matce Žid, měl na starosti ulíti dva měděné sloupky a jiné měděné nádoby pro chrám Salomounův [1Kr 7,13n.40.45]. Týrané byli vynikajícími obchodníky, uměleckými řemeslníky a kolonizátory. Vyráběli purpurové látky a jiná tkaniva, různé kovové předměty a sklo. Obchodovali i s kraji velmi odlehlými [1Kr 9,28]. Týřští obchodníci byli podle Iz 23,8 knížata, jež ovládala obchod až po Memfis a vlastnila měděné doly na Cypru a Krétě. V 9. stol. př. Kr. založili Týrané Karthago, jež se stalo nebezpečným soupeřem Říma. Ale týrské kolonie byly také na Maltě, Sicílii, Sardinii, Bosporu, dokonce až ve Španělsku a Británii. Po smrti Chiramově nastaly dynastické zmatky v T-u, až se konečně Etbál vraždou svého bratra zmocnil trůnu. Svou dceru Jezabel provdal za izraelského krále Achaba [1Kr 16,31]. T. byl marně obléhán assyrským králem Salmanas-sarem V., jemuž se r. 724 podařilo zmocnit se jen Starého T-u. Teprve nástupce Salmanas-sarův Sargon donutil pevnost ke vzdání. V té době také přestaly přátelské styky s Izraelci. Proroci hořli proti T-u, jež vydal Izraelce Idumejcům [Am 1,9], vyloupil zemi a pro-

dával Izraelce do řeckého otroctví [Jl 3,5n]. R. 664 př. Kr. se město vzdalo za výhodných podmínek Assurbanipalovi. Zkvětal obchodně a jeho obchodníci dodávali zboží do celého tehdy známého světa [Ez 27]. Historie zaznamenává, že Týřští byli vyzváni egyptským faraónem Nechonem, aby prokopali průplav ze Středozemního do Rudého moře a obepluli Afriku. Prý se jim to podařilo ve třech letech. Ale Jeremiáš prorokoval městu zkázu [Jr 27, 1-11] stejně jako Ezechiél [Ez 26,1-28,19; 29,18nn]. Teprve však po třináctiletém obléhání [Ez 29,18nn] r. 573 př. Kr. se podařilo Nabuchodonozorovi II. zdolat jeho odpor, ač není jisto, zda nešlo jen o Starý T. [Ez 26, 7-12]. Nejspíše však se město vzdalo za výhodných podmínek a zůstalo v závislosti na Babylonu až do pádu babylonské říše. R. 538 nařídil Kyros, zakladatel perské říše, Týranům, aby cedrovým dřívím pomohli při přestavbě jeruzalemského chrámu [Ezd 3,7]. Za Artaxerxa Longimana [430 př. Kr.] slyšíme o týrských obchodnících s rybami u bran jeruzalemských [Neh 13,16]. R. 332 př. Kr. dobyl T. Alexander Veliký po sedmiměsíčním obléhání, ač jej obléhal po souši i z moře. Bylo k tomu třeba 224 lodí a mnoho obléhacích věží 50 m vysokých. Avšak záhy se T. vzpamatoval a získal znovu svou obchodní proslulost [sr. Iz 23,15-18]. R. 314 př. Kr. jej však znovu oblehl jeden z nejvýznamnějších diadochů, kteří si rozdělili vládu nad Alexandrovou říší, Antigonos, ale teprve po patnáctiměsíčním obléháním se mu podařilo její dobýt. R. 65 př. Kr. jej Římané proměnili ve svobodné město. Ježíš navštívil jednou kraj T-u a Sidonu [Mt 15,21-28; Mk 7,24-31] a někteří z týrských obyvatel byli i mezi jeho posluchači v Palestině [Mk 3,8; L 6,17]. Zdůraznil, že vina Týrských a Sidonských bude menší než obyvatel měst kolem moře Galilejského, kteří měli

Perská osmidrachma Daria Hystaspas (?). Na lici opevněné město, před nímž stojí válečná galeje. Na rubu perský král na válečném voze přejíždí poraženého kozla (Týrus?). Podle peníze v Britském muzeu.

mnohem více příležitosti mu naslouchat a vidět jeho zázraky než Týřští [Mt 11,21n; L 10,13n]. V prvním století tam byl křesťanský sbor [Sk 21,3-6].

Z pozdějších dějin T-u poznamenáváme jen to, že křesťanský bohoslovec Origenes, jenž zemřel kolem r. 254 po Kr., byl tam pochován

v křesťanské basilice, vystavěné na místě chrámu Melkarta, božstva týrských námořníků [*Milk-kart* = Král města]. R. 323 se Eusebios, biskup cesarejský a církevní historik, zúčastnil posvěcení nové, větší basiliky, kde měl první kázání, pronesené v tomto chrámě. R. 638 se města zmocnili Saracéni a zakázali stavby dalších křesťanských chrámů; zároveň zapověděli zvonění a jakékoli urážení mohamedánů. R. 1124 dobyli T. křižáci. Byl v něm také pochován Friedrich Barbarossa. R. 1291 bylo město opět ztraceno a téměř srovnáno se zemí. Kamene z rozvalin bylo užito ke stavbě Beirutu, Akka

Týti-Tytýž [1123]

a Joppenu. Velká část starého města je pohřbena pískem. Nynější město Sur je sotva třetinou někdejšího T-u.

Týti = tučněti, tloustnouti; přeneseně: těžiti, kořistiti [IS 2,29].

Tytilik, stč. = tečka, čárečka. Původně šlo o nejmenší písmenko hebr. abecedy, t. zv. *jod*, přeneseně pak o nejmenší ustanovení Zákona [Mt 5,18; L 16,17; sr. Iz 40,8].^x

Tytýž, stč. — časem, někdy, opět a opět [Mal 3,16].

Ubezpečený = bezstarostný, spoléhající na bezpečnost [Ez 30,9].

Ubezpečiti se = cítiti se bezpečným, míti klid, pokoj [Jb 3,26], odpočinouti, upokojiti se. U. se na někoho = spolehnouti na někoho [Jb 39,1].

Ubičovany, ubičovati. *Bič, bičování. *Důtky. *Mrskati, mrskáni.

Ubítí, stč.; nč. ubiti = udupati, ztlouci [Iz 53,4; 57,10; 66,10; Oz 6,1], utlouci až k smrti [Ez 21,12,20; 22,2; 1Kr 20,35]. Př 17,10 praví, že domluva pronikne hlouběji do rozumného než sto ran do blázna, t. j. zasloužená domluva učiní na rozumného hlubší dojem než nejkřutější trestání na blázna. Podle Př 19,25 trest [bitím], který stihá posměvače, není mu sice nic platný, ale prostý člověk [Kral. „hlupec“], jenž se dosud nezavrdil a je přístupný lepším vlivům, může se z tohoto trestu poučit a naučit se opatrnosti [Kral. „dovtípit se“]. Sr. Př. 21,11; 1Tm 5,20.

Ubítý. K Př 18,8 poznamenávají Kral., že jde o klevetníka, který „před těmi, jejichž zlého hledá, jakž nejvíc může, poníží se, Boha se dokládá, divně se zavazuje a všelijak se pokorníčkým ukazuje, aby tím svou lest přikrytí a tak podvésti mohl, sr. Ž 10,10.« Ale hebr. *mitlah“mim*, které Kral. překládají výrazem „ubítí“, označuje věci, jež jsou hltavě polykány, tedy pochoutky. Karafiát v tom smyslu překládá: »Slova utrhače jsou jako lahůdky«. Jsou chtivě přijímána a snadno vstupují do srdce [sr. Př 19,28, kde Karafiát překládá: »Ústa... polykají nepravost«, místo Kral. »přikrývají nepravost«. Sr. též Jb 34,7].

Ublížení, ublížití, ubližovati. Tyto výrazy zahrnují každý útisk, násilí, utlačování [1S 12,3n], ukrivďování, činění bezprávi [Ž 105,14; Sk 25,10; 2K 7,2; Ga 4,12], vydírání [Ez 22,29], poškozování [Zj 11,5] a pod. »S uim« [Sk 27,10] = s nesnázemi, s obtížností.

Ublížití. *Ublížiti.

Ubrocený [Iz 63,1]. Toto slovo patrně pozbývalo své srozumitelnosti již v době Kralických, protože je v Poznámkách musí vysvětlovat: „v rouše skropleném krví svých nepřátel“. Praslovanské ubrotiti, snad z řeckého *brotin*, znamená zmazati krví. Hebr. výraz, zde užitý, označuje ostře pronikavou jasnou barvu. Podle v. 3 jde o barvu krve.

Uctítí, prokazovati čest, účtu [Nu 22,37; Ž 50,23; Iz 43,23; J 8,49], *ctítí [Mt 15,5]. »Neuctítí« = opovrhnutí, zneuctítí [Jk 2,6].

Uctivost zachovati = báti se. Zeman překládá Ž 130,4: »U tebe je odpuštění, abys byl obáván«. Heger: »U tebe jen jest odpuštění,

bys byl uctíván«. Pravá bázeň před Bohem je uctívá, důvěřivá; nebyla by možná, kdyby zde nebylo naděje, že Bůh je ochoten odpouštět. Právě skutečnost Božího odpuštění probouzí uctivou bázeň v člověku. Žilka překládá Žd 12,28: »Služme Bohu tak, aby se mu to líbilo, s bázní a strachem« [Kral. „s vážností a u-i“]. Skrabal: »S bázní a ponížeností«.

Učasten, účastenství, účastnost. *Obcování. *Obecenství. *Sdíleti se. *Společnost. *Spolek. *Spoluúčastník. *Tovaryš. *Tovaryšství. Všecky tyto výrazy jsou překladem dvou skupin slov, obsahově příbuzných: *metechain, metochos* [symmetochos] a *koinónein, koinónia, koinónos* [synkoinósos]. První skupina v klasické řečtině označuje podílnictví, spoluúčast na něčem. Tak oráč má orati a mlátec mlátiti v naději, že na výsledku své práce bude míti podíl [1K 9,10]. Zalmista vyznává, že je účastník, věrný přítel všech, kteří se bojí Hospodina [Ž 11,9,63]. Děti mají podíl na společné kázni a výchově v rodině [Žd 12,8].

V Ef 5,7 jde o spoluvinníky [sr. Mt 23,30]. Filosofové těmito slovy označují spoluúčast na vyšším, božském světě, jež se jeví ve schopnosti náboženské inspirace a náboženského vnímání a konečně v obecenství s božstvem po smrti.

V NZ-ě se užívá tohoto výrazu jak pro podílnictví na ďábelském [1K 9,21, sr. Oz 4,17], tak na božském světě. Podle Žd 1,9 jsou andělé „spoluúčastníky“, druhy Synovými, ale Syn je daleko nad nimi [Ž 45,7n; Sk 10,38]. Věřící jsou učiněni účastníky Krista [Žd 3,14] v tom, že mají podíl na nebeském povolání [Žd 3,1] za předpokladu, zachovají-li až do konce ten základ, na němž byli postaveni svou vírou [Žd 3,14]. Věřící mají na základě této víry také podíl na Duchu sv. [Žd 6,4]. Inkarnace Kristova měla právě za účel toto naprosté sebeztožnění s člověkem [Žd 2,14] až do společné krve a masa, aby věřící mohli mít účast na jeho vykoupení. Tak se stávají věřící, ať Židé nebo bývalí pohané, spoluúčastníky, spolupodílíky, spoludědici slibu, vtěleného v Kristu Ježíši, t. j. spásy, jež je hodnotou přítomnou i budoucí [Ef 3,6]. Náznakem tohoto spolupodílíctví je výrok Ježíšův k Petrovi u J 13,8. Jen ten může mít účast na Kristu a na všem, co Kristus přinesl, kdo si jím dal spasitelně posloužit. Je-li umývání nohou obrazem křtu, jak se někteří domnívají, pak má naznačit, že křtem je člověk naroubován na tělo Kristovo, na jeho církev.

Druhá skupina výrazů [*koinónein, koinónia, koinónos* = míti podíl na něčem, být společníkem, stát v úzkém společenství, obecenství] je pokládána v NZ-ě za překlad hebr.

kořene *ch-b-r*. Je proto příznačné, že těchto výrazů není ve SZ-ě nikdy užito pro poměr člověka k Bohu, protože se sz člověk cítil v poměru k Bohu vždycky jen jako závislý služebník, anebo jako člověk, jehož poměr k Bohu byl stanoven smlouvou [Ex 24,1nn]. Ani tam, kde šlo o oběti, kde tedy podle starověkého názoru Bůh vstupoval do svátostného obecenství s člověkem prostřednictvím kropeň krve na oltář i obětní hostiny, není užito ani hebr. *ch-b-r*, ani řeckého *koinónēin*, nýbrž výrazu „jísti před Hospodinem“ [Dt 12,7], „veseliti se před Hospodinem“ [Dt 12,12.18]. Teprve pod vlivem hellenistické filosofie u Filóna a v NZ-ě, kde byl prožit vřelost Božího království do lidské skutečnosti v Kristu Ježíši, užívá se těchto výrazů i pro poměr člověka k Ježíši Kristu.

Zde si všimneme hlavně těch nz míst, kde Kral. mluví o účastenství, účastnosti a účastníku. Zvláště u Pavla se tyto výrazy vyskytují velmi často, mnohem častěji, než je patrné z kral. překladu. Podle 1K 1,9 jsou věřící povoláni »k účastenství Syna Božího, Jezukrista«, t. j. k podílnictví na Kristu a jeho darech. Věřící se stali skrze Krista účastníky kořene, a bohatství olivy, kterou zasadil sám Bůh [Ř 11,17]. Tak se stávají spoludruhy Kristovými a vstupují s ním do mimořádně důvěrného obecenství skrze víru, skrze evangelium, jež zprostředkuje spasitelné dary [1K 9,23], skrze sv. večeři Páně [1K 10,18, kde sv. večeře Páně je přirovnávána k oltáři, jenž je krycím jménem pro přítomnost Boží. Tak jako ti, kteří se zúčastňují pohanských obětí, stávají se účastníky ďablů [1K 10,20], tak ti, kteří přistupují ke sv. večeři, stávají se druhy Kristovými [1K 10,21], protože mají podíl na tělu a krvi Kristově [1K 10,16], jež jsou nositeli Kristovy přítomnosti. Toto úzké obecenství činí věřícího účastníkem Kristova života [Ř 6,8], utrpení [Ř 8,17], ukřižování [Ř 6,6; Ga 2,19], smrti [Ř 6,4; Ko 2,12], ale také jeho zmrtvýchvstání [Ef 2,6; Ko 2,12; 3,1], obživení [Ef 2,5; Ko 2,13], oslavení [Ř 8,17] a spolukralování [2Tm 2,12; sr. 1Pt 5,1]. Právě účast na utrpeních Kristových dává Pavlovi jistotu, že bude mít účast i na jeho budoucí slávě [2K 1,5.7]. 2Pt 1,4 jde dokonce tak daleko, že mluví o podílnictví na božské přirozenosti.

Ale věřící má podíl i na Duchu sv. [2K 13,13], jenž ovšem vede do pospolitosti jednotlivých věřících mezi sebou v milosti [F 1,7] i v souženích [Žd 10,33]. Kral. tu mluví o »společnosti“ [Sk 2,42], obecenství a pod. Lze říci, že křesťanská *koinónia* má vztah vertikální [podílnictví na Kristu a s Kristem] i horizontální [pospolitost křesťanů mezi sebou]. Věřící totiž mají podíl na milosti Boží [F 1,7], na evangeliu [1K 9,23], zaslíbení [Ef 3,6], na slávě [1Pt 5,1], na tělu a krvi Kristově [1K 10,16n], na Duchu sv. [F 2,1; 2K 13,13], na vyvolení [1Pt 5,13], na údělu svatých [Kral. „losu“, Ko 1,12], na svatosti [Žd 12,10] Boží, což vše je zároveň spojuje v nerozlučné pospo-

litosti [sr. 1J 1,3.7], jež se především jeví láskou [F 2,1n; sr. J 13,12nn. 34]. Odtud ono časté nz užívání slůvka „spolu“: spoluvězeň [Ř 16,7], spoluslužebník [Ko 1,7; 4,7; Zj 6,11], spoluměšťan [Ef 2,19], spolurytíř [F 2,25], spolunásledovník [F 3,17] a pod.

Různé lze chápat 1Tm 6,2, jak je patrné na jedné straně z překladu Kral., kteří u věřících pánů myslí na účastníky Božího dobrodiní, a tudíž věřící a milé, na druhé straně z překladu Žilkova: »Ti, kdož mají věřící pány, nesmějí se k nim chovati nevážně proto, že jsou to jejich bratři; naopak musí jim sloužití tím ochotněji, protože jen ti, kdož se chápou dobrého díla, jsou věrní a milovaní«. Zde se vztahuje obrát „věrní a milovaní“ na otroky. Hejčl překládá: »Protože jsou to věřící a miláčci [Páně], kteří se snaží konati dobro«. Podobně Fr. Koehler ve Weissově komentáři. Škrabal chápe toto místo jinak: »Protože jsou věřící a milovaní, kteří mají účast v tomto dobrodiní«, t. j. v poctivém sloužení služebníků. Podobně rozumí textu angl. revidovaný překlad.

Účastnice [1Pt 5,13]. *Účasten.

Účastník. *Účasten.

Účastnost. *Účasten.

Účedlnice, nč. učednice, řecky mimořádně řídké slovo *mathéttria*, žákyně, ve Sk 9,36 o Tabité. Nejspíše je to označení křesťanky. *Učedlník.

Učedlník, nč. učedník, řecky *mathétés*, hebr. *talmid* [od slovesa *lámad* = učit se], původně učeň, jenž se u mistra učí řemeslu, ale už v klasické řečtině jde spíš o označení filosofického žáka, jenž od svého učitele-mistra přijímá duchovní podněty z osobního styku s ním ať už ve škole anebo v soukromí. Zvláště v mystériích se mluvílo o učednících-adeptech a mistrech, kteří zasvěcovali adepty do tajemství kultu a uváděli je do styku s božstvem. U. tu namožou znamenat přívržence, jenž svého mistra má v mimořádné úctě, drží se v jeho společnosti a po jeho smrti spolu s ostatními se snaží uchovat a dále pěstovat to, čemu je naučil nejen po stránce obsahové, ale i co do způsobu života mistrem doporučeného. Při tom osoba mistra stojí v popředí.

Je jistě příznačné, že ve SZ-ě se mluví o učících pouze na dvou místech, a to v 1Pa 25,8, kde jde o žáky chrámové hudby, a u Iz 8,16, kde prorok, jehož poselství bylo lidem zavrženo, rozhodl se svěřit je skupině svých učů, kteří je nejen uchovávali ve svých srdcích, ale jednou je uvedou i ve skutek. Ale nejde tu o uchování nějakého prorockého učení, nýbrž o Zákon Boží, o Boží slovo, jež není vázáno na žádného člověka. Proroci sice měli služebníky, mládence [1Kr 18,43; 19,21; 2Kr 3,11; 4,12] a prorocké syny, ale to, co je poutalo dohromady, byl duch Hospodinův [sr. 1S 10,10nn; 19,20nn], nebyli to, však u-či v tom smyslu, jak tomu rozuměli Řekové. Ve SZ-ě nebyl pěstován kult osob. Šlo v něm

[1126] Učen-Učení

o zjevení, slovo Boží, jež působí bezprostředně. Bůh sám byl Mistrem a Učitelem svého lidu, i když k tomu užíval proroků, úplně závislých na jeho zjevení.

Teprve v rabínské literatuře, vyrostlé pod silným vlivem hellenismu hlavně od doby Makabejců začíná se hojně vyskytovat výraz *talmid*. Tento výraz označuje toho, jenž se za vedení učitele, nikoli soukromě, učí Písmu a židovské náboženské tradici, aby se jednou stal rabínem. Ideálem ovšem bylo, aby všichni Židé bez rozdílu byli u-y. »Zástup, který nezná Zákona« [J 7,49], byl v pohrdání, ano až v nenávisti. Jestliže *talmid* obstál ve zkouškách a dosáhl čtyřicátého roku, stal se kandidátem „moudrosti“ [*talmid chachám*], který mohl být v případě potřeby ordinován na rabína. Ale i bez ordinace byl ve velké vážnosti, protože se podílel na slávě, jež příslušela Zákonu, a mohl začít kolem sebe shromažďovat u-y. Jinak se přidržoval toho rabína, jemuž děkoval za své vyučení a pěstoval jeho způsob výkladu Zákona, v němž viděl vtělenou vůli Boží a rozřešení všech životních otázek [sr. J 5,39]. Přes rozdílné školy [na př. Hillelovu a Šammaiovu] se všichni *talmidim* [žáci] považovali za u-y Mojžíšovy [J 9,28].

Na tomto pozadí porozumíme lépe nz výrazu u. Vyskytuje se pouze v evangeliích a ve Sk. Tak Mt 22,16; Mk 2,18; L 5,33 mluví o u-cích farizejských, t. j. farizejských zákoníků-učitelů, kteří kladli důraz na zákonickou praxi. Dále mluví NZ o u-cích Jana Křtitele, kteří se v značném počtu [J 4,1] sdružili kolem svého mistra a přijali od něho určité životní řady [Mt 9,14; Mk 2,18; L 5,33; 11,1; J 3,25]. Zdržovali se v jeho blízkosti i tehdy, když byl uvězněn [Mt 11,2; L 7,18] a na konec ho i pochovali [Mt 14,12; Mk 6,29n]. První z u-ů Ježíšových, a snad i pisatel evangelia Janova, patřili původně do okruhu Jana Křtitele [J 1, 35nn], a také později se setkáváme v prvotní křesťanské církvi s Janovými u-y. Jeden z nich byl Apollos, Žid z Alexandrie a pozdější spolupracovník Pavlův [Sk 18,24; 1K 1,12; 3,6] a dále skupina dvanácti Židů v Efezu [Sk 19,1nn], kteří nejspíše patřili k Janovým u-ům, pěstujícím způsob života, jak jej doporučoval jejich někdejší mistr. Podle některých rukopisů mluví Sk 9,25 o u-cích Pavlových [viz Žilkův překlad]. Na ostatních mistech se mluví o u-cích Ježíšových v užším i širším slova smyslu.

V užším slova smyslu jde o ty, kteří se za života Ježíšova shromažďovali kolem něho jako svého učitele a žili s ním v nejužším obecenství. Na rozdíl od u-ů rabínských, kteří sami usilovali o to, aby byli přijati do mistrova okruhu, u-ci Ježíšovi byli vesměs povoláni jím samým [Mt 4,19; Mk 1,17; 2,14; 10,21; L 5,1nn; 9,59; J 1,43; 6,70; 13,18; sr. 15, 16,19]. Ti, kteří ze své vůle chtěli být u-y, byli odmítáni [Mk 5,18nn]. Za to povolával i takové, kteří podle veřejného mínění platili za hříšníky

[Mk 2,13nn, sr. L 15,1n]. Z počátku ovšem se k Ježíšovi hrnuly zástupy [Mt 12,15; L 6,17, sr. 19,37], ale v poslední době to byl vždy sám Ježíš, který rozhodl o tom, kdo je jeho u-em [J 6,60-66]. Neboť tu nešlo o učení - a to je druhý podstatný rozdíl mezi u-y Ježíšovými a u-y rabínů -, ale o osobní poměr, poměr víry, který rozhodoval [J 6,69; sr. L 5,8nn; J 1, 45nn]. Jen tak lze vysvětliti okolnost, že ti, kteří byli vyzváni, aby se stali jeho u-y, ihned opustili všecko a šli za ním [Mt 4,18nn; 10, 37nn; Mk 1,16nn]. Ježíšovi u-ci, kteří v něm našli Mesiaše, pokládali se za služebníky-otroky svého mistra, kterého poslouchat jim bylo výsadou [Mk 11,1nn; 14,12nn]. Také nepovažovali své učednictví za průchodní stav, jimž by došli těžce dokonalejší jako on a nezávislosti na něm, nýbrž za trvalý stav svého života [sr. Mt 23,6nn]. Jen tak si vysvětlíme okolnost, že v době mezi smrtí a zmrtvýchvstáním Ježíšovým u-ci byli tak pokleslí [L 24,19nn], protože se jim zdálo, že je konec jejich učednictví. Nebylo to učení, jež vázalo u-y Ježíšovy dohromady, nýbrž jeho osoba. Ani po zmrtvýchvstání nešlo předně o tradování jeho učení, nýbrž o svědectví, soustředěné na jeho osobu jako vtělení Božího zjevení; toto svědectví činilo z lidí u-y [Mt 28,18nn; L 24, 48; J 19,35; 21,27; Sk 1,8].

Být u-em Ježíšovým znamenalo být poslušným jeho nástrojem a spolupracovníkem [L 5,1nn.10; 10,1nn; Mt 5,13nn; 25,14nn, sr. Mt 10,5nn]. Jan to vyjadřuje tak, že u. byl vyvolen k tomu, aby nesl ovoce [J 15,16], »zůstával v jeho řeči« [J 8,31], zachovával jeho přikázání [J 14,15nn; 15,10nn], zvláště přikázání lásky [J 13,34n]. Ale být u-em znamenalo i závazek k ochotnému snášení utrpení. Musí-li trpět Mistr, budou trpět i jeho u-ci, a to nejen apoštolové [Mt 10,17nn; J 15,18nn; 16,1nn], nýbrž každý u. bez rozdílu [Mk 8, 34nn; L 14,26nn; sr. J 12,25n]. Jen tak se mohou stát jeho svědky.

Ve Sk jde vesměs [až na 9,25 a 19,1] o označení křesťanů, kteří bývají nazýváni také věřícími [Sk 2,44; 4,32], bratřími [Sk 11,1.29; 12,17; 14,2; 21,17; 28,14 aj.], přáteli [Sk 27,3], svatými [Sk 9,13.32.41; 26,10]. Nejde tu o ty, kteří se setkali osobně s Ježíšem za jeho pozemského života [Sk 16,1, sr. 1Tm 1,2; 2Tm 1,2.5], nýbrž o ty, kteří byli získáni kázáním o Kristu [Sk 6,1; 13,52; 14,20nn; 18,23] a po vzoru palestinských křesťanů se nazývali prostě u-y. Jejich známkou bylo, že uvěřili v Ježíše jako Krista [Sk 9,26; 14,22; 18,27; sr. J 2,11; 8,31] a přijali Ducha sv. [Sk 9,17; 13,52; 19, 1nn; 21,4]. Snad jen Mnázon, označený ve Sk 21,16 jako „starý u.“, by mohl být jedním z těch, kteří se setkali s Ježíšem osobně [ale sr. Sk 11,20]. *Starý.

Učen [2S 1,18; J 6,45]. *Učiti.

Učení. K výrazům, jež jsou uvedeny v hesle *Naučení [*múšar*, Jb 4,1.13; 23,12; *dé'á, da'at*, Pf 22,17; *lekach*, Pš 11,4; *tórā, Iz 42,4*] nutno uvést ještě *dábār*, [— slovo, řeč], které Kral. v Ž 119,130 překládají slovem

u., Karafiát: »Výklad slov tvých osvěcuje«. Výraz u. může tedy znamenat vyučovatelskou činnost, kárání, poučení, nauku i učením získané poznání, jež má úzký vztah k životní praxi. *Učení.

V NZ-ě jde hlavně o výrazy *didaskalia* a *didachē*. Při tom je příznačné, že tam, kde jde o u. farizeů a zákoníků nebo o u. duchů bludných a ďábelských, je řecké *didaskalia* ve množném čísle [příkazy, nauky]. Mt 15,9; Mk 7,7 tím navazují na Iz 29,13 [sr. Ko 2,22], kde je stavěna do protikladu jednotnost zjevené vůle Boží a mnohost a mnohoznačnost příkazů a nauk lidských. Podobně je tomu v 1Tm 4,1: tam, kde Bůh přestal učit, vzniká změt různých nauk a předpisů lidských. Všude jinde jde o výraz *didaskalia* v jednotném čísle. Jde při tom o nauku nebo vyučovatelskou činnost, za níž stojí vůle Boží, zjevená ve SZ-ě a vtělená v osobě a ve výkupném díle Ježíše Krista. Zvláště v t. zv. pastorálních epištolách se mnoho mluví o u., jež je v 1Tm 4,13 spojeno s „čítáním“ [SZ-a] a napomínáním. Podobně ve 2Tm 3,16, kde jde rovněž o vyučování na základě Písem, jež ovšem vedou ke Kristu. Je to u., zakládající se na pravé zbožnosti, jež je v 1Tm 6,3 soubojné se zdravými slovy Kristovými; toto u. po všech stránkách činí čest Bohu-Spasiteli [Tt 2,10]. V 1Tm 1,10; 2Tm 4,3; Tt 1,9; 2,1 je toto u. označeno jako zdravé, protože pochází od Boha a vede proto ke spáse. 1Tm 4,6 mluví v původním textu o dobrém, krásném u. [*kalé didaskalia*, Kral. „pravé u.“]. Snad tu ještě nejde o přesně formulované u. církve, jež by bylo možno oddělit od učitele právě tak jako nelze evangelium oddělit od apoštolů, ale změněná situace v prvotní církvi, kdy místo apoštolů nastoupili učitelé a kdy církev byla ohrožována naukami, jež nestály pevně na Písmu [1Tm 1,3nn], jak je naučil chápat Ježíš [1Tm 6,3], je už v těchto výrazech patrná a nutně vedla k vytvoření formulovaného vyznání. Na vedoucí sboru bylo žádáno, aby byli „způsobilí k u.“ [1Tm 3,2; 2Tm 2,24]. Tt 2,7 napomíná Tita, aby v u. „ukazoval neporušenost, čestnost; tvé slovo ať je zdravé, povznesené nad každou možnost odsouzení, aby příslušník protivné strany nemohl o nás říkati nic špatného a musil zahanbeně umlknout“ [Žilkův překlad]. V 1Tm 5,17 se činí rozdíl mezi slovem a u-m, mezi zvěstným kázáním a vyučováním. Zdá se tedy, že u. na tomto místě bylo chápáno spíš jako návod k praktickému křesťanskému způsobu života a pod. [sr. 2Tm 3,10; 1Tm 6,1] než jako katechismový a dogmatický souhrn křesťanské věrouky. Pastorální epištoly však nesporně ukazují k pozdějšímu vývoji, který proměnil apoštolskou zvěst v předávání pravověrné nauky, přesně formulované ve vyznání a dogmatu [sr. Ju 3].

Velmi nesnadný je výklad Ef 4,14, jak ostatně ukazují už různé překlady. Žilka tlumočí: »Abychom nezůstali lidmi nedospělými, kteří bývají strhováni a zmitáni každým větrem u. v lidské chytrosti, v obratnosti k úkladům

bludů«. Hejčl: »Abychom už nebyli jako nedospělé děti, které se nechají každým větrem u., majícího svůj původ v lidském podvodu a vychytralosti, zmitati a hnáti do služeb bludu«. Skrabal: »Abychom již nebyli jako děti, kterými pohazuje a zmitat vítr lecjakého učení, v kterém lidská chytrost a prohnanost nastražuje blud«. Právě proto dal Bůh církvi apoštoly, proroky, evangelisty, pastýře a učitele, aby věřící nebyli podobní vrtkavým dětem, které se dají strhnout kýmkoli, kdo obratně vystupuje s neoprávněným nárokem, že přináší u., jež vyjadřuje spásitelnou vůli Boží a odpovídá jejímu měřítku [sr. Sk 20,29n; Ř 15,4].

Řecké *didachē* [= poučování, vyučování, vyučovatelská činnost] označuje především nikoli nauku ať už ve smyslu dogmatickém nebo ethickém, nýbrž spíše souhrn vyučovatelské činnosti a způsob, jakým byla zvěst o vůli Boží předávána, při čemž bývá u Ježíše často vyzdvihován ořesný účinek tohoto způsobu u. [Mt 7,28; 22,33; Mk 1,22.27; 4,2; 11,18; 12,38; J 18,19], jehož původ je v Bohu [J 7,16n]. Mluví-li se u Mt 16,12 o u. farizeů a zákoníků, myslí se na celou jejich vyučovatelskou činnost i na její způsob; podobně Sk 2,42 o u. apoštolů [sr. 5,28; 17,19; Ř 6,17; 16,17]. 1K 14,6.26 činí rozdíl mezi zjevením, jež podávalo tajemství posledních dnů, „uměním“ [= poznáním], jež označovalo všeobecnou znalost Božího světa, proroctvím, jež spočívalo ve slovech napomenutí a povzbuzení, promlouvaných ve vytržení ducha, písní, „jazykem“ [*Jazyk, 4], výkladem [tlumočením „jazyka“], a u-m, jež bylo výkladem biblických textů sz-ích, zvláště zaslíbení [viz J. B. Souček, Výklad 1K, str. 147n]. »U. Kristovo« ve 2J, 9n [sr. Sk 13,12] znamená způsob, jak byl Kristus zvěstován; u. Balámov [Zj 2,14], u. Mikulášenců [Zj 2,15], u. Jezábel [Zj 2,20.24] jest označením vyučovatelské činnosti Baláma, Mikulášenců a Jezábel. Na vyučovatelskou činnost, spočívající ve výkladu sz-ích textů, se myslí také v 2Tm 4,2; Tt 1,9. Poněkud jiný smysl má výraz *didachē* v Žd 6,2; 13,9, kde jde o pevně formulovanou nauku o omývání [Kral. »křtech«] a o rozmanité cizí nauky, odchylovající se od ústředního poselství o Kristu.

Řecké *paradosis*, jež je ve 2Te 2,15 přeloženo výrazem »u. vydané«, v 2Te 3,6 »naučení vydané«, v 1K 11,2 »ustanovení, jakž jsem vám vydal«, označuje křesťanskou tradici, jak byla vytvořena kázáním evangelia [sr. 1K 15,2n], mající původ v Kristu [1K 15,3, sr. 11,23]. Jinou tradici Pavel neuznával [Ko 2,8]. *Ustanovení. *Vydati.

V 1K 13,8 je výrazem u. přeloženo řecké *gnósis* [po př. množné číslo *gnóseis*] ve smyslu dar [*charisma*] známosti, poznání Božího tajemství a všech důsledků Boží pravdy [sr. v. 2, kde je totéž slovo přeloženo výrazem *umění. Sr. 1K 8,1-3].

*Učitel. *Učiti.

[1128] Učený-Účinnost

Učený [v písmě] Sk 18,24 = silný, mocný v Písmech, znalec Písma; v 1K 1,20 je slovem »u.« přeložen řecký výraz pro zákoníky, písmáře.

Učící (se). *Učiti se.

Účinek, stč. = skutek, dílo, výtvar [Iz 29, 16; Ab 2,18]. Hrozný překládá Jb 40,14: »On jest první z díla Božího, jeho učitel skýtá jeho meč«. LXX má: »On jest první z díla Božího, jest učiněn pánem nad svými druhy«.

Učiněn, učiněný, učiniti. Kral. tak překládají mnoho hebr. výrazů, jež označují rozmanitou činnost, mající výsledky v hotovém díle anebo působící nějaký stav nebo vztah. Právě-li se v Dt 27,9 »Učiněn jsi lidem Hospodina Boha svého« nebo v Ž 118,22 [sr. Mt 21,42; Mk 12,10; Sk 4,11; 1Pt 2,7] »Učiněn jsi v hlavu úhelní«, znamená to: »Stal ses lidem«, »Stal ses hlavou úhelní«, při čemž v pozadí je činnost Boží [hebr. *hájá*]. Tato činnost je označována i slovesem *súm, sám* [= zaříditi, zříditi, způsobiti; ustanoviti, postaviti], na př. o lidu izraelském, který měl být zřízen ve veliký národ [Gn 46,3; sr. 48,20], o mocných činech, které způsobil Bůh v Egyptě [Ex 10,2] nebo o uzpůsobení člověka k vidění, slyšení a mluvení [Ex 4,11; sr. Ž 94,9, kde je užito slovesa *náda* = zasaditi, vštípniti]. V Ž 74,16 je sloveso *kún* = státi přímo; vzpřímiti, upevniti, připraviti. O tvůrčí činnosti Boží, jež vyvolává nové věci, je užito slovesa *bára'* [= *stvořiti] v Nu 16,30. Pro obraty »u-i zase« [Ex 4,7; 2Kr 5,14], »u-i cestu« = navršiti cestu [Jb 19,12], »u-i smlouvu« [Gn 6,18; Ž 50,5], »u-i dobře« [Ex 1,20], »u-i slib« [Nu 21,2; Dt 12,11 aj.], »u-i bolest« [Pl 1,12] a pod. má hebrejšina speciální výrazy. [Sr. v nové Bibl. koncordanci prof. Biče a Součka heslo »Činiti«.]

Nejčastěji ovšem jde o hebr. *'ásá* [= udělati, zhotoviti, jednati, způsobiti], jež se vztahuje na činnost lidskou i Boží. O tvůrčí činnosti Boží na př. Gn 1,7.16.26; 2,18; 3,1; 5,1; 6,6; Jb 10,9; 33,4; Ž 33,6; 100,3; 119,73; Iz 37,26; o stvoření života lidského, Jr 38,16 [sr. Ž 139,15] i »dchnutí« [Iz 57,16]; o Božím díle při vládě nad světem a jeho lidem [Ž 109,27; 118,24; 126,3; Mal 3,17]; o přípravě velkých osobností, jež jsou nástroji v ruce Boží [1S 12,6]; o přetvoření lidu ve veliký národ [Gn 12,2] a poslušný lid [Ez 36,27]; o skutcích a rozkazech Božích, jež jsou vykonány [Kral. učiněný] v pravdě a přímosti [Ž 111,8]; o vyplnění Božích zaslíbení [Iz 42,16; Ž 52,11], o uskutečnění Božích trestů [Pl 1,21; Ez 5,9; 7,27; Za 1,6; sr. Ž 22,32]. Přísežná formule »Toto učin tobě Bůh a toto přidej« [1S 3,17], »Toto ať mi učiní Bůh a toto přidá« [2S 3,35, sr. 1Kr 19,2] byla patrně provázena symbolickým gestem, jež naznačovalo, co má Bůh krivo-přísežníku učiniti a co přidat. *Přísaha.

O jednání člověka a o tom, co toto jednání způsobilo, natopilo a napáchalo [Gn 3,13n; 12,18; 20,9; 34,7; 39,9; Lv 20,13; Joz 7,15. 19n; 1S 13,111; 15,19; 2S 12,5.21; Ž 56,12;

Jr 5,31; 41,11 a j.]. Ve smyslu uposlechnouti, splniti rozkazy, přikázání [Gn 6,22; 41,55; Ex 24,3; Nu 32,31; 1Kr 17,13; Ezd 10,12; Př 6,3 a j.]. Ž 77,11 překládá Zeman: »I říkám si: To je má nemoc [= chorobná představa], že se změnila pravice Nejvyššího«.

Ostatní místa ve SZ-ě, kde je užito slov učiněn, učiniti, jsou pochopitelná ze souvislosti.

V NZ-ě jde o překlad mnoha, asi 15 různých řeckých výrazů, z nichž některé mají speciální význam, na př. vykonati dobrý skutek, čin [Mt 26,10], vyhověti [L 7,4], zaplatiti útraty, zapraviti *náklad [Sk 21,24], předem připravit [Sk 26,16], uschnouti, uzpůsobiti [u-i hodně. 2K 3,6; Ko 1,12], upevniti, utvrditi [Kral. »u-i způsobné«, Žd 13,21], octnouti se v rozporu se sebou, v sobě se rozdvýjiti [Kral. »u-i rozdíl mezi sebou«, Jk 2,4], činiti zlo, uškoditi [1Pt 3,13] a pod. V řečtině je každé užito jiného slovesa.

Nejčastěji je tak překládáno sloveso *poiein* [= dělati, udělati, vykonati]. »U-i svatbu« = vystrojiti svatbu [Mt 22,2], »u-i novověrce« = získati nového věřícího [Mt 23,15], »u-i milosrdenství« — prokázati milosrdenství [L 1,72], »u-i hody« = připravit hostinu [L 5,29], »u-i večeří« = pořádati večeři, vystrojiti večeři [L 14,16], »u-i oboje jedno« = sjednotiti, spojití v jedno obě strany [Ef 2,14]. Hejčl překládá Žd 12,27: »Právě to, ježť jednou« naznačuje, že to, čím lze oťrásti, bude proměněno, poněvadž bylo stvořeno. Tak má zůstatí to, čím nelze oťrásti.« O Boží [Křistově] spasitelné tvůrčí činnosti se užívá často slovesa *poiein* [L 11,40; J 4,46; 14,13; Sk 7,50; Ko 1,12; Žd 1,2]. Ukřižovaného a zmrtvýchstaleho Ježíše učinil Bůh Pánem a Kristem [Sk 2,36; sr. Ž 110,1; Mk 12,36; Sk 13,33]. Pokud chodil v těle na této zemi, jevil se jako »prorok mocný v slovu i v skutku« [Sk 24,19; sr. 7,16.39; 13,33; Mk 6,4]. Teprve zmrtvýchvstáním prokázán byl Synem Božím s mocí [Ř 1,4].

Řecké *ginesthai* znamená státi se [Kral. »Když bude učiněn« u Mt 23,15 = když se jím stane; 1K 1,30; 9,20.22; 15,45; Žd 6,20; 7,22; 11,7. Na př. státi se soudcem, Jk 2,4; státi se pro nás kletbou, t. j. podrobiti se kletbě, Ga 3,13], býti ustanoven [Mk 2,27], povstati [J 1,3.10], býti vytvořen, stvořen, ustaven [Žd 11,3]. Ga 4,4 překládají Žilka i Škrabal: »Poslal Bůh svého Syna, narozeného z ženy, narozeného pod zákonem« [sr. Ř. 1,3, kde je užito téhož slovesa]. Za všemi těmito výrazy [až na Mt 23,15; Jk 2,4] stojí Boží tvůrčí, spasitelná činnost, jež umožňovala i Pavlovi, aby se stal Židům jako Žid, mdlým jako mdlý a všechněm všechno [1K 9,20.22].

Učiněný. *Učiněn.

Učinitel, stč. = kdo učinil něco, původce, formovatel. O výrobci model Ab 2,1 8. Jinak o Bohu [Př 14,3; 17,5; 22,2; Iz 17,7; 22,11; 29,16; 54,5; Oz 8,14], který jako hrnčíř formuje člověka [Iz 64,8].

Učiniti. *Učiněn.

Účinnost, účinný. Stč. výrazy, jež označu-

jí jednak dobrotu, štědrost, laskavost, dobročinnost [Př 20,6; Žd 13,16], jednak toho, jenž je štědrý, laskavý [Př 11,17]. 1Te 5,15 překládá Hejčl: »Vždycky usilujte o to, co je dobré pro vás vespolek i pro všechny«.

Učištěný, stě. = očištěný, o víně: zbavený kalu [Iz 25,6].

Učitel. *Vychovávati. *Učiti. V kral. SZ-ě jde nejčastěji o překlad tvarů hebr. slovesa *j-r-h* — ukazovati, řídit, učit [2Pa 15,3; Jb 36,22; Př 5,13; Iz 30,20; Ab 2,18], jednou o tvar slovesa *l-j-s* = vykládati, tlumočiti [Iz 43,27], jednou o tvar slovesa *s-v-h* [= dávatí rozkazy, předpisy, Iz 55,4], dvakrát o tvar slovesa *ch-k-k* = dávatí zákony [zákonodárce, Ž 60,9; 108,9], jednou o tvar slovesa *l-m-d* = *učiti [Ž 119,99]. U Ezd 7,21 jde o aramejské podstatné jméno *sáfar* = písař [sr. Ezd 4,8n]. Totéž slovo je přeloženo u Ezd 7,12 výrazem „umělý [v zákoně]“. U Neh 8,1,4 jde o hebrejský výraz *sófēr* = muž knihy, písař [Ž 45,2], nz zákoník, ten, který se vyzná v Písmech [sr. Ezd 7,6].

V nejstarších dobách prvními u-i byli také u Izraelců rodiče, od šestého roku zvláště otec, který uváděl syny nejen do svého řemesla a povolání, ale především do náboženských zvyklostí. Neboť každé řemeslo a každé povolání bylo odvozováno z učitelské činnosti Boží [sr. Iz 28,23nn] a jejich úspěšnost závisela na správném poměru k Bohu. Otec vyučoval tak, že vypravoval o velkých skutcích Božích v minulosti, zvláště v souvislosti s výročními náboženskými slavnostmi [Ex 10,2; 12,26n; 13,8,14; Dt 4,9; 6,7.20-25 a j.], matka pak uváděla prakticky do plnění základních požadavků mravně-náboženských [účta k rodičům, starším a pod. Sr. Ex 20,12; 21,15.17; Př 1,8; 6,20.23; 19,26; 20,20; 31,1-9, a také 2Tm 1,5]. V zámožnějších rodinách mivali i domácí učitele. Syny královské vychovávali někdy i proroci. Základní metodou vyučovací bylo ústní opakování, až se nábožensko-mravní zásady nemsazatelně vtiskly v paměť a srdce a staly se součástí celé bytosti. Začínalo se opakováním známého »Slyš, Izraeli, Hospodin, Bůh náš, Hospodin jeden jest« [Dt 6,4, t. zv. *šema'*], pak některými vybranými příslovími a ovšem i zpěvy, jimiž byla doprovázena veřejná bohoslužba. Bylo to tedy vyučování sluchem. Ze

Učištěný-Učitel [1129]

Sd 8,14, kde náhodně chycený „mladík“ uměl sepsat jména knížíat sochotských, jež si Gedeon přečetl, se soudívá na všeobecnou znalost čtení a psaní u Izraelců. Pravděpodobně však jde o mládence kněžského a také u Gedeona nutno mít na zřeteli jeho zvláštní poslání! Zvláště ti, kteří byli ve vztahu ke svatyni, musili ovládat čtení i psaní. Důležitým mezníkem tu bylo nalezení knihy Zákona r. 622 př. Kr. [2Kr 22n]. Čtení a psaní vyučovali původně nejspíše jen kněží. Od doby Ezdrášovy se Izraelci i v širokých vrstvách stali „lidem knihy“. Lid se totiž zavázal přijmouti „knihu Zákona Mojžíšova“ za normu svého života po všech jeho stránkách. Není divu, že Písma sloužila také za slabikář. Kdo neuměl číst, nebyl pokládán za pravého Izraelce [sr. 2Tm 3,15]. Každý dospělý Izraelce směl později předčítati v synagoze oddíl z posvátných knih [L 4,16n]. Zřejmě tedy bylo čtenářské umění značně rozšířeno [sr. Sk 15,21]. Ezdráš je nazýván u-em [zákoníkem, Neh 8,1.4.13]. Zdá se, že také všechna sobotní shromáždění měla za úkol vyučovati ve znalostech Zákona. Odtud pochází jméno „škola“ pro synagogu. Vedle toho snad zákoníci učili i na křižovatkách městských ulic a v branách [Př 1,20n]. Od dob Makkabejců byli zákoníci učiteli lidu.

Knihy Př mluví o jiných u-ích [Př 5,13]. Byli to zbožní lidé, naplnění „moudrostí“, kterou se snažili všitpit mladým. Svě žáky nazývali syny [Př 1,8; 2,1; 3,1; 4,1 a j.], své učení „řečmi [slovy] moudrých“ [Př 1,6; 22,17; Kaz 9,17; 12,11]. Zdá se, že byli sdružení právě tak jako později zákoníci v jakési cechy, ale vzájemný poměr těchto cechů není nám zatím dost jasný. V době Jezusa ben Siracha [kolem 180-170 př. Kr.] obě instituce nejspíše splnuly. Kniha Př [*Přísloví] nám ukazuje na zásady a metodu vyučovací těchto „moudrých“. Základem všeho vyučování bylo přesvědčení, že »bázeň Hospodinova je počátek [t. j. podstata, základ] umění« [Př 1,7], že prvními u-li jsou otec a matka [Př 1,8; 4,1—4; 6,20; 30,17], že metla je užitečným prostředkem výchovy [Př 13,24; 22,15; 23,13n; 29,15.17], ačkoli rozumnému stačí jedno domluvení [Př 17,10] a *bláznů nepomůže ani nejprísnější trestání [Př 27,22]. Podobným duchem je naplněna i kniha »Ecclesiasticus aneb Moudrost Jezusa, syna Sirachova« [*Apokryfy], ačkoli už prozrazuje vlivy řeckého ducha. Podle 1Mak 1,15; 2Mak 4,9.12 bylo zřízeno v Jerusalemě před povstáním Makkabejců jakési gymnasium podle řeckého vzoru k velikému zármutku zbožných Izraelců. Ale po vítězství Makkabejců byla tato škola zrušena. To však vedlo ke zřízení povinných škol po celé zemi, aby bylo čeleno řeckému vlivu. Židovská tradice mluví o tom, že první pokus o to se stal za vedení proslulého zákoníka Šimona ben-Setacha, bratra královny Alexandry [vládla od r. 76-69 př. Kr. *Makkabejští], ale teprve - podle babylonského tal-

Assyrský učitel a žáci. Reliéf z Ninive.

[1130] Učiti

mu — Jozue ben-Gamla [Gamaliel], velekněz od r. 63-65 po Kr., dokonale zorganizoval obecné školství v každé větší obci s povinnou návštěvou dětí od šestého až sedmého roku. Tyto školy ovšem úzce souvisely se synagogami. Při učení žáci seděli obvykle na zemi u nohou učitele, jenž seděl na nízkém stupínku [L 2,46; Sk 22,3; sr. L 10,39]. Ve výjimečných případech u. nebo žáci stáli [Sk 13,16; Mt 13,2].

V době Ježíšově možno rozeznávat tři druhy u-u: u. obecné školy [hebr. *chazzán*], zákoník, jenž učil na vyšší škole [*bét ha- midraš* = dům studia, výkladu], připravující budoucí znalce Zákona, a konečně „mudrec“, který se snad lišil od zákoníka pouze tím, že nebyl vázán každodenní učitelskou povinností [sr. Mt 23,34]. Všichni dohromady tvořili cech „u-u zákona“ [L 5,17]. Učilo se metodou globální. Žáci se nejprve pokoušeli překreslovat celá slova, když se jakž takž naučili kreslit písmenka, nejprve na střeptiny hrnců, potom na destičky, potažené voskem [L 1,63] a po dokonalém vyučení teprve na papyrus. Nejznámější z vyšších škol v Jerusalemě byly t. zv. škola Hillelova a Šammaiova. Vnuč Hillelův Gamaliel byl učitelem Saula z Tarsu [Sk 22,3]. Učební metoda byla otázková. Užívalo se hojně podobenství, obrazů, jinotajů, vypravování a pod. Snad i vyšší školy měly několik stupňů [*Bét séfer* a *bét talmúd* v Jerusalemě]. V nich byl vykládán Zákon a jeho praktické užití ve všech okolnostech života. Tak povstala t. zv. *mišná* [hebr. *šaná* = opakovat; učit], jež vykládala těžší místa Písma. Měla šest oddílů, nadepsaných takto: 1. Seménka. 2. Svátky. 3. Ženy. 4. Právo. 5. Svaté. 6. Očišťování. K *mišně* byl pořízen výklad a rozmožnen o nové části, čímž byl dán základ k *talmudu* [= učení].

U-é byli ve velké vážnosti, což naznačuje už způsob, jakým byli osloveni [*Rabbi]. Byli považováni za ukazovatele cesty Boží podle Božího zákona. Měli učit zdarma, ale je těžko představitelné, že by na př. u-é obecných škol nepřijímali žádné odměny [sr. 1K 9,3-18]. Zvykem bylo, aby u. měl nějaké řemeslo, jež by mu poskytl nutnou obživu [sr. Sk 18,3].

To, co bylo řečeno, vztahovalo se na muže. Ženě nebylo dovoleno *učiti. Rovněž neženatý u. nesměl vyučovat ve školách. O vzdělání dívek se musela postarat rodina.

V NZ-ě jde především o překlad řeckého *didaskalos* [= učitel], jež se vyskytuje 58krát. Ale Kral. toto slovo překládáji většinou výrazem *mistr nebo i *doktor [L 2,46]. Jde vesměs o ty, kteří na základě Zákona ukazují na cestu Boží, ať už jde o Jana Křtitele [L 3,12] nebo o u-e, sedící v chrámě [L 2,46] nebo o skupinu falešných u-u [2Tm 4,3, sr. 2Pt 2,1, kde je užito řeckého *pseudodidaskalos* — lživý, nepravý u.] nebo o samotého Ježíše. Rozdíl mezi židovskými u-i a Ježíšem jako u-em je popsán v heslech *Mistr a *Učiti. Na třech místech jde o překlad

nomodidaskalos [= učitel Zákona, L 5,17; Sk 5,34, sr. 22,3; 1Tm 1,7]. Jinde jde o překlad řeckého *grammateus* [= písař, tajemník, písař Sk 19,35], jímž bývají označeni znalci Mojžíšova Zákona, rabíni, ordinovaní theologové [Mt 2,4]. Kral. tento výraz překládáji obvykle slovem *zákoník.

O křesťanských u-ích je užito tohoto posledního výrazu u Mt 13,52 [sr. 5,19; 16,19; 18,18; 23,34], častěji však *didaskalos*. V 1K 12,28n [sr. R 12,7] stojí u-é za apoštoly a proroky jako nositelé zvláštního úkolu ve sboru [sr. Ef 4,11, kde jsou u-é až na čtvrtém místě za apoštoly, proroky, evangelisty a pastýři. Sr. také Sk 13,1], jenž asi pozůstával v jasném odvození důsledků zvěsti apoštolů [po případě evangelistů] pro křesťanskou životní praxi. Nejde tedy patrně o hodnostní pořadí funkcí církve [apoštolé, proroci, u-é atd.], nýbrž o pořadí věcné: nejdříve musilo být kázáno evangelium a tím probuzena víra, aby na takto získaném základě mohl být budován křesťanský život. U-é tedy měli v křesťanské církvi tentýž úkol, jako „moudří“ ve SZ-ě. Jinou stránkou učitelského úkolu bylo uchovávání podání o Ježíši Kristu i prvotních formulací apoštolské zvěsti. Patřil k tomu i christologický výklad SZ-a. Někdy ovšem musel apoštol a kazatel vykonávat i úkol u-e [1Tm 2,7; 2Tm 1,11]. *Učiti.

Učiti, vyučovat, poučovat, ať už jde o sdělování praktických dovedností a uvádění do nich anebo o sdělování theoretických vědomostí častým opakováním. Předpokladem této činnosti je jednak chápavost, úsudek, důvtip a ochota toho, jenž má být učen, a autoritativní odborná znalost učícího. Hebrejšina má pro učení pět sloves: kořen *š-n-n* [= naostřiti, nabrousiti, na př. meč, Dt 32,41, jazyk Ž 64,4; v určitém tvaru = důrazně nakázati, vštípití v mysl, Dt 6,7], *jará* [= položit základy, založit Jb 38,6; v určitém tvaru vztyčiti ruku, ukázati Ex 15,25; Pr 6,13, přeneseně učiti, dáti informaci Ex 35,34; Dt 33,10; 2Pa 6,27; Jb 6,24; 27,11; Ž 27,11; Iz 2,3; 9,15], *bin* [= rozeznati, rozlišiti, oddělovati, a tedy porozuměti, Dt 139,2; v určitém tvaru u., vyučovat, Neh 8,7,9, posloužit k srozumění Jb 6,24], *sákal* [= divati se, patřiti, pozorovati; v určitém tvaru vyučovat, Neh 9,20; Ž 32,8; Pr 21,12; Dn 9,22; 11,33,35; 12,3, sr. Pr 16,23], nejčastěji však tvar slovesa *lámad* [= popichovati, pohaněti; kárati, držeti v kázní, přivýkati, učiti se Iz 2,4; Jr 10,2; v určitém tvaru u., přivýkati někoho něčemu, 2Pa 17,7; Jb 21,22; Ž 18,35; 60,1; 94,12; 143,10; Iz 40,14; Jr 2,33; 9,5; 13,21 a j.]. Z uvedených citátů je patrné, že rozsah vyučovatelské činnosti je značný. V Ex 35,34 jde o učení uměleckému řemeslu, potřebnému při stavbě chrámu, v Dt 31,19,22 o nacyčení písně; Iz 2,4; Ž 18,35; 144,1 a j. mluví o učení boji [sr. 2S 22,35], Iz 9,15 o učení *lži [sr. Jr 9,5], Jr 10,2 o učení se cestě pohanů [sr. Jr 2,33]. Ale SZ mluví převážně o učení tam, kde jde o vůli Boží a její projevy a uskutečnění v Zá-

koně, v příkázáních a Božích cestách. Skladatel Ž 71,17 s povděkem vyznává, že ho Bůh učil od mladosti [sr. Jr 32,33]. Podle Ž 94,10 Bůh sám učí *umění, podle 2Pa 6,27 u-í „cestě výborné“ [sr. Ž 25,4; 27,11; 32,8; Př 21,12; Iz 2,3; 48,17], podle Ž 94,12; 143,10 vyučuje ze svého Zákona činiti svou vůli, ale sám nepotřebuje, aby ho někdo učil [Jb 21,22; Iz 40,14]. Bůh u-í ustanovením a soudům [Dt 4,1], předkládá svá slova, z nichž by se lid učil bázní před ním [Dt 4,10]. Nesnadno pochopitelný je smysl Jb 33,16. Jedni to chápou tak, že Bůh potvrzuje to, čemu lidé naučil, druzí se domnívají, že je tak označeno soukromé Boží vyučování: »Vyučuje je soukromě« [Fürst]. Jiní mají za to, že je obraz vzat ze zvyku zapečetiti knižní svitek, když byl dopsán: »Své vyučování také ukončí«. Bůh se od model liší právě tím, že učí [Ab 2,19]. Cílem učení je Zákon Boží a jeho zachovávání i tenkrát, jde-li o prostřednictví Božího dobrého Ducha [Neh 9,20] nebo o lidské prostředníky, ať Mojžíše [Ex 24,12; Dt 4,1,5,14] nebo otce [Dt 11,19] nebo zbožného věřícího [Ezd 7,10; Ž 51,15], kněze [Lv 10,11; 2Kr 17,28], knížata nebo levity, kteří chodili po zemi, »majíce s sebou knihu zákona Hospodinova« [2Pa 17,7rm], anebo i soudce a rádce [Ezd 7,25]. Při tom však charakteristikou sz vyučování není jen osvěcení rozumu, nýbrž usměrnění vůle. Zvláště sloveso *lámad* označuje nárok na celého člověka. U. znamená postavit na Boží cesty, přisahati nikoli skrze Bále, nýbrž skrze Boha [Jr 12,16]. Právě vůle Boží, vtělená v Zákon a jeho ustanovení, měla se učením stát ženoucí silou v životě člověka. Odtud častá napomenutí o vyučování, připomínání, opakování Zákona [Dt 4,9; 6,7,20; 11,19]. Nejde o rozvoj přirozených a vrozených vloh v člověku, nýbrž o zahrnutí celé bytosti lidské do vůle Boží a vůli Boží. Vůle Boží, jež je známa, musí být přisvojena a provedena. To je smysl sz pojmu *l-m-d*. Jinými slovy: u. ve SZ-ě znamená nábožensky vychovávat, můžeme-li užití tohoto výrazu, ať už jde o činnost Boží nebo Božích pověřenců. Cremer-Kögel připomíná, že prorocká zvěst, poselství spásy nikdy nebyly předmětem učení; předmětem vyučovatelské činnosti byla příkázání, ustanovení, Zákon, moudrost a pod. Prorocká zvěst patří do jiné oblasti než vyučování [*Kázati]. Jednou ovšem přijde čas, kdy Zákon Boží bude přímo napsán na srdci Božího lidu, takže všichni budou znát Hospodina a nikdo nikoho nebude muset učit [Jr 31,33n]. Zatím však je třeba, aby strážní lidu Božího provozovali učitelskou činnost. Nejhorší výtkou Boží je, že strážní »neumějí u., všichni k cestám svým patří« a »učí ze mzdy« [Iz 56,11; Mi 3,11].

O tom, jak se v době sz učilo, viz hesla *Učitel, *Vychovávati.

Recké *didaskein* [= učiti] se v NZ vyskytuje převážně v evangeliích a v první polovině Sk, kdežto v listech Pavlových pouze desetkrát. To naznačuje, že učení, poučování označovalo obzvláště činnost Ježíšovu a prvních apoštolů

mezi Židy, kdežto činnost mezi pohany byla nazývána jinými výrazy [*Evangelista, *Kázání, kázati]. Ježíšova činnost v Galileji je u Mt 4,23 shrnuta ve větu, že učil v „shromážděních“ a kázal evangelium království a uzdravoval, při čemž „shromáždění“ = synagogy [sr. Mt 13,54; Mk 1,21; L 4,15; J 18,20]. Podobně u Mt 9,35; 11,1 se činí rozdíly mezi učením a kázáním. Podle L 4,16nn si při učení počínal Ježíš tak jako tehdejší židovští učitelé, ať už šlo o ulice [L 13,26], školu [J 6,59] nebo o chrám [J 7,14,28; 8,20; 18,20], kde nejspíše byla také zvláštní synagoga pro tyto účely. Po přečtení oddílu Pisma, při čemž se stálo, se Ježíš posadil [sr. Mt 5,1; Mk 9,35; L 5,3; J 8,2] tak, jak to dělali jiní učitelé, a navázal na přečtený oddíl [sr. Mt 5,21nn; 15,3nn; 22,37nn, kde všude jde o navázání na Zákon nebo o jeho výklad]. Při tom však se nikdy nespokojil s pouhou exegesí daného oddílu, nýbrž vždy vyzýval k rozhodnutí pro anebo proti vůli Boží. Od zákoníků se lišil v této své činnosti tím, že učil „jako moc máje“ [Mt 7,29], t. j. jako Syn, který autoritativně, bez ohledu na tradici, vykládal vůli Boží, obsaženou v Zákoně a Prorocích. Zákon a Proroci mu svědčili o jeho synovství [mesiášství]. Proto se posluchači „převelmí divili“ nad jeho výkladem [Mt 7,28; 13,53], t. j. byli uchváteni přítomností Boží v Kristu, jenž si činil nárok na celého člověka, jeho rozum, cit a zvláště vůli. Když Ježíš učil, stavěl posluchače bezprostředně před vůli Boží. Nebyla to novost učení, jež uchvacovala, ale božská autorita Učitelova [*Mistr]. Snad by se to dalo vyjádřit tak, že se Ježíš svým učením obracel na viru člověka a také ji vyvolával. Nešlo při tom o rozumové přitakání, nýbrž o zmocnění celé bytosti, jež byla formována sebepodrobením Kristu.

Tento rys je patrný zvláště v janovském okruhu. Ježíš praví u J 8,28, že sám od sebe nic nečiní, ale jakž jej naučil Otec, tak mluví. Nejde tu jen o bezprostřední vnuknutí Boží, o Boží zjevení, nýbrž o naprosté zformování Ježíšovy vůle vůlí Otcovou, o totožnost vůle Otcovy a Ježíšovy. Jan to jindy vyjadřuje obratem: »Kterýž mne poslal« [J 8,26,29]. Podobný význam má zaslíbení, že Duch sv. naučí učedníky všemu, co Ježíš jim mluvil [J 14,26], t. j. přeformuje je podle vůle Ježíšovy, aby byli s to pokračovati v jeho díle. Proto věřící, kteří jsou poslání jako byl poslán Ježíš, nepotřebují, aby je kdo učil. Mají *pomazání od Svatého, t. j. Ducha sv. [1J 2,20,27], kterého přijali od Krista a jenž je přeformoval, takže se nepotřebují dát svést ani učením Balámovým ani Jezábeliným [Zj 2,14,20], zůstanou-li „v Kristu“.

Odtud lépe pochopíme výzvu zmrtvýchvstaleho Krista k učedníkům, aby »učili všechny národy..., učíce je zachovávatí všechno, co jim přikázal« [Mt 28,20]. Učedníci ovšem učili už za pozemského života Ježíšova [Mk 6,30].

[1132] Učiti se - naučiti se

Zdá se, že obsahem tohoto učení byla jednak výzva k pokání, jednak k přijetí evangelia [sr. Mk 1,15] a tím i k přijetí svrchovaného nároku Ježíšova. Kral. u Mt 28,20 překládají výrazem u. dvě různá řecká slovesa: *matheteuin* [= získávat za učedníky] a *didaskein* [viz Žilkův překlad!]. Snad nevědomky tak vystihli obsah učitelské činnosti učedníků Ježíšových po jeho zmrtvýchvstání: u. znamenalo získat za učedníka Ježíšova. Při tom učení bylo oznamováním všeho, co Ježíš přikázal, a to tak, že vedlo k pokání a zachováání Ježíšových příkazů. Toto rozhodnutí vůle bylo vyjádřeno přijetím křtu, jenž byl předpokladem učednictví. Bylo to učení „ve jménu Ježíšovu“ [Sk 4,18; 5,28]; k tomuto učení se potom přiřadilo zvěstování moci Kristova vzkříšení [Sk 4,2, sr. 5,42; 15,35] a odpuštění hříchů [Sk 5,31; 20,21], tedy kázání a zvěstování evangelia.

Že tato učitelská činnost dostala mezi Židy často formu důkazu Ježíšova mesiášství z Pisem, je nasnadě. Tak jest rozuměti obratu ve Sk 28,31: »Učil jsem těm, kteréž jsou o Pánu Ježíši Kristu«, t. j. dokládal z Pisem, že Ježíš je Kristem, a to tak, že nutil k rozhodnutí víry. I zde je činěn rozdíl mezi kázáním o království Božím a učením. Podobně jest rozuměti Sk 18,25, které Škrabal překládá: »Učil zevrubně o Ježíšovi«, t. j. dokládal z Pisem, že Ježíš jest Kristus.

Na půdě pohanské ovšem toto dokládání z Pisem nemělo smyslu, neboť pohané nevěděli nic o Písmu a důkazy mesiášství Ježíšova na základě Zákona a Proroků by nebyly přesvědčivé. Proto ve starších Pavlových epistolách se velmi málo mluví o učení až na ta místa, kde šlo o vyzbrojení věřících proti útokům se strany židovstva, tedy tam, kde křesťanské sbory vyrostly z bývalých členů synagogy a ve styku s ní [sr. Ef 4,21; Ko 2,7; 2Te 2,15 a ovšem Ga]. Na této půdě bylo všeliké Písmo užitečné k učení, trestání, napominání a k správě [2Tm 3,16; sr. 1Tm 4,13]. Nesmíme však zapomínati, že Pavel svou etiku staví nikoli na Zákoně, nýbrž na lásce [sr. Ga 5,14], vtělené v kříži Kristově [sr. F 2,1nn]. Sloveso u. má u Pavla převážně smysl prakticko-ethický, t. j. jde v něm o označení návodu k utváření života podle evangelia [Ko 1,28; 3,16] a k budování církve [Ř 12,7]. Učení souvisí s napomináním [1Tm 4,11; 6,2; 2Tm 2,2]. V 1Tm 2,12 je tato činnost ženám ve shromáždění církve zakázána [sr. 1K 14,34n], nejspíše ze zvláštních místních důvodů, jež nám dnes nejsou dost průhledné, a snad i z ohledu na běžnou praxi v židovstvu [*Učitel]. Tt 1,10n se praví, že zvláště těm, »kteříž jsou z obřizky«, t. j. bývalým Židům, nutno zabránit v učení, protože na základě falešného výkladu Pisem převracejí pro hanebný zisk celé rodiny nenáležitým učením. I zde jde o prakticko-ethické pokyny. Je vidět, že to, co bylo dříve povinností všech údů církve,

omezuje se nyní na vedoucí sboru, což ukazuje na pozdní vznik této epistoly.

Ve Sk 19,8 překládají Kral. výrazem u. řecké sloveso *peithein* = přemlouvat, slovy získati, pohnouti [ve Sk 18,4 překládají Kral. „k získání přivoditi“]. I zde je tedy patrné, že nešlo jen o theoretické poučení o určitých skutečnostech, nýbrž o přesvědčivé působení na rozhodnutí člověka. Žilka překládá »Snažil se lidi přesvědčiti o království Božím«. Škrabal: »Rozmlouval a přesvědčoval o království Božím«.

Učiti se, naučiti se. Jisté tvary slovesa *l-m-d*, o němž bylo pojednáno v hesle *Učiti, mohou znamenati také u. se, přivykat si. V tom smyslu se mluví o tom, že se Izraelci mají u. bázni Boží, t. j. činiti vůli Boží a podrobovat se jí ochotně, s pokorou a bez reptání [Dt 4,10; 14,23; 17,19; 31,12n]; mají si přivyknouti dobřičině [Iz 1,17], spravedlnosti [Iz 26,9n], *umění [Iz 29,24] a cestám Hospodinovým [Jr 12,16; sr. Ž 25,9]. Ve všech těchto případech jde v podstatě o poslušnost Zákona Božího a Božích příkazů [Ž 119,71.73]. Proto je Izraelce varován, aby nebyl přítelem hněvivého a neobcovoval s mužem prchlivým, protože by se tak mohl naučit jeho stezkám [Př 22,25]; nemá se u. cestě pohanů [Jr 10,2; sr. 13,23] a jednou se nebude u. ani boji [Iz 2,4; Mi 4,3]. Kdykoli však mluví SZ o učení se, vždy myslí na uchvácení celé lidské bytosti, nikoli pouze na činnost paměti nebo jen rozumu. Hebr. *l-m-d* znamená totiž něco poznat a pak plnit a zachovávat.

U Jr 10,8 je užito tvaru slovesa *jásar* [= napravovati, napominati, učiti]. Karafiát, který chtěl při své revisi uchovat pokud bylo jen poněkud možno znění Kral., překládá přesněji: »Učí se [z] marnosti, [kteréž] dřevo jsou«. Myslí se tu na dřevěné modly [„marnosti“ sr. Dt 32,21; Ž 31,7; Jr 8,19; 14,22], u nichž nábožensky zbloudilý Izraelce hledá poučení. Doslovný překlad by byl spíše: »Poučení model - toť dřevo«.

Reckým překladem hebr. *l-m-d* je *manthanein* [= zvyknouti si na něco, *zvěděti Sk 23,27, poznati, naučiti se, porozuměti]. U J 7,15 jde o školské zaměstnávání se Písmem. Židé popírali Ježíšovo oprávnění učit, t. j. zvěstovat Boží vůli na podkladě Písma, protože neprošel obvyklým školením v Zákoně. *Učitel. Ježíš odpovídá, že se Boží vůle vtělila do jeho osoby i učení. Jen ten, kdo činí vůli Boží, může poznat, má-li Ježíš pravomoc učit či nikoli. Na ostatních místech jde především o takové prisvojení Božího Zákona, jež vede k plnění. U Mt 9,13 vyzývá Ježíš farizeje, aby se učili z Oz 6,6 [sr. Mt 12,7], t. j. aby poznali vůli Boží a dali seji řídit. A poněvadž všechna Písma svědčí o Kristu [J 5,39], znamená u. se z Pisem jíti ke Kristu a připojiti se k němu [J 6,44n]. Jíti ke Kristu znamená proto býti učen od Boha. Nejpatrnější je to na výroku Ježíšovu u Mt 11,29, jenž je patrně ozvěnou knihy Sirachovy [51,34n]: »Poddejte šíji svou jhu, a necht' přijme duše vaše naučení; snadněť

jest k nalezení. Popatřte očima svýma, že jsem pracoval a nalezl sobě hojně odpočinutí«. Vztá na sebe *jho znamená stát se učedníkem a pracovat v Ježíšově službě. U. se „od“ [řecky *apo*] něho může znamenat u. se na něm [sr. Mt 24,32] jako na vtělení toho, k čemu nabádal, co zvěštoval [sr. také F 4,9, kde apoštol vyzývá, aby čtenáři konali to, čemu se naučili a co uviděli na něm]. V Kristu se stalo království Boží skutečností. On není pouhým učitelem jako byli zákoníci. V něm se uskutečnila Boží svatá a spravedlivá vůle. Proto může těm, kteří vezmou jeho jho, zaručiti odpočinutí [*Odpočinouti]. Většina překladatelů však chápá předložku *apo* ve smyslu předložky *para* [— od] a má za to, že tu Ježíš vystupuje jako ten, od něhož lze přijmouti nejlepší poučení [sr. Ko 1,7; J 8,31]. Je ovšem sporné, zda užití předložky *apo* lze cele vysvětliti překladem Mt z aramejštiny do řečtiny, jak se mnozí domnívají, a nebyl-li zde zvláštní úmysl už vzhledem k Mt 24,32, kde se učedníci mají pod vedením Ježíšovým na fíkovém stromu naučit znát věčné zákony Boží vůle. Smyslem sem patří také 1K 4,6, ačkoli je zde užitó jiné řecké předložky. Na vzájemném poměru Pavla a Apolla se mají Korintští naučit, že»pro každé lidské sebevědomí jsou Písmem stanoveny velmi určité meze, že nikdo si nesmí troufat určovat svým rozumem, kde je konečná pravda, a že tedy si nesmí ze žádného člověka činit bojovné znamení proti jiným« [J. B. Souček, Výklad 1K, str. 57]. Škrabal překládá: »Abyste se na nás naučili tomuto: „Nic nad to, co je psáno“, a nikdo aby se jedním nepyšnil proti druhému«. Ale at' máme chápat Mt 11,29 jakkoli, jisto je, že i zde má výraz u. se význam »dát se tak poučit, aby to vedlo k činům, dát se přeformovat«. Podobně je tomu v 1K 14,31, kde Pavel také prorocký dar prvotní církve staví do služby poučení a potěšování, t. j. takového zvěstování vůle Boží, jež vede k jejímu uskutečnění v životě věřících. Také v Ef 4,20 jde o sloveso *manthanein*, které Kral. překládá výrazem vyučiti se. I zde jde spíš o vyučení se na Kristu než od Krista. Při tom obrat vyučiti se na Kristu [doslovně z řečtiny „naučiti se Krista“] znamená plné přisvojení Krista a jeho spasitelného díla, což má zásadní vliv na utváření nového života. Jde o víc než jen o pouhé slyšení nebo vyučení [*didaskhein*, *Učiti] podle pravdy v Ježíšovi; jde o podrobení se Kristu. Předpokladem ovšem je slyšet o Kristu, naučit se pravdě v Ježíši, že křesťané mají svléci se sebe starého člověka, ale teprve úplné podrobení se Kristu vede k tomuto výsledku. Škrabal překládá: »Vy jste se tak nenaučili na Kristu. Přece jste o něm slyšeli a o něm jste byli vyučeni podle pravdy, jak je v Ježíšovi, že se máte zbavit člověka s dřívějším způsobem života«. Podobný význam má snad i 2Tm 3,14 a Ř 16,17. Právě-li Pavel ve F 4,11, že se naučil dosti míti na tom, což má, je to opět proto, že je „v Pánu“, t. j. že „se naučil Krista“, dal se jím zformovat. Zj 14,3 praví, že se nikdo nemohl

naučiti té písni, kterou zpívalo 144.000 vykoupěných ze země [sr. Zj 15,3]. Chce se tím říci, že tuto píseň nemůže prožít a si osvojit ten, kdo neví, komu a proč je tato píseň zpívána. Je to píseň naprosto nová [Z 33,3; 40,4; 96,1; 98,1; 144,9; 149,1; Iz 42,10; Zj 5,9], které mohou účelivě naslouchat jen vykoupení.

Nesnadný je výklad Zđ 5,8, kde se o Kristu praví, že ačkoli byl Syn, z toho, což strpěl, naučil se poslušností. Ježíš Kristus ovšem nepotřeboval se teprve učit poslušností, ale znamená-li *manthanein*, jak bylo ukázáno výše, takové přisvojení vůle Boží, že se jí člověk dá řídit, pak výrok Zđ 5,8 znamená, že Ježíš na základě toho, co o něm svědčilo Písmo a co jako Syn přijal od Otce jako své poslání [sr. Zđ 2,10; 9,26; 13,12], vše prakticky vyzkoušel a prožil. Ačkoli byl Syn, prošel poslušností i v utrpení, které vědomě přijal jako sobě určenou cestu. Tak podal důkaz, žeje dokonalým Synem Božím [F 2,8]. Právě proto jako dokonalý Syn byl od Boha prohlášen za velekněze podle řádu Melchisedechova [Zđ 5,10].

V pastorálních epistolách jde o poněkud jiný obsah výrazu u. se, naučiti se. V 1Tm 5,13; Tt 3,14 vystačíme slovesem zvyknouti si. Tt 3,14 překládá Žilka: »Naši lidé se musí učit vynikati v dobrých skutcích pro naléhavé potřeby, aby nebyli jako stromy bez ovoce«. V 1Tm 5,4 jsou vyzývány vdovy, aby děti nebo vnuky především naučily, že jest zbožné sloužiti vlastní rodině a vraceti předkům něco z toho, co od nich přijali. Timoteus je vyzýván, aby v tom, co od apoštola slyšel a čemu se naučil, vytrval [2Tm 2,2; 3,14]. Ve 2Tm 3,6n jde o získávání rozumových pouček, jež nikdy nevedou k poznání skutečné pravdy v Ježíši Kristu. A 1Tm 2,11 vyslovuje zásadu, aby se žena dávala v tichosti poučovati v plné podřízenosti, t. j. aby se učila zdržlivosti i tehdy, hledá-li poučení, a svými dotazy ve shromáždění se nesnažila vtíravě upozorňovat na sebe. Zdá se, že v okruhu pastorálních epístol pronikl už vliv intelektuální zbožnosti, jež ve vědění a rozmnožování poznatků viděla cíl křesťanského života.

Úd. *Oud.

Udatně, udatnost, udatný. Izraelec udatností myslí většinou statečnost ve válce a v boji. Mužem udatným [doslovně: mužem síly] je nazýván Gedeon [Sd 6,12], Jefe [Sd 11,1], Cis [1S 9,1], David [1S 16,18] a j. Udatní = válečníci [Sd 20,17; Joz 10,7; 2S 1,19,21,25,27; 2S 23,16; 2Kř 5,1; 1Pa 11,26; 12,8; 28,1; 2Pa 26,13]. Hospodin sám je u-ý bojovník [doslovně: „muž boje“, Ex 15,3; Zj 24,8], který propůjčuje sílu, potřebnou k boji [Zj 60,14; 108,14; sr. 18,33,40; 2S 22,40; Jr 20,11] anebo k vyřizování svých soudů [Mi 3,8], ale také zastrahuje a poráží i nejdůležitější bojovníky buď skrze své posly [2Pa 32,21; Zof 9,13], nebo přímo [Zj 76,6; Abd 9; Sof 1,14]. Proto může Hospodin vyzývat k udatnosti [Joz 1,7] a zmužilosti [Joz 1,6,9,18].

[1134] Udávené-Údolí

K udatnosti ovšem mohou vyzývat i ti, kteří jsou sami u-i, protože spoléhají na pomoc a sílu Boží [Nu 13,21; Dt 31,6.7.23]. Izrael velebí u-ost [moc] Hospodínovu [Ž 21,14] a nezapomíná, že jeho předkům dodával u-ost, podobnou síle jednorožcově [Nu 24,8, sr. 23,22].

Recké *parrésia* [= smělost slova, potom obecněji odvaha, otevřenost] překládají Kral. ve Sk 14,13 'udatnost a smělost v mluvení', chtějice tak naznačiti, že šlo o smělost a otevřenost při vydávání svědectví před soudem [sr. Sk 4,29]. V Ř 8,37 řecké *hypernikán* = víc než vítěziti, zcela, dokonale vítěziti. Recké *eugenesteros*, které Kral. ve Sk 17,11 překládají výrazem udatnější, znamená ušlechtlejší, šlechtetnější.

Udávené. Sloveso udáviti má ve stč. nejen význam uškrtiti, udusiti, zardousiti, ale také zabít, zahubit. Proto Kral. mohou tímto slovesem překládat hebr. *tárap* [= trhati, roztrhati, Gn 31,39; 37,33] v Ex 22,13.31; Lv 7,24; 17,15; 22,8; Ez 4,14], ačkoli jde zřejmě o roztrhané zvíře šelmami nebo o tuk takto usmrčeného zvířete. V 1Kr 3,19 je tak přeloženo hebr. *šákab* = zalehnouti; v 1Kr 13,24 jde o tvar slovesa *mút* ve smyslu usmrtiti, v 1Kr 20,36 o tvar kořene *n-k-h* ve smyslu utlouci, ubít. Za zvíře, svěřené do péče a roztrhané šelmami, nemusela se platit náhrada, dosvědčil-li někdo, že zvíře skutečně bylo roztrháno [Ex 22,13, sr. Gn 31,39]. Maso zvířete, roztrhaného ve volné přírodě, nesmělo být požíváno lidmi. Nejspíše proto, že obsahovalo krev [Gn 9,4; Lv 22,8; Ez 4,14]. Rovněž tuku zdechlého nebo roztrhaného zvířete nesmělo se požívat [Lv 7,24]. Samo sebou se tedy rozumí, že nesmělo být požíváno maso udušeného zvířete, ať už šlo o zvíře, chycené do oka anebo jinak zardousené [Lv 17,13n; Sk 15,20.29; 21,25].

Udělaný rybník [Neh 3,16], uměle vytvořená nádrž vody, kterou zřídil Ezechiáš, když hrozilo nebezpečí obležení Jerusalema Assyryjskými [2Kr 20,20; 2Pa 32,30; Iz 22,9-11].

Udělati, vyrobiti [Iz 54,17 a j.], zhotoviti [Ex 32,4 a j.], postaviti, vystavěti [Mk 14,58; Sk 7,47.49 a j.]. U. se = stavěti se jakoby [2S 13,5; 14,2]. U. o někoho [1S 10,2] = postarati se o někoho, u. pro někoho. U. s něčím [2Pa 25,9] = naložiti s něčím.

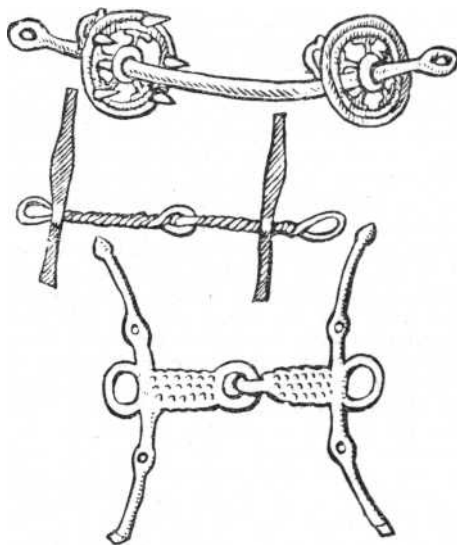
Udělití, udělování, uděleti, skytnouti, poskytnouti [Nu 27,20; Jb 10,1.2; Ž 60,13], přidělití [Jb 39,17], prokázati [Ž 42,9], dáti [Mt 25,8], obdarovávat, rozdávat [Př 19,17; 22,9; Ez 18,7], způsobiti [Ž 44,5], slibovati [Ž 133,3] a pod. Podle Ř 1,11 Bůh dává duchovní dary [charismata] jednotlivcům v církvi na to, aby se o ně sdíleli s druhými, ale žádný duchovní dar nesmí vést k domýšlivosti. Každý se má držeti v hranicích Bohem udělené víry [R 12,3], aby všim - i charismatickou službou - byl oslavován Bůh skrze Krista Ježíše [1Pt 4,11]. Být snadný k udělení [1Tm 6,18] = být štědrý.

Udeření = rána [Iz 30,32].

Udeřiti, uhoditi [Ex 7,17; 8,17; 17,6; 1S 17,49; 2Kr 2,8; Mt 5,39; 26,51.68; Sk 12,7 a j.], napadnouti, přikvačiti [Sd 9,33; 1S 23,2], naraziti [Jb 1,19], přihnati se [Sk 27,14] a pod. U. se v bedra bylo znamením smutku [Jr 31,19, sr. Ez 21,12].

Udice, háček, připomínající trn a užívaný při rybolovu [Jb 40,20; Iz 19,8; Am 4,2; Ab 1,15; Mt 17,27]. O velký *hák jde u Iz 37,29; Ez 29,4. Protahoval se tlamou mořské ryby nebo jiného mořského tvora a byl přivazován provazem ke kůlu, měla-li být ryba udržena nějakou dobu při životě [sr. Jb 40,21]. Podobného háku bylo užíváno při převádění lvů a jiných šelem [2Kr 19,28; Ez 38,4], dokonce i zajatců, jimž byl provlákán rty nebo nosem. *Ryby, rybář. *Trn.

Udidlo, součástka uzdy [Jb 30,11], vkládaná dobytčeti do huby. Uzda se skládá z postroje na hlavu tahouna [náhlavku] a z udidel [2Kr

Starověká udidla z nálezu, v Sýrii. Podle Gallinga.

19,28; Př 26,3; Iz 37,29; Jk 3,3; Zj 14,20]. V Ž 32,9 jde spíš o uzdu a otěže než o uzdu a udidla. Jb 41,4 popisuje dvojitý chrup krokodila, nikoli u-a. Hrozný překládá: »Do dvojitého chrupu jeho kdo pronikne?« *Meteg Amma.

Udělení. *Udělití.

Uděleti. *Udělití.

Údolí, Kral. také 'udolé' [stč.]. Překládají tak čtyři hebr. výrazy, nejčastěji 'emek [= hlubina] na rozdíl od hory [Mi 1,4], široký prostor mezi horami nebo v hornaté krajině, takže Kral. na některých místech mluví o *rovině [1Kr 20,28]. Výrazem 'emek jsou označena ú. *Hebron [Gn 37,14], *Aialon [Joz 10,12], ú. u města *Hai [Joz 8,13], ú. *Achor [Joz 15,7], u *Jerusalema [Jr 31,40],

ú. *Gabaon [Iz 28,21, sr. 1Pa 14,13-15], u *Betsemes [1S 6,13], ú. *Elah [1S 17,2,19; 21,9]. Také rovina Jezreelská je nazývána ú-m [Joz 17,16; Sd 5,15; 6,33; 1S 31,7; 1Pa 10,7; Oz 1,5]. Ú-m byly nazývány různé prolákliny Jordánu [Joz 13,27; Sd 18,28; Ž 60,8; 108,8, sr. Nu 24,25; 1Pa 12,15], území sev. Moábu [Joz 13,19, sr. Jr 48,8], Amraonu [Jr 49,4]. Jménem jsou označena ú. Elah [1S 17,2,19; 21,9], ú. *Beracha [mezi Tekoa a Engadi, 2Pa 20,26], ú. královské [*Sáveh, Gn 14,17; 2S 18,18], ú. Refaim [Joz 15,8], táhnoucí se jz od Jerusalema do Betléma [Joz 18,16; 2S 5,18,22; 23,13; 1Pa 11,15; 14,9; Iz 17,5], ú. Jozafat [Jl 3,2,12, *Jozafat, 7], ú. *Kasis [Joz 18,21], ú. ,moruší', *Báká'* [= plachtivé ú., Ž 84,7] a ú. ,posekání' [Jl 3,14], prý totožné s ú-m Beracha.

Hebr. *bik'á* [= rozsedlina, trhlina, puklina] je překládáno výrazem ú. v Dt 8,7; 11,11; Ž 104,8; Iz 63,14; Ez 3,22n; 8,4; 37,1n; Am 1,5]. Podle Iz 40,4 má být přípravou na příchod Mesiášův vyvýšeno, t. j. zaplněno každé ú. Totéž hebr. slovo je překládáno výrazem ,rovina' u Neh 6,2; Iz 41,18 nebo pole u Dn 3,1; Za 12,11 [sr. 2Pa 35,22; Gn 11,2 a j.]. Dt 34,3 mluví o ú. Jericha, Joz 11,8 o ú. Masfe [*Masfa 1 a 4]. *

Hebr. *gaj'*, *gé'* [= něco stísněného] označuje roklinu, úval [2Kr 2,16; Ez 6,3; 31,12; 32,5; 35,8; 36,4,6]. V 1S 17,3 jde o hluboké řečiště, vyvrané prudkými dešti uprostřed ú. Rozštěpením hory Olivetské v den Hospodinův vznikne hluboké ú. [Za 14,4n]. Podle Ez 7,16 se v ú. ukrývají holubice. Iz 28,14 se zmiňuje o ú. velmi úrodném poblíž Samaří [sr. Mi 1,6], Joz 8,11 o ú. u města Hai; Joz 15,8; 18,16; 2Kr 23,10 [sr. 2Pa 28,3; 33,6; Jr 7,31n; 19,2,6 a j.] o ú. synů *Hinnom na j. od Jerusalema, kde byly děti obětovány Molochovi [*Tofet]; 2S 8,13; 2Kr 14,7; 1Pa 18,12; 2Pa 25,111 [sr. Ž 60,2] o ú. solnatém. Podle Nu 21,20; Dt 3,29; 4,46 [sr. 34,6] bylo na území moabském naproti Betfegor nějaké známé ú., jež se dnes ztotožňuje s ú-m Mojžíšovým [**Ujún Músá*],

Hebr. *šefelá* [= nížina] je vlastní jméno nížiny mezi hornatinou judskou a Středozemním mořem. Kral. překládají toto jméno výrazem ú. v 2Pa 26,10, rovina v Joz 15,33n. 45n; Jr 32,44; 33,13 aj.

Hebr. *nachal* [= potok i koryto, jímž protéká, výmoly potoků, Jb 30,6], je přeloženo výrazem ú. v Gn 26,17,19 [ú. *Gerar], dále u Joz 15,7; 1S 15,5; 2Pa 20,16; Jb 21,33; Pís 6,10; Iz 7,19; většinou však výrazem *potok [1Kr 18,5; Iz 35,6 a j.]. Jménem jsou u Kral. jmenována ú. *Eškol [Nu 13,24; 32,9; Dt 1,24], *Sorek [Sd 16,4], *Záred [Nu 21,12], *Setim [Jl 3,18] a j. Jde tu všude o ú., jež jsou dnes označovány arabským *vadi* [= údolí, potok].

Palestinská ú. byla většinou úrodná [1S 6,13; Iz 17,5], hustěji osídlená a Izraelci zprvu namnoze neobsazená [Sd 1,19,34].

Obrazně se mluví o ú. stínu smrti v Ž 23,4,

u Ez 39,11 o ú. množství *Gogova' [*Množství *Mnoho], u Jr 7,32 o ú. mordu'.

Uel, syn Bániův, který na podnět Ezdrášův zapudil svou pohanskou manželku [Ezd 10,34].

Ufarsin. *Mene.

Ufati, stč. = doufati, důvěřovati, spoléhati [Jr 13,25; Ez 16,15; L 11,22].

Ufaz, místo, z něhož bylo dováženo zlato [Jr 10,9; Dn 10,5]. Snad totožné s *Ofir. Ale mnozí vykladači se domnívají, že nutno překládat »a přečištěné zlato«, ježto hebr. *paz* [ve výrazu Ufaz spojeno s spojkou *ú* = a] znamená právě tento druh zlata [sr. Ž 19,11; 21,4; Př 8,19; Pl 4,2, kde je užito téhož hebr. výrazu].

Uháněti, stč. = pohaněti, uraziti [1Kr 4,12]. *Utrhati. U L 18,5 jde o řecké sloveso, jež znamená ztlouci, zpolíčkovati.

Uhasiti, uhasnouti, uhašovati. *Oheň. *Světlo. *Šip. Uhašovati ducha, 1Te 5,19.

Uházeti. *Kamenování.

Uhel. Př 26,21, praví, že tak jako černý, chladný [nerozžhavený] u. živí u. rozžhavený, tak jako dřevo podporuje planutí už hořícího dřeva, tak svárlivec [sr. Př 21,9; 27,15] jen podporuje, rozšiřuje a rozžhuje každý svár. U Iz 6,6 jde o rozžhavený kámen. *Uhlí.

Uhel, stč. = roh, kout, místo, kde se sbíhají dvě přímé čáry, na př. roh ulice, nároží [2Pa 28,24; Neh 3,24; Př 7,12; Mt 6,5], rohy truhly [Ex 25,12], domu [Jb 1,19], roh hradebních zdí [2Pa 26,15]. Ve Žj 7,1 [20,8] se mluví o úhlech země. Podle starověkého názoru země byla čtyřhranná [sr. Jr 49,36]. Těmto čtyřem hranám země odpovídají čtyři světové větry, ovládané čtyřmi anděly [Žj 7,1; sr. Ez 37,9; Dn 7,2; Za 6,5; Mk 13,27]. Od čtyř ú-ů země bude podniknut útok na svaté město, jež leží uprostřed země [Žj 20,8n]. U. vysoký [Sof 1,16] = věž. U Za 10,4 je tak přeloženo hebr. *pinná* [= roh, rohový, úhelný kámen, věž], v přeneseném smyslu kníže, na němž závisí obrana [sr. Iz 19,13, kde je užito téhož hebr. slova]. Heger překládá Za 10,4: »Z něho jsou velitelé, z něhož jsou i důstojníci« [hebr. *játéd* — hřeb stanu, přeneseně prý i ten, na němž závisí pevnost stanového příbýtku].

Úhelní, úhelný. *Hlava. *Kámen.

Úhelnice, pomůcka na měření pravého úhlu. Tak překládají Kral. u Iz 44,13 hebr. *maksú'á*, jež však označuje spíše jakýsi hoblík nebo dláto.

Úhlavní = hlavní, zapřísahlý, nesmiřitelný, svrchovaný [Ž 17,9; 139,22].

Uhlédati, stč. = spatřiti [Nu 14,23; Ž 37,34], shledati, nalézt [Ex 13,7].

Uhlí. V Palestině se nevyskytuje u. Všecky zmínky o u. se týkají dřevěného u., pro něž má hebrejščina dva výrazy: *pechám* [Iz 44,12; 54,16 a Př 26,21, kde Kral. mají ,uhel mrtvý'] a *gachélet*, t. j. žhnoucí, řevavé u. [Lv 16,12; Ez 1,13]. U Iz 6,6 a 1Kr 19,6 překládají Kral. hebr. *rispá*, množ. číslo *r'sáfim* výrazem u.,

[1136] Uhoditi-Úhona

ač jde o rozžhavený kámen. Hebr. *rešef*, přeložené Kral. výrazem u. v Ž 78,48; Pís 8,6 znamená spíš žár, plamen, po případě nějakou palčivou ránu, neuh, jako na př. u Ab 3,5 [sr. Dt 32,24].

Izraelci dovedli zuhelnňovati různé druhy dříví [Iz 44,14nn]. Ž 120,4 mluví o u. jalovcovém. V zámožnějších domech se dřevěným u-m topilo v kovových, otevřených ohništích [Jr 36,22nn] nebo v nádobách, uhlících [Za 12,6 překládá Karafiát: »V ten den učiním vůdce judské podobné nádobě (s) ohněm mezi dřívím«]. U podobné nádoby s dřevěným u-m se ohřival Petr [J 18,18; sr. 21,9]. V chudších domácnostech musela stačit vyhloubenina v hliněné podlaze, při čemž kouř unikal zamřížovaným oknem. Chudí ovšem netopili dřevěným u-m, nýbrž každou hořlavinou, na př. trním [Ž 58,10], uschlou travou [Mt 6,30; L 12,28], plevami [Mt 3,12], ano i trusem [Ez 4,12-15], smíchaným s plevami a uhněteným v ploché koláče, jež byly sušeny pro zimní období.

U. sloužilo často za podklad obrazných rčení. Na př. obrat »hasit jiskru« [hebr. uhasit řeřavé u., 2S 14,7] = připravit o možnost potomstva [sr. Př 13,9]. »U. řeřavé shromáždit na hlavu« [Př 25,22; Ř 12,20] je snad obrazem počínání, jež probudí palčivé výčitky svědomí, vedoucí k zahanbení a snad i k pokání [ale sr. Ž 11,6; 18,14; 140,11, kde jde o Boží soudy]. Sirach 8,13 varuje: »Nerozčecuj uhlí hříšníka, aby neshořel ohněm jeho plápolajícím«, t. j. nerozčecuj vášně hříšnickovy, aby jimi nebyl zničen.

Uhoditi, stč. = trefiti [2S 2,23]; u. na něco = naraziti na něco [Sk 27,29].

Uhodnouti. *Pohádka.

Úhona, bez úhony. Hebr. *záká* v Ž 51,6 znamená »býti čist« [sr. Jb 15,14] v mravním smyslu. Žalmista zhřešil proti Bohu; bude-li ho tedy Bůh trestat [ať slovy nebo soudy], nebude mu moci vytýkat nespravedlnost nebo přikroست. Naopak: právě v trestání se projeví Boží mravní čistota.

V NZ-ě jde o několik řeckých výrazů, které označují občanskou i náboženskou bezúhonnost. O Zachariášovi a Alžbětě se praví u L 1,6, že chodili ve všech příkázáních a spravedlnostech Páně bez ú-y [řecky *amemptos*], t. j. nikdo jim v tom směru nemohl nic vytýkat [sr. Jb 1,1]. Podobně praví Pavel o sobě ve F 3,6, že, co se týče spravedlnosti zákonní, je bez ú-y. [sr. Ga 1,14]. Ale právě tato horlivost o otcovská ustanovení ho svedla k pronásledování vyznavačů Kristových [1K 15,9n; Ga 1,13n; 1Tm 1,13] a stala se mu hříchem, protože to nebyla bezúhonnost, platná před Bohem. Tato horlivost o Zákon patřila k první smlouvě. Ukázalo se však, že tato smlouva nebyla bez nedostatků [Kral. »bez ú-y«] a že bylo třeba nové smlouvy, v níž by Bůh sám vložil svůj Zákon do mysli člověka pod vedením nebeského velekněze-Krista [Žd 8,7n].

Bezúhonnost, platná před Bohem, je obdarováním spravedlností Kristovou. Jeví se to v tom, že věřící činí všechno »bez reptání a bez pochybování« [F 2,14n] uprostřed »pokolení zkřiveného a zmateného« [překlad Žilkův], a tak se osvědčují jako Boží děti, mající srdce láskou utvrzená a v svatosti neposkvrněná [1Te 3,13], takže se nemusejí obávat příchodu Kristova k soudu. Právě jako ti, kteří byli obdařeni spravedlností skrze víru a přijali Ducha sv., mohou být uchováni bez ú-y po všech stránkách k příchodu Ježíše Krista [1Te 5,23]. V docela jiném smyslu než za svého farizejského života může se Pavel dovolávat svědectví věřících i Božího, že žil mezi nimi »svatě a spravedlivě a bez ú-y« [1Te 2,10].

V 1Tm 3,2; 5,7 je užito řeckého výrazu *anepilēptos* [= ten, komu nelze nic vytýknout, bezvadný, bezúhonný]. Biskup a »vdova«, pracující ve sboru, mají žít tak, aby jim ani nekřesťané nemohli po mravní stránce nic vytýkat. Biskup musí být mužem jedné manželky, bedlivý, středný, vážný, přívětivý k hostem a p. Podobně o vdovách se uvádí celá řada kladných vlastností v 1Tm 5,3nn, jež jsou známkami jejich bezúhonnosti. O jiné bezúhonnosti mluví pisatel 1Tm 6,14, když napomíná Timotea, aby zachovával »příkaz bez poskvrny a výtky« [Žilkův překlad] až do zjevení Ježíše Krista. Příkazem se tu míní vše, co patří k nábožensko-mravní zvěsti evangelia. Timoteus se má varovat, aby svévolně nezasahoval do toho, co s evangeliem přijal [sr. 1Tm 6,20].

V Tt 1,6n je užito řeckého výrazu *anekklētos* [»neobžalovatelný«, bez výtky, bez vady, nevinný]. Podobně jako ve 2Tm 3,2 i tu jde o občanskou bezúhonnost, a to u biskupů. V 1Tm 3,10 se tato vlastnost žádá také od jáhnů. O bezúhonnost před Bohem jde v 1K 1,8 a v Ko 1,22. Věřící jsou mocí Kristovy smrti a zmrtvýchvstání ospravedlněni a tak učiněni bezúhonnými, bez výtky před Bohem. Ukáže se to v den Kristův, t. j. v den posledního soudu [sr. Ř 8,33n], ovšem za předpokladu, že Bůh sám věřící »utvrdí až do konce, aby byli prosti obžaloby« [1K 1,8 překlad Žilkův], a že věřící vytrvají ve víře založení a stálí a nedají se strhnout od naděje evangelia [Ko 1,23, viz Součkův překlad!].

Řeckého *amómos* [= bez vady, v LXX o obětím zvířeti Ex 26,1; Lv 1,3, bez poskvrny Lv 4,3; 5,15; Ez 43,22n; o Bohu, jehož cesty jsou dokonalé 2S 22,31; Ž 18,31 právě tak jako jeho Zákon, Ž 19,8] je užito v NZ-ě o vykoupných Božích, stojících před trůnem Přelímá [Ž 14,5]. Kral. řecký výraz *amómos* překládají obvykle slovem »neposkvrněný« [Ef 1,4; sr. 5,27; Ko 1,22; Žd 7,26; 9,14; 1Pt 1,19], bez obvinění [F 2,15]. Tak jako Kristus byl neposkvrněnou obětí, tak i věřící mají být nalezeni bez poskvrny a bez ú-y před Bohem [2Pt 3,14, řecky *amómētoi*] v den soudu. I při svém napominání Pavel usiluje o to, aby »nedával v ničem pohoršení«. Snaží se, aby na jeho apoštolskou službu »nepadla žádná hana«

[tak překládá Škrabal řecké sloveso *mómásthai* ve 2K 6,3].

Reckého *akatagnóstos* [= neodsouditelný, bezúhonný, nevyvolávající pohrdání] je užito v Tt 2,8 o kázání. Kral. překládají ‚bez ú-y‘, Žilka ‚povzneseně nad každou možnost odsouzení‘, Hejčl: ‚jež si nezaslouží pohrdání‘.

Uhör, ouhör, pole na čas neobdělávané. Uhörování bylo nařízeno pro každý sedmý rok, aby si země odpočinula. To, co ů. poskytl, mělo připadnouti chudým a polní zvíři [Ex 23,10n]. Smysl Jr 4,3 [sr. Oz 10,12] lze opsat asi takto: »Nerozsívejte svá dobrá rozhodnutí do srdce, jehož půda je zamořena kořeny trní; přeořte ji tak, aby kořeny byly zničeny, a pak teprve zasívejte semě svatého života« [sr. Mt 13,7]. Zorat ů. je totéž jako obřezat srdce [Jr 4,4; *Obřezání, str. 530].

Uhrivý, stč. = plný uhru, trudovitý, kurdějovatý, stížený prašivinou [Lv 22,22, sr. 21, 20, kde Kral. překládají ‚prašivost ustavičná‘, Dt 28,27, kde Kral. mluví o ‚prašivině‘].

Uchal, jeden ze dvou synů nebo žáků nebo současníků, na něž se obrací Agur svými příslovími [Př 30,1]. Avšak LXX a Vulgáta nevidí ve slovech *Itiel a U. vlastní jména. Vulgáta překládá: »Vidění, které proslavil muž, s nímž je Bůh, a který, maje Boha prodlévajícího s sebou, je utěšen.« Někteří vykladači rozumějí pak smyslu verše takto: »Musíš mít Boha na své straně, máš-li být silný. Musíš se stát Itielem, máš-li se stát U-em«, odkazují na Ř 8,31; 1K 15,10; 2K 3,5; F 4,13. Ale nejdůležitější starověké překlady a židovští masoreti chápou oba výrazy jako vlastní jména.

Ucházeti, stč. = ocházeti, mizeti [Jb 14,11; Ž 109,23], vzdalovati se [Ga 2,12], ujítí, uniknouti [Př 11,21]. U. se = uniknouti [Př 16,6].

Ucho, uši, viditelná část sluchového orgánu, boltec, a to u člověka [Gn 35,4; Ex 21,6] i u zvířete [Ž 58,5; Př 26,17; Am 3,12]. Orientálec rád ozdoboval u. *náušnicemi [Gn 35,4; Ex 32,2n; Ez 16,12. *Amulety]. Chtěl-li otrok zůstatí trvale ve službách u svého pána, dal si před soudci přibodnout u. [nejspíše právě] šídlem na dveře [Ex 21,6] na znamení, že je tak přijat do rodiny pánovy [Dt 15,17]. Původně tu šlo o kultický obřad, protože dveře [veřeje] byly pokládány za sídlo ochranných božstev. Otrok se tím zavazoval před božstvem k trvalému naslouchání rozkazů pánových [vkládat v uši = nařizovati, Ex 17,14].

U. však označuje také schopnost slyšení, sluch [2S 7,22; Jb 29,11; Př 15,31; Kaz 1,8; Iz 6,1; 30,21; Jr 26,11 a j.]. Odtud pocházejí výrazy ‚vypravovati v uši‘ [Gn 20,8], ‚mluvit v uši‘ [Dt 5,1; 31,30; 32, 44], ‚čisti v uších lidu‘ [Ex 24,7], ‚plakati v uších‘ [Nu 11,18], ‚přijítí v u-i‘ [2Kr 19,28; Ž 18,7], ‚vkládati v u-i‘ [Ex 17,14], ‚bečení v uších‘ [1S 15,14], ‚zvuk strachu v u-ich‘ [Jb 15,21], ‚řici v u-i‘ [Ž 5,9], ‚u-i ke knize Zákona‘ [Neh 8,3, sr. Ž 34,16], ‚zacpávati u.‘ [Pl 3,56] a pod., jež označují vypravování, pozorné naslouchání, doslechnutí se, nařizování, nedbání na hlas a pod.

Uhör-Ucho, uši [1137]

Při tom nutno mít na paměti, že funkce slyšení u Izraelce zahrnuje celou lidskou osobnost a že každý smyslový orgán byl neoddelitelnou součástíou celého člověka [*Slychán, slychatí], takže hebr. obrat ‚před ušima někoho‘ znamená vlastně ‚v přítomnosti někoho‘ [Gn 23,10]. Při slyšení je podle názoru Izraelce zachváčeno nejen jeho u., nýbrž celá jeho bytost. Otevření sluchu, uší‘ vede proto k nápravě [Jb 36,10; sr. 33,16; Iz 50,5], ‚zacpávat u.‘ [Iz 33,15] znamená uzavřít se celou bytostí něčemu. Činy Boží vyvolávají znění v u-ich, t. j. otřesou celým člověkem [1S 3,11; 2Kr 21,12; Jr 19,3]. A poněvadž u. bylo dáno člověku od Boha [Ž 94,9; Př 20,12], je člověk Bohu odpověden za to, jak svých uší užívá [Př 21,13; 28,9; Iz 28,23; Za 7,11].

To nejzávažnější, co může u. jako sluchový orgán postřehnout, je slovo Boží, zjevení Boží. Hebrejščina má pro to obrat ‚odkrýti u.‘ [1S 9,15; 2S 7,27, Kral. ‚zjevití‘]. Karafiát podobný obrat u Iz 22,14 překládá: »Zjevit‘ v uši mé Hospodin«, ještě přesněji snad »Hospodin se zjevuje v mých u-ich«. Zjevení Boží, ať už jde o Zákon nebo o zvláštní slovo prorokům, je vnímáno především u-em. Ovšem že ‚přirozené‘ u. nestačí na pochopení obsahu zjevení. Člověk může mít sluch v pořádku a přece nevnímá to, co mluví Bůh, stojí-li pod Božím soudem a dojde-li tak k jeho zatvrzení [Iz 6,9n; 42,20; 43,8; Ez 12,2; Jr 7,11]. Jr 6,10 mluví o neobřezaných uších, t. j. zarostlých předkožkou, takže prorocké poselství nemůže býti slyšeno [sr. Lv 26,41; Ez 44,7; Sk 7,51]. Jen Bůh může otevřít u. k slyšení ‚nových a tajných věcí‘ [Iz 48,6nn; Jr 5,21; sr. Dt 29,4]. Ž 40,7 v kral. překladu mluví o tom, že Bůh věřícímu otevřel u-i, aby dovedl poslouchat Boží přikázání, což má větší cenu než zápaly a oběti. Hebr. text však mluví o probodění u-i [sr. Ex 21,6; Dt 15,17], jež bylo znamením věčného služebnictví. Ale i prorokovi musí Bůh otvírat u-i každého jitra, chce-li ho připravit k prorockému úřadu [Iz 50,4n]. Odtud pochopíme smysl symbolického potírání lalůčku pravého u-a obětí krví, když šlo o svěcení kněží [Ex 29,20]. Kněz byl tímto obřadem posvěcen, aby byl schopen slyšet [sr. 1S 3,7] a mohl kulticky jednat [sr. Lv 14,14, kde jde o kultické očištění malomocného]. Pro mesiášskou dobu je ovšem zaslíbeno, že budou otevřeny oči slepých a u-i hluchých [Iz 35,5].

SZ mluví také obrazně o uších Božích, což neudivuje, uvážíme-li, že pro Izraelce je slyšení a vnímání vázáno na u. [Nu 14,28; Ž 10,17; 17,6; 18,7; 86,1; Iz 59,1; Pl 3,8.56; Ez 8,18; Dn 9,18]. Bůh ovšem není vázán na to, co vidí a slyší [sr. 1S 16,7], a Mesiáš nesoudí podle vidění svých očí, ani podle slyšení svých u-i [Iz 11,3n]. Zato modly mají u-i, ale neslyší [Ž 115,6; 135,17; sr. 94,9].

Mluví-li synoptická evangelia o uzdravení hluchoty, myslí na u. jako na orgán sluchu, nikoli na duchovní hluchotu [Mk 7,33, sr.

[1138] Uchovati-Uchýliti se

L 7,22]. Právě v tomto uzdravování sluchu skrze působení Ježíšovo vidí evangelisté důkaz, že přišel mesiášský čas [Iz 35,5n]. U. je ovšem pokládáno za nejdůležitější orgán pro vnímání evangelia, jež se dnes, t. j. při zvěstování Ježíšově a v jeho vystoupení, naplnilo v uch posluchačů jako přítomné oslovení Boží [L 4,21; 7,22; Mt 11,5]. Ale už formule »Kdo má uši k slyšení, slyš!« [Mt 11,15; 13,43; Mk 4,9,23; 7,16; L 8,8; 14,35, sr. Sk 2,14; Zj 2,7.11.17.29; 3,6.13.22] ukazuje na to, že ke správnému slyšení slova Ježíšova nestačí jen dobrý sluchový orgán, nýbrž že je zapotřebí vnitřního aktu vůle, aby došlo ke skutečnému slyšení, t. j. proměnění slyšeného v rozhodnutí víry. Proto může Ježíš prohlašovat za blahoslavené uši učedníků, že slyší [Mt 13,16], t. j. že u víře přijali zvěst o příchodu království Božího v osobě Ježíše Krista. On je tajemstvím království Božího [Mk 4,11]. Kdo jej slyší a s porozuměním přijímá [Mt 13,23], ten měl otevřené uši. Byl to vnitřní proces, při němž uši a srdce mohou být souznačnými pojmy [L 8,15; Sk 7,51; 16,14]. To, co učedníci takto vnitřně přijali, co „v uších slyšeli“, měli jednou hlásat se střech [Kral. „na domích“, Mt 10,27; sr. L 12,3]. To, co nejprve vyznávali jen v soukromí [sr. Mt 16,20], měli jednou prohlašovat veřejně. Podobný smysl má výzva Ježíšova u L 9, 44, aby učedníci „složili v uších svých“, že Syn člověka bude trpět. Bylo to tajemství, kterému ani učedníci hned nerozuměli. Ale to, že je uložili ve věřících uších, je jednou učinilo schopnými kázat o této skutečnosti veřejně.

Evangelia si ovšem jsou vědoma toho, že slyšení může vést také k zatvrzení [Mt 13,11. 13-15; Mk 4,11n; L 8,10; sr. J 12,38.40; Iz 6,9n] těch, kterým od Boha nebylo dáno poznat v Kristu tajemství království Božího. Mk 4,11n je vážná výstraha, aby si člověk se slyšením nezahrával. Ale novější překladači i v tomto slovu vidí otevřenou možnost milosti Boží, když překládají a vykládají: »Vám Bůh dal znáti tajemství království Božího, ale těm, kteří jsou vně, je všechno záhadou, aby [jak jest psáno] hleděli a přece neviděli, slyšeli a přece nerozuměli, zda by se snad neobrátili a byli by jimi odpuštění hříchové« [Jeremias]. Teprve obrácením a odpuštěním hříchů může dojít k pravému slyšení.

Podle Sk 7,51 neobřezané srdce a uši se projevuje v odporu proti působení Ducha sv. Není divu, že si soudcové Štěpánovi zacpávali uši [Sk 7,57], a tím dávali najevo, že se uzavírají slovům, jež pronášel Štěpán, plný Ducha sv.

Podobnou zkušenost prožil Pavel, když se snažil získat Židy v diaspoře [Sk 28,26n]. Velmi často jej trápoilo, proč právě Izrael se zatvrdil ke zvěsti evangelia. Odpověď našel v Dt 29,4; Iz 6,9n; 29,10. Bůh jim dal „ducha omámení“ [Žilka, R 11,8], hlubokého spánku, jenž zatemnil jejich sluch. Bůh těm, kteří jej milují, musí otevřít oko, u. i srdce skrze svého

Ducha, aby poznali v ukřižovaném Ježíši Pána budoucí slávy [1K 2,8nn].

Je příznačné pro NZ, že o uších Božích se mluví pouze tam, kde jde o citáty ze SZ-a: Jk 5,4 [Iz 5,9; Ž 18,7] a 1Pt 3,12 [Ž 34,16].

U Mt 26,51 jde o ušní lalečky [sr. L 22,50; J 18,10 a Mk 14,47, kde jde o boltec]. Ježíš se zde staví proti násilí a projevuje lásku k nepříteli u spasitelskou moc.

Uši jehly [Mt 19,24]. *Jehelní, jehla.

Uchovati, chrániti, opatrovati někoho před něčím [Z 78,50]. Kral. formule „uchovej Bůh“ [= na žádný způsob] jest překladem hebr. *chálil* [= něco profánního], *chálilá li* — necht' je mi to profánní, necht' je mi to vzdáleno, necht' to propadne kletbě [Hospodinově]. 1S 24,7. Tentýž výraz překládají Kral. také „odstup to“ [Gn 18,25; 44,7.17; Joz 22,29; 1S 14,45; 20,2], „mně nedej Hospodin“ [1S 26,11].

Uchvacovati, uchvátiti. Tak překládají Kral. ve SZ-ě osm různých hebr. sloves, jež znamenají zmocnit se, uloupiti [Gn 27,35n; Př 1,19; Iz 49,24n], obsáhnouti [Jb 38,13], popadnouti, chytiti [Jb 9,12; Ž 10,9], pevně držeti, směřovati [Př 5,5], odtrhnouti, rváti, roztrhati [Z 7,3; Ez 22,27; Oz 5,14; 6,1], násilně odejmouti [Dt 28,31; Sd 21,23, sr. Gn 31,31; Jb 24,2], vytrhnouti [Jb 18,14 v překladu Hrozného: »Vytržen bude ze svého stanu, v nějž doulfal, odnésti, sméstí vichřicí [Jb 27, 21].

V NZ-ě se praví o satanu, že uchvacuje, rve setbu slova o království Božího ze srdcí těch, kteří sice zvěst uslyšeli, ale vážně se jí nezabývali, neuvažovali o ní [Mt 13,19, sr. Sk 28,27]. K Mt 11,12 viz heslo *Násilně, násilí.

Recké *katalambanein*, které je přeloženo ve F 3,12n uchvátiti i dosáhnouti, znamená uchopiti, t. j. trvale se zmocnit, zmocnit se s konečnou platností. Pavel chce říci, že přítomné prožívání dobrodiní Kristových, plynoucích ze spolutření a spoluumírání s Kristem, není konečným vrcholem křesťanova života. Vzkříšení z mrtvých a sláva království Božího je věčicím člověku stále cílem, za nímž musí spěchat, o nějž musí usilovat ve spásné jistotě, že byl už uchvácen od Krista Ježíše, že se ho Kristus zmocnil. Žilka překládá: »Spěchám za ním, abych to plně uchvátí, poněvadž jsem již sám byl uchvácen od Krista Ježíše«. Všecko spěchání a usilování věřícího, všechna jeho „aktivita“ »má smysl jedině v rámci této jistoty o tom, že Bůh nás předešel, že jeho milost platí dávno dříve než my jsme se rozběhli« [J. B. Souček, Výklad F, str. 65].

Uchýliti soud [Dt 16,19], doslovně z hebrejštiny „natahovat“ právo, odstrkovati stranou něčí právo při soudu, převraceti právo [sr. Ex 23,6; 1S 8,3; Iz 10,2, kde je užito téhož hebr. slovesa].

Uchýliti se, uchylovati se. Kral. tak překládají nejméně jedenáct hebr. sloves, nejčastěji *sūr* [= obrátiti se stranou, odchýliti se

od cesty] a *nátá* [= natáhnouti; rozšířiti se, uhnouti]. Tak Lot vyzývá anděly, aby se odchýlili od své cesty a vešli do jeho domu [Gn 19,2, sr. Sd 18,15], Izrael sliboval Seonovi, že přímo projde jeho územím a neuhne ani napravo ani nalevo [Dt 2,27, sr. Nu 20,17; 2S 2,21, sr. JI 2,7]. Tak jako je možno odchýlit se od přímé cesty, tak je v přeneseném smyslu možno uchýlit se od cesty Hospodinovy, určené Zákonem, a nedbatí jí [Dt 5,32; 17,11.20; Jb 23,11n; Ž 44,19], u. se od jeho svědectví [Ž 119,157], krátce odstoupiti od Hospodina [2Kr 18,6; Ž 58,4], uhnout na své cesty [Ž 125,5], ke zlé věci [Ž 141,4], k lakomství [1S 8,3], ale právě tak je možno obrátit se zády ke hříchu [2Kr 14,24; Iz 59,15] a k peklu [Př 15,24].

U. se může znamenat prostě jíti, odejít, obrátiti se někam [Dt 2,8], ale také vrávorati, býti vratký [Ž 17,5]. Ve 2S 6,6 je tak přeloženo hebr. *šamat* [= vyhoditi, vzdáti se něčeho], v Ž 78,57 se mluví o Izraelcích, kteří se zvrhli a zklamali tak jako luk, jenž ztratil svou pružnost. V Př 16,10 je tak přeloženo hebr. sloveso, jež znamená jednati věrolomně.

Velmi často se o smilství mluví jako o uchýlení od muže nebo za ženou cizí [Nu 5,12.19.29; Př 7,25]. Téhož slovesa je užito v Př 4,15, kde je zbožný vyzván, aby nekráčel cestou *zlostiníků a otočil se k ní zády. U. se ke lži v Ž 40,5 snad znamená hledati pomoc u model [*Lež]. Nesnadný je překlad i výklad Oz 5,2, jak je vidět už na různých reformačních překladech. Luther tlumočí: »Svým zabíjením [obětí] jen prohlubují své odpadlictví« [sr. Iz 31,6]. Novější překladáči čtou: »Odpadlíci prohloubili své zhoubné činy«. Je totiž sporné, co se míní »zabíjením«. Židovští vykladači mají za to, že tu jde o zabíjení těch, kteří jdou k řádně ustanoveným slavnostem. V Masfa a na Tábore [v. 1] leželi na číhané ti, kteří ohrožovali na životech poutníky do Jerusalema. Snad tu šlo o uctíváče Bálovy, odpadlíky od Hospodina, kteří prohlubovali naličené jámy. Jiní židovští vykladači se domnívají, že jde o obětování modlám [zabíjení], čímž jsou nastrojována svůdná osidla pro ty, kdo tu vidí, Wellhausen překládá: »Lapací jámu v *Setim prohlubují«. Setim bylo jeviště odpadlictví Izraelova pod názvem Balámovým [Nu 25; 31].

Ž 101,3 překládá Zeman: »Dopouštěj se přestupků nenávidím, to se mne nepřidrží«, ale upozorňuje, že je možný také překlad: »Počinání odpadlíků nenávidím«. Je příznačné, že se tu zase vyskytuje výraz *šétim* jako u Oz 5,2.

Také v NZ-ě jde o překlad čtyř různých řeckých sloves, jež znamenají odvrátiti se, odchýliti se [od pravé cesty R 3,12, od zlého 1Pt 3,11], odkloniti se, odpadnouti [Ga 1,6], obrátiti se [k prázdnému mluvení 1Tm 1,6, k mythům, bájím 2Tm 4,4], následovati [satana 1Tm 5,15], vzdáliti se, dáti se odvrátiti, strhnouti [od naděje, Ko 1,23].

Uchytiti, stč. = uchopiti [1S 15,27; 2S 1,11].

Uchytiti-Ukázati [1139]

Ujec, stč. — matčin bratr, sestřenec, *strýc [Gn 29,10].

Ujímati, ujíti [ujmouti, ujmu], ubrati, ubíratí [Ex 5,8.11.19; 21,10; Dt 4,2; 26,14; Kaz 4,8; Jr 26,2; Am 8,5; Sk 5,2; Zj 22,19], krásti, ukrádati [Lv 5,16, sr. J 12,6 v Žilkově překladu], přivlastniti si, převzítí něco v držení [Rt 4,4; 1Kr 21,16; Př 31,16; Ez 45,1; 48,29; Dn 5,31; 7,18; 11,21], uchopiti, popadnouti, vzítí [Gn 21,18; 1S 17,35; 2S 2,16; 20,9; 1Kr 11,30; Ž 73,23; Iz 8,11; 41,13; 42,6; Jr 31,32; Mt 9,25; 14,31; Mk 1,31; 9,27; L 8,54; Sk 3,7]. »U. se o duši« = starati se, zasaditi se o duši, vzítí si na starost duši [Ž 142,5].

Ujistiti se čím = přesvědčiti se o čem [1S 23,22].

Ujištěn býti — býti plně přesvědčen, býti naprosto jist [R 14,5, sr. 4,21]. R 14,5 v Žilkově překladu: »Každý měj odvahu vlastního přesvědčení«, v překladu Hejčlově: »Každý v svém názoru buď plně přesvědčen«. Podobně R 14,14, ač tu je užito jiného řeckého slovesa: »Vím a jsem přesvědčen v Pánu Ježíši«.

Ujiti [ujdu], odejít, utéci [Gn 19,17; 31,20n; Am 7,12 a j.], uniknouti [1S 19,17; 1Kr 18,40; 19,17; Kaz 7,18; Iz 15,9; 20,6; Mt 23,33; L 21,36; R 2,3; 2K 11,33; Žd 12,25; 2Pt 2,20], uprchnouti [1Te 5,3], ubíratí se pryč [L 4,30], uraziti cestu [L 2,44].

Ujiti [ujmu]. *Ujímati.

Ujma, škoda [Ezd 4,13]. »O své ujmě« [Nu 16,28] = sám od sebe, ze své moci.

Ukamenován, ukamenovati. Ukamenování byl obvyklý trest smrti, předepsaný Zákonem pro rouhačství, modlářství, neposlušnost dětí a cizoložství [Ex 21,15; Lv 20,2; 24,14; Dt 22,23; J 10,31]. V případě modlářství měli svědkové povinnost hoditi na odsouzené první kameny [Dt 13,9; Sk 7,58]. Na hroby zločinců byla naházena hromada kamení, která vzrůstala novým a novým přihazováním kolemjdoucích na znamení opovržení. Často bylo kamenování projevem rozlícené vášně a hněvu [Ex 8,26; 17,4; 1S 30,6; L 20,6; Sk 14,5]. *Kamenování.

Ukázání, dokázání [R 3,25]. *Ukázati.

Ukázati, ukazovati. Tak překládají Kral. ve SZ-ě nejmeně devět různých hebr. sloves, jež znamenají pokynout rukou nebo prstem směrem k něčemu [Ex 15,25, sr. Př 6,13] a tak dát vidět [Gn 12,1; Ex 9,16; Dt 3,24; Joz 5,6; Sd 1,25; 13,23; 2S 15,25; 2Kr 11,4; 20,15; Pis 2,14; Iz 30,30], klást na odiv [Est 1,4; Iz 39,2], projevoval, prokazovat [Neh 9,35], dát vědět [Nu 16,5; 1S 16,3; 2Kr 8,10.13], zvláště skrze sen [Gn 41,28] nebo prorocké vidění [Ex 25,9.40; 26,30; 27,8; 33,18; Nu 8,4; 23,3; Iz 21,2; Jr 21,4; Ez 40,4; Am 7,1.4.7; 8,1; Za 1,20; 3,1] nebo sdělením slova [Jr 38,21; Ez 11,25], dát nahlížet [Ž 50,23; 91,16], okoušet [Ž 60,5; 85,8, sr. 71,20], oznámit, zvěstovat, zjevit [Gn 41,25; Dt 3,24; 2Kr 8,10.13], určit, vykázat [Jb 38,12], prokázat, dokázat [Ezd 2,59; Jb 9,20], dokázat zázra-

[1140] Ukázati se-Ukrocovati

kem [Ex 7,9], orakulem [1S 14,41], losem [Joz 7,14], uvéstí důkazy [Iz 41,21n] a pod.

Také v NZ-ě jde o překlad čtyř sloves, nejčastěji slovesa *deiknynai* a jeho složenin, jež vystihují různé významově zabarvené. Ve smyslu postavit před oči, na př. Mt 4,8; 22,19; 24,1; L 20,24; 24,40; J 20,20; Sk 9,39; Žd 8,5 [Ex 25,40], dáti návod [Mt 3,7], objevit se, dát se vidět [Mt 8,4; L 17,14], vykázat, přidělit [Mk 14,15; Sk 7,3], způsobit, přivodit, aby se něco stalo viditelnou skutečností, již lze okoušet [1Tm 6,15; Ef 2,7], vysvětlit, poučit o něčem [Sk 9,16; 20,35; 1K 12,31], prokázat a dokázat [Sk 10,28; R 9,17; Žd 6,17; Jk 2,18], projevit [R 9,22], dáti najevo [R 2,15] prokázat se něčím [na př. znamením Mt 16,1 na důkaz božství Ježíšova; J 2,18 v překladu Hejčlově: »Jakým znamením se nám prokazuješ, že tak jednáš«, t. j. že máš právo to činiti. 'Ukázat znamení' = činit divy, sr. J 2,11.23; 3,2; ukázat dobré skutky' = činit dobré skutky [J 10,32, sr. 10,25], zjevití J 14,8nn; 5,20, sr. v. 36; 8,28; 12,49n; 17,4; Ž 85,8; Sk 1,24; Zj 1,1; 2,1,9n].

Recké *ménjein* u L 20,37 a *délun* v Žd 9,28; 12,27 lze překládat výrazem naznačit, recké *parechein* ve Sk 28,2 výrazem prokazovat, projevovat.

Ukázati se, ukazovati se, objeviti se [Gn 1,9; 8,5; 9,14; Ex 16,14; Lv 13,14; 2Pa 26,19; Jb 23,10; Pis 2,12; 7,12; Pl 3,29; Ez 10,8; 37,8; Mk 2,7; 13,26; 24,30; Jk 4,14; Sk 2,3; 21,3; 2K 5,10; Zj 12,1.3], předstíratí, dělati jakoby [Joz 9,4], jevití se, 'zářiti' [Mt 24,27], podíti se, octnouti se [1Pt 4,18], projevití se [Př 17,17, doslovně z hebr. »Bratr v souzení rodí se«. Viz Karafiátův překlad!], 'U. se před Hospodinem' [Ex 23,15.17; 34,20.23n; Dt 16,16; Ž 42,3] = přijítí do svatyně. 2K 8,11 překládá Karafiát: »V tom proměnil tvář svou, [tak] se ukázal, až se styděl«. Je to jeden z překladů, který Kral. uvádějí jako možnost v Poznámkách. Karafiát v odkaze pod veršem upozorňuje na 2K 2,17, kde totéž hebr. sloveso je přeloženo: »bylo mu to obtížné«. Elizeus upřel svůj zrak na Hazaele takovým způsobem, že mu to bylo nepříjemné. Snad cítil, že prorok ví o jeho vražedných plánech.

Na ostatních místech jde o zjevení [*Zjeven, zjevití] Boží [Gn 12,7; 17,1; 18,1; 26,24; 35,1.9; 48,3; 1K 3,5; 9,2; 2Pa 1,7; Iz 66,5; Mal 3,2], slávy Boží [Lv 9,6.23; Ž 102,17; Sk 7,2.30.35], anděla Hospodinova [Sd 6,12; 13,10.21; Mt 1,20; L 22,43], Mojžíše a Eliáše [Mt 17,3], a hlavně Ježíše Krista jako zmrtvýchvstalého Pána [Mk 16,9.12.14; L 24,34; J 21,14; Sk 9,17; 26,16; 1K 15,8; Ko 3,4; Žd 9,28; 1Pt 5,4]. L 1,79 jest lépe překládati slovesy osvititi, ozářiti.

2Te 1,10 překládá Žilka: »Až přijde, aby v onen den byl oslaven v svých svatých a byl předmetem obdivu ve všech, kdož uvěřili«. Kristus přijde, aby byl oslaven ve svých sva-

tých, t. j. věřících v něho, kteří se dali vykoupit a zrcadlí jeho slávu [sr. 2K 3,18]. Ti se mu budou obdivovat a budou ho chválit. Oslavení věřících se tak promění v glorifikaci Krista.

Uklád, ukládati, nástraha, léčka, pikle; strojiti léčku, klásti nástrahy, číhati. Kral. tak překládají ve SZ-ě nejméně deset různých sloves a podst. jmen, z nichž některá jsou převzata z loveckého života a znamenají být na číhaně, čekat v úkrytu, v záloze [hebr. kořen 'r-b, Jb 31,9; Př 1,11.18; 7,12; 12,6; 23,28; 24,15; Jr 9,8; Oz 7,6; Mi 7,2, sr. L 11,54; Sk 23,21], jiná ze života politického a označují spiknutí [1K 15,27]; jiná znamenají zlý obmysl [Gn 37,18; Ž 105,25, sr. Sk 9,24] nebo úmyslnost, zvláště při zabíjení [Ex 21,13; Nu 35,20.22], což mělo význam v soudnictví. Hebr. *cháraš*, překládané slovesem u-i, znamená původně vřezávati, vpisovati [na kamenné tabulky], ale také orati [sr. Jb 4,8; Ž 129,3; Oz 10,13], takže Př 3,29; 6,18; 14,22 znamená původně připravovati půdu oráním k zasetí zla. Ovšem, *cháraš* může znamenat také zhotovovati, připravovati [sr. Dt 27,15, kde je užito téhož slovesa]. V Ž 21,12 je užito slovesa *nátá*, jež znamená natáhnouti provaz, tedy: nastrojiti úklad. V Est 8,3.5; 9,25 jde o nepřátelské plány [sr. Mi 2,1], v Ž 64,3 o tajemství, důvěrné obecenství, poradu zlostinů. Iz 59,13 mluví v hebr. textu o těchto lživých slovy. Bůh ovšem neukládá o nikoho v zlém úmyslu, nýbrž udílí rozkaz [Jb 37,14], určuje den [Žd 4,7].

Ukládati se, uložití se, lehnouti [Ž 104,22].

Ukladník, člověk, strojící úklady, záškodník [Ezd 8,31].

Ukovati, svázati řetězy, dáti do želez, pout [Gn 42,19; L 8,29].

Ukrácen, ukrátiti, zkrátiti. O letech člověka [Ž 89,46; 102,24; Ps 10,27], o ruce Boží, která není tak krátká, bezmocná, aby nemohla vykonati to, co obmyslí [Nu 11,23; Iz 50,2; 59,1]. Bůh rozhodl, že dny souzení a zkoušky, jež přijdou před příchodem nového věku, budou zkráceny, aby aspoň jeho vyvolení a jemu věrní nezahynuli [Mt 24,22; Mk 13,20] a vydrželi až do příchodu Kristova neporušení ve své věrnosti. V 1K 7,29 mluví Pavel o lhůtě, dané tomuto světu a lidem, jako o krátké lhůtě. Blížkost posledních dní je taková, že se věřící nemá ztrácat ani v pozemských starostech ani v radostech, nýbrž podřídit je náležitosti Božího hlasu a využívatí času [Ef 5,16; Ko 4,5].

Ukrádati, krásti. Heger překládá Jr 23,30: »Proto jde na proroky, praví Jahve, kteří kradou druh druhu má slova«. Jde o falešné proroky, kteří příliš nedůvěřují svým snům a proto dychtivě naslouchají pravým prorokům, kteří přijali poselství Boží přímo od Boha a vypůjčují si jejich slova pro svá kázání, aby jim dodali účinnosti.

Ukraden, ukrásti. *Krádež. *Krásti. *Zloděj.

Ukrátiti. *Ukrácen.

Ukrocovati, ukrotiti, krotiti, utištiti

[Př 21,14]. Na ostatních místech je užito slovesa *káfar* = smířiti [*Smírce], očišťovati [*Očišťování], *spokojiti. Tak chce Jákob usmířiti tvář Ezauovu darem [Gn 32,30]. Ex 32,30 překládá Karafiát: »Vstoupím k Hospodinu, zda bych očištění vykonal za hřích váš« [sr. Ex 30,10].

Ukrutenství, ukrutnost. Tak překládají Kral. nejméně čtyři hebr. výrazy, nejčastěji *chámás, chámás*, jež označují vše, co souvisí s násilím, útlakem, bezprávím, poškozováním, zlobou [Ž 27,12; 73,6; 74,20; Př 8,36; 10,6,11; Iz 59,6; Jr 51,46; Ez 7,11; Mal 2,16], lupičstvím [Na 3,1], s nesprávným poměrem k Bohu [1S 14,47, sr. Dn 12,10, kde je užito téhož hebr. výrazu *rásá'*], zkrátka se zlem [Na 3,19]. Karafiát překládá Jb 35,9 doslovněji než Kral.: »Křiči pro rámě povýšených«. *Ukrutník, ukrutný.

Ukrutník, ukrutný. Vedle kořene *ch-m-s*, uvedeného v hesle *Ukrutenství [Ž 18,49; 140,2,12; Př 16,29], jde o hebr. výrazy, jež označují člověka nelitostného, bez milosrdenství [Jb 30,21; Př 5,9; 11,17; 12,10; 27,4; Jr 6,23; Pl 4,3], tvrdého [Iz 19,4], drzého a osobivého [Iz 33,19], muže krve [Ž 5,7; Ez 7,23] a hlavně tyрана [Iz 13,11], před nímž se všichni třesou [hebr. *'aris*, Jb 15,20; 27,13; Ž 54,5; Př 11,16; Iz 25,4n; 29,5,20; Ez 28,7; 30,11; 31,12; 32,12]. Př 12,10 uvádí tuto vlastnost do souvislosti s nesprávným poměrem k Bohu. Mt 8,28 mluví o divokých, nebezpečných, zuřivých ďábelnících.

Pavel v 1Tm 1,13 praví o sobě, že byl ruhač, protivník [pronásledovatel] a u-k [násilník]. Je tu užito řeckého *hybristes* = zpupník [*Hánlivý], který pohrdá druhými, uráží je a neštítí se násilí [sr. Mt 22,6; L 18,32; Sk 14,5; 1Te 2,2]. Pavel tu myslí na své počínání vůči vyznavačům Kristovým [Sk 8,3; 9,1; 22,19].

Ukrytý, tajně, potajmu [J 7,10].

Ukrytí, ukrytý, ukrývající, ukrývání. K tomu, co bylo řečeno v hesle *Skrýti [skrytí], nutno připojiti ještě výklad několika biblických míst. Karafiát překládá Iz 53,3 přesněji než Kral.: »Jako [ten], před nímž ukrývají tvář [svou]«, totiž z ošklivosti před ním. Sr. Iz 49,7. Rovněž v 2K 4,2 překládá Karafiát srozumitelněji: »Odmítáme skryté neslušnosti«. Žilka: »Zřikáme se tajnosti, za které se lidé stydí«. Hejčl: »Odřekli jsme se nečestného tajnůstkářství a nejednáme zálučně ani nezkrucujeme slovo Boží«. Pavel nejen nemá, co by musel ukrývat [sr. Ef 5,12], ale ani jeho evangelium není nic zahaleného. Staví se v protiklad k falešným věrozvěstům, kteří svým tajnůstkářstvím zakrývají svůj podvod a lež.

Ukřikati, stč. = křikem unaviti, přemoci, ukřičeti [1S 25,14].

Ukřivovati hlav = potřásati hlavami [Mt 27,39, sr. Ž 22,8n].

Ukřižování, ukřižovaný, ukřižovati. *Křiž. *Křižovati. Přivázání a přibítní na křiž bylo obvyklým způsobem popravy u Římanů, kteří tak trestali zejména nebezpečné politické provinilce a sprosté zločince. »Nikdy však nebyli křižováni občané římsí, nýbrž toliko

Ukrutenství-Ukřižov. [1141]

otroci a příslušníci poddaných národů. Byla to poprava nad pomyšlení krutá: odsouzenec, na zemi za ruce přibítný na přičné břevno a potom s tímto břevnem pověšený na kůl kříže, k němuž byly přivázány jeho nohy, vlekle a obyčejně dlouho umíral za strašných muk, spíše vysilením, úžehem, srdeční slabostí než vykrvácením. Římané tímto strašným a lidství ponižujícím trestem nikterak nešetřili. Všechny jejich provincie byly křížů plny. Když r. 71 př. Kr. bylo potlačeno velké povstání otroků v Itálii, vedené Spartakem, bylo při silnicích kolem Říma ukřižováno na 6000 schytaných povstalců. I v Palestině docházelo ke křižování často« [J. B. Souček, Utrpení Páně, str. 187nn]. Odsouzenec měl na hrdle tabulku s popisem viny a obyčejně i s udáním jména [J 19,20]. Jeho osobní majetek, zvláště pak oděv, z něhož byl před popravou svlečen, patřil žoldnérům [Mt 27,35]. K zmírnění bolesti byl podáván odsouzeněmu omamný nápoj [Mt 27,34; Mk 15,23]. J. B. Souček spojuje skutečnost, že Ježíš odmítl přijmouti tento omamný prostředek [vino s *mirrou], s Př 31,4-7, podle něhož omamný nápoj potřebuje na zapomenutí vlastního utrpení sice ubožák, nikoli však král, a s Mk 14,25. Když se u odsouzenců dlouho nedostavovala smrt, byla uspišena bodnutím nebo zlámáním noh v kloubech.

„Kristus ukřižovaný“ [1K 1,23; 2,2; Ga 3,1, sr. Mt 28,5; Mk 16,6] je základním obsahem apoštolské zvěsti. Přirozenému člověku nepochopitelná skutečnost, že „Pán slávy“ byl ukřižován [1K 2,8], stala se východiskem spásnosné víry, že tento pro nás, v náš prospěch a za nás ukřižovaný [sr. 1K 1,13] vstal z mrtvých a žije z moci Boží [2K 13,4] pro naše *ospravedlnění [Ř 4,25].

V přeneseném smyslu ti, kteří jsou Kristovi, t. j. kteří přijali vírou jeho spasitelný čin a žijí s ním v obecenství, ukřižovali své tělo s vášněmi a žádostmi [Ga 5,24, sr. Ř 6,6]. *Tělo, jež je určující mocí v životě člověka, u věřících, kteří žijí duchem [Ga 5,25], stalo se něčím, co patří minulosti. Pro věřící v Krista je v jeho kříži i *svět ukřižován právě tak, jako věřící světu [Ga 6,14]. „Světlem“ zde myslí Pavel především na vše, co souviselo s ceremoniálním Zákonem Mojžíšovým [sr. Ga 2,19n; 3,13; 4,3; Ko 2,20] a co jen prohlubovalo vědomí odcizenosti od Boha. Tento „svět“ je mu nejen mrtev, takže ho přestal zajímat, ale i potupen a znehodnocen. A obráceně: Pavel se stal „světů“ něčím, co vzbuzuje pohrdání a posměch. Čím se dřív chlubil [F 3,5n], pokládá nyní za škodu ve srovnání s tím, co získal v ukřižovaném a zmrtvýchvstalém Kristu [F 3,8].

Křižovat Syna Božího v Žd 6,6 znamená vydávat jej v pohrdání, jak to činili ti, kdo ho ukřižovali na Golgotě. Řecké *anastaurin*, kterého je zde užito, patrně neznamená znovu ukřižovat, i když to tak chápali staří církevní Otcové, nýbrž vyzdvihnout na křiž, tedy prostě ukřižovat. Ti, kteří po přijetí daru Ducha sv.

[1142] Ukydaný-Uložen

a okoušení moci Božího slova a charismat odpadli, nejen prohlašují Krista pro sebe za mrtvého, nýbrž vydávají ho posměchu světa, jak to učinili kdysi Židé křížem Kristovým. Pro ně je pak vyloučena i možnost pokání [sr. Mt 12,31; Mk 3,28; L 12,10; 1J 5,16].

Ukydaný, ukydati, stč. poházený, pohazeti koho čím, zkálený [blátěn, výkaly a pod.]. Heger překládá Na 3,6: »Dám lejnm tě polít«. Hebr. *gillūlim* [= klády, balvany, něco, co lze valit] odvozují Kral. v Lv 26,30; Ez 33,25 od *gálál* [= lejno, sr. Jb 20,7] a překládají „u-é modly“. V Poznámkách pak dodávají: »U-ých bohů“, hebr. hovniválů; takovým slovem nazývá Duch sv. modly pohanské ku potupě a zošklivění jich lidem.

Ulai, dnešní Eulaeus, přítok Tigridu ne-daleko Susan, kde měl Daniel vidění skopce a kozla [Dn 8,2.16]. Dnes je zde umělý kanál, široký téměř 300 m a dlouhý 32 km.

Ulam [= přední, vůdce]. 1. Potomek Galáda, vnuka Manassesova, otec Bedanův [1Pa 7,16n]. - 2. Prvorozený syn Ezekův, Benjaminovec, potomek Saulův [1Pa 8,39n].

Ulečení, stč. = vyléčení [2Pa 36,16; Př 6,15; Jr 30,13].

Uleknouti se. *Lekati se.

Uleviti, poleviti, zanechati [Sd 2,19].

Ulice. Tak překládají Kral. tři hebr. a tři řecké výrazy; mezi hebr. výrazy lze těžko rozlišovat, protože všechny označují široké místo, venek na rozdíl od vnitřku domu. Orientální u. byly obyčejně úzké, aby v nich slunce příliš nehrálo, křivolaké a špinavé, ježto odpadky byly vyhazovány přímo před domy. Smečky psů se rvaly o tyto odpadky zvláště za noci. Většina z u. byla tak úzká, že se v nich nemohly vyhnout dva vozy proti sobě jedoucí. Ovšem byly také výjimky, zvláště v dobách většího blahobytu [Jr 17,25; Na 2,4]. Většina u. byla vytvořena holými stěnami domů, prolomenými jen dveřmi. Okna vedla po pravidle nikoli na u-i, nýbrž do nádvoří. Jen velká města se mohla chlubit širokými třídami, ozdobenými sloupy nebo podloubími, jako na př. Alexandrie a Babylon. „U. přímá“ v *Damašku byla široká víc než 3 m a rozdělena sloupy na tři části. Obchodní u. [bazary] byly lemovány otevřenými krámy, při čemž určitý druh obchodu býval soustředěn do určitých ulic. Tak čteme o u-i pekařů [Jr 37,21; sr. Neh 3,31n; 1Kr 20,34]. Křížovatky u. a jejich ústí u bran byly shromaždištěm lidu a jevištěm veřejných záležitostí a různých okazalostí právě tak jako brány [Neh 8,1.3.16; Jb 29,7; Př 1,21; Mt 6,5; L 13,26]. Podle Ez 16,24 si úpadkoví Izraelci stavěli na u-ích oltáříky [sr. Jr 44,21]. Za starých časů byly u. sotva dlážděny. Josephus tvrdí, že Salomoun dal vydlážditi cesty vedoucí do Jerusalema černými kameny. Herodes Veliký dal pry vydlážditi hlazeným kamenem u-i v Antiochii.

U Mk 5,56 jde o tržiště [řecky *agora*], ve Sk 12,10 o úzkou uličku [řecky *rhymé*].

Uličiti, stč. = nalíčiti pudrem a rtěnkou [2Kr 9,30]. *Ličidlo.

Ulisné, ulisnost, ulisný, lisající se, lichotný, pochlebný, neupřímný, předstírající city [Ž 12,3n; 81,16; Př 6,24; 26,28; Dn 11,21, sr. v. 34].

Ulla [= jho], otec Aracha z pokolení Asserova [1Pa 7,39].

Ulnouti, přilnouti, ulpěti. Obraz, jehož užito u Sof 1,12, je vzat ze skutečnosti, že usazenina nestaženého vína [Kral. *kvasnice] se během doby stává lepkavá.

Ulovovati, uloviti, lovením usmrtni [Př 6,26, sr. Ez 13,18].

Uložen, uložení, uložiti. Ve smyslu ustanoviti, určití, vyměřiti, na př. daň [2Kr 23,33], meze [Ex 19,12], pokrmý [Gn 47,22], práci [Ex 5,8], místo [1S 21,2], půst [Jl 1,14; 2,15], „Uložiti v srdci“ = umíniti si, předsevzítí si [1S 20,33; 1Kr 8,17n; Neh 5,7; Dn 1,8, sr. R 1,13; 2K 9,7]. „U-ý čas“ = umluvený, smluvený čas, zvláště pokud se týče náboženských slavností, jež se opakovaly pravidelně v určité roční době. V Ž 81,4 jde o úplněk [Kral. překládají „u-ý čas“].

Výrazů u-n, u-i, u-i je užíváno hojně ve spojení s Bohem [*Prozřetelnost. *Předuložiti]. Jde tu o Boží rozhodnutí, ustanovení o jednotlivci [Jb 23,14] i o národech [Iz 19,12, sr. Sk 17,26], jež má jedinou platnost a bude provedeno přes všechny protichůdné lidské úmysly [Př 19,21; Iz 14,24; Pl 2,17]. Bůh předem určil čas svých soudů [Iz 19,12; Mi 6,9], takže proroci mohou vyzývat k pokání, dokud je čas [Sof 2,2]; jsou to uložení spravedlivá [Iz 10,22: »Stanovená zkáza zaplaví ho právem« v překladu Hegerově], vyjadřující vyváženost a svatost Boží [sr. Iz 5,16; 26,9n; 41,2]. Ale Bůh uložil i čas vysvobození a spásy pro ty, jimž vypršel Boží trest, vyvolávající bídu [u Iz 40,2 je užito hebr. výrazu *šábá* = válečná služba, přeneseně čas útrap; Kral. „čas ulozený“. Karafiát: »Že se doplnilo (uložené) rytěřování jeho«, Heger: »Už dorobotoval«]. Zvláště Dn mluví často o „uloženém času“, t. j. o konečném, eschatologickém času, jenž bude těsně předcházetí příchodu Mesiášův [Dn 8,17. 19; 11,27.35].

V NZ-ě je tak překládáno jedenáct řeckých výrazů, z nichž některé znamenají určití [Ga 4,2], ustanoviti [Mt 28,16; Sk 28,23], usnášeti se, smluviti se [J 9,22; Sk 23,20], umíniti si [R 1,13; 2K 9,7], rozhodnouti se [2K 2,1], ve většině však připadá jde o předuložení, ustanovení Boží, týkající se spásy v Kristu Ježíši. Je to předuložení, nezávislé na skutcích člověka, rozhodnuté před věčnými časy z milosti [2Tm 1,9]. Zvláště R 8,28; 9,11; Ef 1,9. 11; 3,11 zdůrazňují tuto myšlenku svrchované milosti Boží, vtělené v Božím uloženém čase v Ježíši Kristu. Vše v životě Kristově bylo určeno Bohem [L 22,22; Sk 2,23]. Bůh také ustanovil den, kdy bude souditi všecken svět skrze Krista [Sk 17,31; sr. 10,42; Žd 4,7]. Neboť všem lidem byto Bohem uloženo umříti. Potom nastane soud [Žd 9,27]. Zatím je věří-

cím určen běh o závod, v němž mají osvědčit svou vytrvalost ve víře [Žd 12,1].

1Tm 1,9 praví, že možišský zákon není určen těm, kteří byli ospravedlněni vírou, nýbrž pouze těm, kteří dosud nevyšli z hříchů. Pro ně platí Zákon se svými tresty a mnohými příkazy, aby byli usvědčeni ze své nepravosti [sr. Ř 7,1-8].

Umdlen, umdlévati, umdlíti, citití slabost, býtí zkrúšen. *Mdleti. *Nemoc. Hejčl překládá 2K 11,29: »Kdo je slabý, abych nebyl slabý [s ním] ?«

Uměle, umělý, stč. = zkušeně, zkušený, odborně vzdělaný, učený. Kral. tak překládají několik různých hebr. výrazů. O zkušených mořeplavcích [1Kr 9,27; 2Pa 8,18], válečnících [1Pa 5,18], lučištnících [1Pa 8,40; sr. Ž 78,9 v překladu Zemanov: »Synové Efraimovi, vyzbrojení lukostřelci, obrátili se (bez boje) v den utkání«. Viz také překlad Karafiátův!], o důmyslném člověku, který pracuje u-e, t. j. s rozumem [Př 13,16], o obrátném řemeslníku [Iz 40,20; Jr 10,9], o „pastýřích“, správčích, kteří budou pásti u-e, t. j. s odbornou znalostí [Jr 3,15], o Ghenaniášovi, který se vyučil, vyznal v řádu nošení truhly [1Pa 15,22], o vzdělaném Šalomounovi [2Pa 2,12], všeobecně pak o lidech rozumných, naplněných známostí Boží [Př 17,27; 24,5; 28,2] a znalostí Božího zákona [Ezd 7,12]. *Spravedlivý, je-li poučen, zvyšuje svou zkušenost, úsudek a poznání [Př 9,9, sr. 1,5; Mt 13,12]. Rty u-é [Př 20,15] = rty, jež mluví moudře [sr. Př 14,7]. Karafiát překládá Př 20,15: »Nádoba drahá [jsou] rtové u-i«. Rty jsou tu přirovnány ke vzácné nádobě, jež obsahuje a rozděluje moudrost [sr. Mt 12,35]. Jazyk u-ý [Iz 50,4], doslovně z hebrejštiny jazyk žáků, učedníků, t. j. těch, kteří byli vyučeni od Boha [sr. Iz 54,13] a mají vycvičený, vyškolený jazyk, aby dovedli povzbuzovat unavené.

Mt 13,52 překládá Žilka doslovněji: »Každý učenec [řecky *grammateus* = vykladač Zákona, zákoník, *Učitel], který se stal učedníkem království nebeského, jest podoben hospodáři, který ze své pokladny vybírá nové i staré věci«. Sr. Mt 28,19 v překladu Žilkové: »Jdouce, získávejte všechny národy za učedníky«. Zde je užito téhož řeckého slovesa. – U Jk 3,13 je tak přeloženo řecké *epistémón* = dobře poučený, vzdělaný, znalý. Moudrý je ten, kdo své znalosti dovede využít k životě. – V 2Pt 1,12 je tak přeloženo řecké sloveso, jež znamená mít vědomost, znáti.

Umělý. *Uměle.

Umění. 1. Výtvarné u. ve SZ-ě se soustředovalo převážně na kultovní předměty [truhla úmluvy, kadidlový oltář, předkladný stůl, svícny, umyvadla, posvátná roucha a podob.] a na výzdobu stánku, později chrámu. Šlo tu o řemeslnou dovednost, kterou SZ spojoval se zvláštním darem Božího ducha [sr. Ex 31,3nn; 35,32nn; 1Kr 7,14]. Izrael měl zakázáno zobrazování Hospodina v lidské podobě [Ex 20,4]. Snad to mělo ochromující vliv na rozvoj umělecké tvorby, ač v před-

Umdlen-Umění [1143]

biblických dobách se patrně vyskytovaly obrazy božstva také u Izraelců, jak naznačují obraty „ukázati se před obličejem Panovníka Hospodina“ [Ex 34,23], „spatřovati tvář Boží, býtí nasycen jeho obrazem“ [Ž 17,15], jež v době biblické měly už jen přenesený význam. Oficiální jehavismus byl však vždy bezobrazový, pokud můžeme soudit z přístupných pramenů. O Šalomounovi sice slyšíme, že dal ozdobit stěny chrámu řezbami planých *tykví a otevřených květů, dvou *cherubinů a palem, jimiž byly opatřeny i chrámové dveře [1Kr 6,5nn. 23-28], ale o obrazu božstva nic neslyšíme. V jerusalemském chrámu nikdy nestála socha Hospodina ani lidská podoba kteréhokoliv jiného božstva. Nechustan [Kral. *Nechustam, 2Kr 18,4], měděný had, jistě neměl podobu lidskou. Jeroboámův býk, zavedený v Dan a v Bethel, byl nejspíše jen trůnem božstva, jež však zobrazeno nebylo [1Kr 12, 28nn; sr. Bič II. 99]. Izraelští králové se sice odvážili podle assyrsko-babylonského vzoru postavit do jerusalemského chrámu vůz a koně slunečního božstva [2Kr 23,11], ale nikde nečteme o obrazech zlidšťujících Boha ve velkých svatyních izraelských. I vykopávky ukazují, že Izrael měl odpor k plastickému znázorňování Boha. Ovšem, v neoficiálním lidovém náboženství, jež bylo pěstováno pokoutně v domácnostech, bylo uctívání sošek, znázorňujících božstva, mnohem hojnější, než se zdá z biblických zpráv. Proroci potírají lité obrazy [Iz 30,22; Oz 13,2 a j.], obrazy nesené v procesi [Iz 45,20; 46,1], sochy, tesané z kamene [Iz 42,17; 48,5; Ez 8,3,5; Ab 2,18] a pod. [hebr. názvy viz u Biče I., 286n]. Sd 17,4 upozorňuje na „obraz rytý a slitý“, postavený ve svatyni Michově. Také Míkol, dcera Saulova, měla po ruce „obraz“ lidské podoby, který vložila na lože Davidovo, když chtěla krýt jeho útěk [1S 19,13nn]. *Terafim. Vykopávky přinesly na světlo množství sošek [velikosti kolem 20 cm], jež snad sloužily v domácím kultu nebo jako ochranné amulety. Nelze ovšem vždy přesně určit jejich stáří. Jejich neuměleckost podle našeho vkusu [obličej je znázorněn vždy jen v hrubých, náznakových rysech] ukazuje na starší dobu, ač není vyloučena chtěná neuměleckost. Mnohé z nich byly importovány z Egypta, mnohé jsou původu fénického [Astarot].

Z předmětů denní potřeby nutno počítati mezi umělecké výrobky různé keramické nádoby, pečetičky se zvířecími, lidskými a jinými postavami, šperky, amulety, ozdobná kostěná držadla, kuchyňské nádoby, modelované sošky různých zvířat, býků, koní i ptáků, jež však patřily do oblasti amuletů a votivních předmětů. Nutno se zmíniti také o řezbách ze slonoviny [*Trůn], dále o řezbách na sloupech chrámových [2Kr 25,17] i palácových [1Kr 7,18,20]. V Hebronu byly patrně velké dílny pro keramické výrobky pod královským dohledem. Na všech těchto předmětech, nalezených

[1144] Umění

v Palestině ve velkém množství, jsou patrně různé vlivy kananejské i zahraniční [egyptské, akkádské, syrské a nakonec i řecké a j.]. Viz Bič I., 197nn. Bič [I., 271] upozorňuje na to, že hebrejšina nemá výrazu pro malování a pomáhá si kořenem *m-š-ch* [natírání barvami a olejem, Jr 22,14] a že archeologové nám nevykopali ani jednu skutečnou malbu. Výjevy byly vyrývány na stěnách [Ez 8,10] nebo vyškrabovány v omítkě a barveny hručkami.

*Hudba. *Píseň. *Stavitelství. *Žalmy.

2. Kralický výraz *u.* však neoznačuje uměleckou činnost v dnešním slova smyslu ani v citovaných místech Ex 31,3; 35,32; 1Kr 7, 14. Stč. výraz *u.* znamená vědění, povědomost, a to, co se umí, znalost, učinnost, mistrovství v něčem, rozum. Ve SZ-ě jde většinou o překlad hebr. kořene *j-d-'* [= znáti, rozuměti, vnímati, míti zručnost, uměti], takže Kral. často místo *o u.* mluví *o známosti*, učení, naučení, vědění. Při tom vědění pro Izraelce nebylo nic theoretického, ani se ho nedosahovalo spekulací. Podle Jb 37,15 je „Bůh dokonalý v *u-ch*“, t. j. Bůh je vševědoucí [sr. 1S 2,3, kde je v hebr. užito téhož výrazu], je dokonalý rozumem, je všemohoucí, všechno umí. Př mluví o Moudrosti, jež je výrazem Božího dokonalého vědění. Tuto svou dokonalou moudrost nemá Bůh od nikoho [Jb 21,22; Iz 40,14], ale řídí ji všechno [Př 3,20]. Pro člověka je ovšem nevyzpytatelná, příliš vysoká, nestačí na ni [Jb 38 a 39; Ž 139,6], ale Bůh může dát něco ze své znalosti a dovednosti lidem [Ex 31, 3nn, sr. Iz 28,24nn]. Šalomoun se modlí za takové znalosti, které by ho naučily spravedlivě spravovat lid [2Pa 1,10nn]. Daniel patřil k mládežníkům, kteří byli schopni k nabývání poznatků a byli s to se naučit kaldejskému písmu [Kral. „liternímu *u.*“] a řeči [Dn 1,4].

Většinou však výrazem *u.* se myslí to, co nazýváme náboženstvím, t. j. poznání a poslušné uznání Boha jako Pána. I toto „umění“ pochází od Boha [Ž 94,10; Př 2,6,26], ovšem dává je jenom těm, kteří se ho bojí [Ž 25,14], kteří jsou „střízliví“ [Iz 28,9], rozumní [Př 14,6; 18,15], opatrní [Př 14,18], t. j. kteří se jím chtějí dát vést a podvolovat se jeho vůli. O jaké poznání tu jde, je patrné z mnoha míst SZ-a. Je to poznání a poslušné uznání vůle Boží [Ž 119,66; Oz 4,6; Mal 2,7, sr. Oz 6,6], jeho všemohoucnosti [Ž 19,3], praktická nábožensko-mravní moudrost [Př 1,4; 5,2; 11,9; 12,1; 22,20; Kaz 1,16; 7,12; 12,9], jejímž základem je bázeň Hospodinova [Př 1,7,22,29; Iz 33, 6]. Život bez této známosti není dobrem [Př 19,2, sr. 18,5; 24,23]. Za to ten, kdo má tuto známost, je ostříhán Hospodinem [Př 22,12, kde je zkratkou řečeno, že oči Hospodinovy ostříhají *u.*, t. j. ty, kteří poznali Boha] a dochází i hmotného prospěchu [Př 24,4]. *U.* moudrosti, t. j. znalost moudrosti je duší jako plást medu [Př 24,14]. Izrael musí jít do zajetí, protože mu chybělo toto poznání Boha [Iz 5,13; 44,19; sr. 1S 2,12; Oz 4,1; 6,6]. Bůh

ovšem může lidské poznání obrátit v bláznovství [Iz 44,25; 47,10, sr. Ř 1,18nn]. Na zaslíbeném Mesiáši spočine trvale Duch poznání [Kral. „*u.*“, Iz 11,2] a bázeň Hospodinova, t. j. obeznámení se skutečnou vůlí Boží, spojené s rozhodným jejím prováděním [sr. J 4,34; L 22,42; Žd 10,7]. Pod mesiášskou vládou i srdce bláznů nabude *u.* [moudrosti, Iz 32,4].

Některé podrobnosti. Od rozumného člověka se očekává, že nebude odpovídat planou moudrostí [Kral. „*u.* povětrné“, Jb 15,2, sr. 33,3]. Moudrý je vyzván, aby odešel od muže bláznivého, když sezná, že není, čemu by se u něho přiučil [„nemá rtů *u.*“, Př 14,7; sr. 15,2,7,14; 20,15]. „*U.* pravě prozřetelnosti“ [Př 8,12] = znalost pravého plánování, rozhodování, řešení temných výroků [Luther: »Umím dávatí dobrou radu«]. Je-li kárán rozumný, jen tím získá, protože se stane rozumnější a nabude pravé známosti [Př 19,25; sr. 21,11]. „*U.* svatých“, t. j. známost Svatého [Hospodina] je podle Př 30,3 nad lidskou chápavost [sr. Jb 11,7]. Luther překládá Př 30,3: »Moudrosti jsem se nenaučil, abych poznal Svatého«. LXX však překládá docela jinak: »Bůh mne naučil moudrosti, a vim o známosti Svatého«, t. j. Svatý je mi znám. Kaz 9,10 praví, že v hrobě [Seolu] není příležitost ani k práci, důmyslu, moudrosti, ani k poznání. Jiný obsah pojmu *u.* je zřejmé v Kaz 1,18: »Kdož rozmnožuje *u.*, rozmnožuje bolest«, t. j. čím víc člověk ví o sobě i o bližních, tím víc se trápí [sr. Kaz 1,17].

Nesrozumitelný dnešnímu čtenáři je kral. překlad Př 29,7. Smysl výroku je ten, že spravedlivý uznává a chápe při nuzných před soudem [sr. Jb 29,12,16; Ž 83,3], ale ten, jenž je opakem člověka spravedlivého, nevěnuje dost pozornosti, aby se seznámil s podrobnostmi pře, nemá znalosti, jež by mu dala možnost zastati se nuzného [sr. Př 28,5]. Snad by bylo možno také podle Gesenia překládat: »Neví si rady s tím, co zná«. Slovem *u.* překládají Kral. také aram. výraz *bíná* [= rozeznávací schopnost, úsudek, Dn 2,21] a hebr. výrazy *chokmá* [= moudrost, vtípnost, Ž 107,27], *músár* [= kázeň, vyučování, Př 23,23], *cheš-bôn* [= výsledek myšlenkové činnosti, závěr, Kaz 7,27], *lekach* [= to, co člověk přijal, Př 1,5. Když pozorně naslouchá moudrý, přibude mu moudrosti, sr. Př 9,9; Mt 13,12; 25,29; Mk 4,25; L 18,18]. K Jb 28,4 viz heslo *Svo-zovati.

3. Nový Zákon. Jde v něm převážně o překlad řeckých výrazů *gnósis* [= poznání, známost], a *epignósis* [= důkladná, plná známost], jež Kral. překládají také *známost [Ř 15,14; 1K 8,1,10], vědění [1K 8,11], učení [1K 13,8], *poznání [2Tm 2,25]. Zde si všimneme převážně těch míst, kde Kral. uvedené řecké výrazy překládají slovem *u.* Jde tu o obdobu hebr. *dé'á*, *dá'at*, jež, jak bylo výše ukázáno, znamená poznání a poslušné uznání vůle Boží. Jen Ř 11,33, kde je velebena hlubokost *u.* Božího, jde o Boží nevyzpytatelnou vševědoucnost a všemohoucnost, jež řídí vše tak,

aby došlo na jeho cíle. Na ostatních místech jde o poznání Boha a jeho vůle. Pavel vytýká Židům, že ačkoli se domnívají, že mají v Zákoně takřka ztělesněné poznání a vrchol pravdy [Kral. „formu u. a pravdy“, Ř 2,20, Hejčl „obraz pravého poznání“, Škrabal „pravidlo vědění a pravdy“], přece se jim sami neřídí, takže jejich poznání je neúčinné a plané. Mají horlivost pro Boha, ale ne podle plného, pravého poznání [Ř 10,2], protože se prakticky nepodrobili *spravedlnosti Boží a vynášejí svou vlastní spravedlnost. Také Ježíš vytýká zákoníkům, že způsobem svého výkladu vzali posluchačům klíč k poznání Písma a porozumění Písmu, takže se stalo zavřenou knihou [L 11,52]. Jejich posluchači nejsou s to poznati z něho vůli Boží. Podle 1K 8,7 ne všichni křesťané, vzešli z pohanstva, došli z jednosti Boží k poznání [Kral. „u.“], že pohanští bohosluzba je nicotná a že tedy nemůže znečišťovat. Jen někteří došli této „známosti“ [řecky *gnósis*, 1K 8,1], druzí zatím nikoli [1K 15,34]. Pavel se ovšem snaží bořit každý val, který se zdvíhá proti poznání Boha [2K 10,5], ale v otázce, zda křesťan smí jíst maso obětované modlám, radí k pokorné umírnělosti, aby domýšlivost na poznání netarasila cestu k Bohu a nedávala pohoršení.

Ve většině případů jde o poznání spasitelné vůle Boží. Jan Křtitel měl připravovat cesty Páně tak, aby jeho lidu bylo dáno spasitelné poznání [Kral. „u.“], t. j. praktické okoušení spásy [sr. Ž 16,11], nejen theoretická vědomost o spase. Toto praktické okoušení spásy se stalo možností a skutkem v Kristu Ježíši [1K 1,5], takže ti, kteří v něho uvěřili, jsou obohaceni veškerým poznáním, t. j. pochopením duchovních pravd, porozuměním sz-ím zaslíbením, duchovní moudrostí, snad i vníkaním do skrytých Božích tajemství [J. B. Souček, Výklad 1K, str. 12]. Toto poznání je darem Ducha sv. [1K 12,8], které stojí na stejné linii se zjevením, proroctvím a učením, a rozhodně výš než mluvení jazyky [1K 14,6]. Pavel se chce osvědčovat jako služebník Boží i v oblasti poznání [2K 6,6; sr. Ef 3,4]. Vytýkají-li mu někteří „prostotu v řeči“ [sr. 2K 10,10], je si jist, že není pozadu v poznání spasitelných činů Božích v Kristu Ježíši [2K 11,6]. Přitom však je si vědom nebezpečí, které se skrývá v poznání bez proměny života. Proto zdůrazňuje, že jediná cesta k poznání Boha vede přes lásku k němu [1K 8,1] a k lidem [1K 13,2]. V 1Tm 6,20 [v překladu Žilkov: »Varuj se... toho, co si lživě říká „poznání“«] jde snad o narážku na gnostické učení, jež ovšem plně rozkvetlo z židovských, hellenistických a křesťanských prvků až ve 2. stol. po Kr. Zdůrazňovalo *gnósis*, t. j. poznání Boha prostřednictvím mystického osvěcení na základě sdělení tajných vědomostí a určitého druhu magie. Stavělo „poznání“, jehož se tak dostalo jen vyvoleným jedincům, výše než vírou, která stačila prostým masám. Spása je podle tohoto učení uskutečněna „poznáním“, nikoli vírou. Gnosticismus byl velkým nebezpečím pro křesťanství, zvláště

tam, kde se poznání spasitelných skutečností oddělovalo od života z víry. Zvláště spisy z janovského okruhu bojovaly proti tomuto nebezpečí.

Poněkud jiný význam má výraz u. ve 2Pt 1,5n. V překladu Hejčlově: »Ukažte v své víře [šlechtetně] jednání, v jednání poznání, v poznání sebeovládání, v sebeovládání trpělivost, v trpělivosti zbožnost, ve zbožnosti bratrskou lásku a v bratrské lásce lásku [k Bohu]«. Poznání [Kral. „u.“] tu má smysl správného úsudku, který dobře rozlišuje zlo od dobra a učí utíkat před zlem [Bengel]. Tato praktická dovednost je ovocem sebeovládajícího uplatňování křesťanského života a vede zpět k hlubšímu, plnějšímu poznání [*epignósis*] Krista [2Pt 1,8].

Marná u. ve Sk 19,19 = kouzelné kousky, pověrečné věci, kouzla [řecky *ta perierga*]. Ve Sk 26,24 je užito řeckého *grammata*, původně litery, knihy, pak přeneseně vyšší vzdělání, učenost. 1Pt 3,7 překládá Hejčl: »Muži, žijte rozumně se svými ženami jakožto se slabším pohlavím«. Doslovně z řečtiny „podle poznání“ [Kral. „u.“]. Muž i žena jsou přece nádobami, stvořenými k službě Bohu [sr. Iz 64,8; Jr 18,6; 1Te 4,4n. *Osudí]. Proto muž má jednati s ženou ohleduplně a s rozvahou jako ten, který ví, že žena je spoludědičkou milosti života [věčného] právě tak jako on.

Umenšen, umenšení, umenšovati se, zkrácen [Jb 21,21], ubývatí [Ž 107,39], zmírňovatí se [Jb 16,6]. „Umenšení bráti“ [Jr 30,19] — zmenšovati se počtem. *Menšiti se.

Uměti, dovésti, býti s to [Gn 44,15; 1S 16,16; 1Kr 3,7; Iz 7,15n; 56,11; Jr 1,6; 4,22; Sof 3,5; Mt 16,3; J 7,17; F 4,12; Jk 4,17 a j.], znáti [Iz 42,16; J 7,15], poznati [Ž 119,125], věděti [1K 2,2], rozuměti [1Tm 6,4], dospěti k poznání, poznati [1K 8,2]. *Uměni. „U. proměňovatí jména“ [Jb 32,22] = u. lichotit.

Umíněný, stč. = naplánovaný, předse-
vzatý. Sk 27,13 překládá Žilka: »Myslili, že jsou svým plánem jisti«, Hejčl: »V domněnce, že svůj úmysl provedou«.

Umíniti, usmysliti si, předsevztí, rozhodnouti se něco učiniti [Nu 33,56; 2Pa 2,1; 29,10; Sk 11,29; 12,3], připraviti [Iz 46,11].

Umírající, umírání, umíratí, umřítí. O biblickém názoru na smrt viz hesla *Smrt, *Smrtelný, SZ sice ví, že umírá moudrý i *blázen [Ž 49,11; Kaz 2,16], ale zná rozdíl mezi způsobem umírání člověka ničemného, který byl bez soudního procesu zavražděn [2S 3,33n] anebo umírá v hořkosti ducha [Jb 21,25], a umíráním v plné síle, spokojenosti a klidu [Jb 21,23, sr. v. 13]. Balám touží po tom, aby umřel smrtí spravedlivých [Nu 23,10], t. j. těch, kteří žili v přízni Boží, jako na př. Abraham, jenž dovedl splohnout na Boží zaslíbení [Gn 12,1nn; sr. Iz 41,2; Ž 37,37]. Jb 4,21 mluví o těch, kteří umírají, ale ne v moudrosti. Za celý svůj život se nenaučili pravé moudrosti, aby pochopili smysl životních

[1146] Umítati-Umýti [se]

zkoušek. SZ ví také o předčasném umírání [Jb 22,16; Př 10,27; Kaz 7,17].

Také NZ vychází ze skutečnosti, že je všechnem uloženo jednou zemřítí [Žd 9,27, sr. Sk 15,22]; přece však je mezi lidmi zásadní rozdíl: jedni přijímají smrt jako nevyhnutelný osud a jejich život se řídí heslem »Jezme a pijme nebo zitra zemřeme« [1K 15,32], druzí žijí a umírají v Pánu [Ř 14,7n]. Jedni jsou jati bázní smrti [Žd 2,15], druzí mají jistotu, že ani smrt je nemůže odloučit od lásky Boží [Ř 8,38]. Člověk žije buď pro Boha nebo pro smrt [Ř 6,13-23], takže o mnohých lze říci, že už během života jsou mrtví [Mt 8,22; Ef 2,1.5; 5,14; Ko 2,13; 1Tm 5,6; sr. Ř 7,10.24 a J 5,21.25; Zj 3,2]. Rozdíl v lidském životě a umírání způsobil Kristus. On umřel ve prospěch hříšných a za hříšné [Ř 5,6.8; 1K 15,3; 2K 5,15; 1Te 5,10], a tak smrt ztratila pro ně svou ničivou moc [2Tm 1,10; Žd 2,14], svůj *osten [1K 15,55], jestliže jsou vírou spojeni s ním. Pak v nich žije Kristus [Ga 2,20]; s ním byli ukřižováni, s ním zemřeli Zákonu [Ga 2,19], jenž byl příčinou smrti [Ř 7,4nn]; s ním zemřeli hříchu [Ř 6,6], s ním také jdou vstříc ke vzkříšení [Ř 6,8nn; 8,11], ano už za svého pozemského života přešli ze smrti do života [J 5,24; 1J 3,14]. V tom smyslu praví J 6,50; 11,25n, že ten, kdo v něho věří, neumře, byť i tělesně umřel. Věřící se stal Kristovým majetkem; ani život ani smrt na tomto majetnictví Kristově nic nemění. Život i smrt věřícího stojí ve službě Pánu [Ř 14,7n]. A byť umíral jako mučedník, je blahoslavený, jestliže až do posledka vytrval věrně při Kristu [Zj 14,13; sr. 1K 15,18; 1Te 4,16]. Není divu, že věřící, který má před očima nerušené přebývání s Kristem, jež je zatím skryto v Bohu [Ko 3,3], považuje smrt za zisk [F 1,21.23, sr. Ř 8,18-30; 2K 5,1-8; F 3,9-14], a jest ochoten umřít pro jméno Pána Ježíše [Sk 21,13]. Neboť i svou smrtí oslavuje Boha [J 21,19].

Bez Krista ovšem čeká člověka smrt v hříších [J 8,21.24; Ř 8,13]. Evangelium, t. j. to, co se stalo v Kristu, je pro zatvrzelé smrtelnou vůni, jež způsobuje smrt [1K 1,18; 2K 2,16; 4,3n; F 1,28]; zůstávají ve smrti [1J 3,14; sr. J 3,36; 9,41; 15,22]; jsou za živa mrtví [1Tm 5,6].

U L 15,24.32 se mluví obrazně o synu, který odešel z otcovského domova jako o člověku, který umřel a byl tedy pro otce ztracen. Oživil teprve tenkrát, když se vrátil k otci.

Umítati, stč. = vřazovati, o losu [Př 16,33].

Umlčeti se, nadobro zmlknouti [Est 4,14; Ž 39,3].

Umlknouti. *Mlčeti.

Umluva. *Smlouva [Sk 3,25; Ef 2,12].

Umrlejší kosti = kosti mrtvých [Mt 23,27].

Umrlina, stč. = mrtvola, zdechlina [Lv 11,36; Dt 14,21]. *Mrtvý.

Umrskati, stč. = zmrskati [Př 23,13].

Umrtnen, umrtviti, umrtvovati, vydán na smrt, odsouditi k smrti, usmrtni. O Bohu, který vydává smrti, ale také obživuje [1S 2,6; 2Kr 5,7]. Ez 13,19 vytýká falešným prorokům izraelského lidu, že si počínají jako věstky, když prorokují za hrst ječmene a pro kus chleba [sr. Oz 3,2] a falešným proctvím zabíjejí duše, jež byly určeny k životu [Př 17,15; Iz 5,23], jen aby zachovaly [obživily] své vlastní duše, určené k záhubě. O odumřelé schopnosti rozplozovací se mluví v Ř 4,19; Žd 11,12 jako o umrtveném těle, umrtveném lůně.

V Ř 6,6—11 jde o kultické, svátostní výrazy. Ve křtu, na který se zde myslí, přisvojil si věřící smrt Kristovu tak, že starý člověk byl s Kristem ukřižován, jeho tělo hřícha umrtveno [dosloveně: zničeno]. Proto může Pavel věřící vyzývat [Ř 6,13], aby se vydávali k službě Bohu jako ti, kteří v předjímce už prožili smrt i zmrtvýchvstání na základě svého spojení s Kristem ve víře. Podobně smysl Ř 8,10 je tento: »Vaše tělo je mrtvé, protože jste na základě svého obecenství s Kristem zemřeli hříchu a hřích už byl ve vašem spoluzemření s Kristem odsouzen; ale váš duch je živý, protože jste byli prohlášeni za spravedlivé« [sr. Ř 6,7]. Ř 7,4 to vyjadřuje tak, že věřící byl umrtven zákonu skrze umrtvené tělo Kristovo, aby se dostal jinému, který byl vzkříšen z mrtvých. Kristus byl tělesně usmrčen, ale oživen Duchem [1Pt 3,18]. Ti, kteří jsou s ním spojeni u víře, okoušejí totéž. Ovšem v 1Pt 3,18 se myslí spíš na utření s Kristem, když se mluví o umrtvení Kristově. Tak jako Kristus trpěl, musí trpět i věřící. Ale právě tím dokazují své úzké spojení s ním.

Umřítí. *Umírající, umírání. *Smrt.

Umučení. Toto slovo má ve Sk 1,3 význam utrpení.

Úmysl, záměr, předsevzetí [1S 24,12; 1Kr 5,5; Jr 23,20; Sk 11,23], myšlenky [Př 19,21], ustanovení [2S 13,32: »Ustanovením Absolonovým to bylo určeno«], při čemž je v hebrejštině užito po každé jiného obratu [mluviti v srdci, míti k své ruce, přemýšlení a pod.]. »Z úmysla« = úmyslně. 2Pt 3,5 překládá Hejčl: »Zapomínají zajisté úmyslně na to...«. *Rada.

Umy sliti, stč. = usmysliti [si], umíniti [si], v Ž 37,7: strojiti úklady. *Rada.

Umýti [se], umývání. *Obmyt, obmytí. Umývání, koupání mělo ve starověku význam především kulturní a ovšem také hygienický. Někdy je těžko stanovit hranici mezi těmito dvěma účely [sr. Rt 3,3; Ez 23,40]. Jisté je, že horké podnebí vedlo k častému omývání a koupání. O dceři faraónově čteme v Ex 2,5, že se myla v Nilu. Vykopávkami byly odkryty dokonce i koupelny už ve staré říši egyptské. Egypťané se odívali do lněných oděvů vždy čerstvě vypraných. Syřané, Izraelci a Egypťané měli ve zvyku umývat nohy z prachu, když vstoupili do domu. Jakmile se v Orientě objevil u dveří stanu host, bylo samozřejmé, že mu byla poskytnuta možnost obmytí nohou. Bylo projevem zvláštní oddanosti, když hostitel sám

prokázal službu obmytí nohou [1S 25,41; J 13,5-14], protože si obvykle každý umýval nohy sám. V zámožnějších rodinách tuto službu obstarával otrok [Gn 18,4; 19,2; 24,32; 43,24; Sd 19,21; L 7,44]. Kultické u-í vzniklo nejspíše už v primitivních dobách, kdy lidé viděli v řekách, pramenech a studních sídlo božstev anebo božstva sama. Pít vodu, koupat se v ní anebo se jí umýt znamenalo dostat se do styku s božstvem a tak odehnat zlé demony. Tak se stalo u-í kultickým aktem a voda posvátným živlem, který občerstvoval, někdy také uzdravoval a vždy očišťoval, zvláště od toho, co bylo pokládáno za kulticky nečisté a nedotknutelné [tabu]. *Čistý, čistota. *Křest. *Nečistota. *Očišťování. Omývání se stalo posvátnou činností. Justin Mučedník uvádí dokonce i kropení vodou před vstupem do svatyně jako pohanský zvyk. Egypťští kněží se podle Herodota koupali ve studené vodě dvakrát za dne a dvakrát za noci. S podobným u-ím se shledáváme ve starověké Babylonii, Persii a v Řecku a ovšem také u Izraelců.

Izraelský velekněz byl před ordinací vykoupan [Lv 8,6, sr. Ex 29,4; 40,12]. Rovněž kněz před každým vstupem do svatyně se musel umýt, zvláště nohy a ruce [Ex 30,17-21; Lv 16,4,24]; rovněž po obětní službě musel kněz umýt celé své tělo [Nu 19,7n]. Ale i lid se musel podrobit omývání, byl-li kulticky znečištěn anebo měl-li přistupovat k Hospodinu [Ex 19,10-15]. Musel vyprat svůj šat zvláště v případě malomocenství, byl-li knězem prohlášen za čistého [Lv 13,6.34.54-58; 14,8n]. Kdo přišel do styku s domem, v němž byl někdo postižen malomocenstvím, musel rovněž vyprat své šaty [Lv 14,47]. Dům byl zbaven kultické nečistoty živou, t. j. tekoucí vodou [Lv 14,52]. Kdo si sedl na židli, na níž dříve seděl někdo trpící semenotkem, musel nejen vyprat své šaty, ale také se sám umýt [Lv 15, 6-8.10n.13.16n]. Stejně musely být umývány dřevěné nádoby, jež se dostaly do styku s někým, kdo byl kulticky nečistý [Lv 15,12]. Omývána byla i zkrvavená zbroj [1Kr 22,38]. V určitých případech bylo nařízeno, že po souloži se musí muž i žena vykoupat [Lv 15, 18], rovněž ten, kdo se nějak dotkl ženy, trpící menstruací nebo krvotokem, musel se podrobit kultickému u-í [Lv 15,21nn.27] právě tak jako ten, kdo trpěl polucí [Dt 23,9-11] a pod. Dítě po narození muselo být obmyto [Ez 16,4.9]. Sr. dále Lv 11,40. Po ukončení smutku bylo zvykem umýt se [2S 12,20; sr. Mt 6,17]. Svatyně [1S 7,5n] a později synagogy byly stavěny poblíž studen nebo potoků, aby byly umožněny jak úlitba, tak umývání. V době Ježíšově umývali Židé ruce před jídlem i po jídle, zvláště když se vrátili z tržiště [Mk 7,3n]. Rozeznávalo se oplachování, pokropení a koupel. K omývání rukou stačila voda rybníční nebo cisternová; kněží museli mít k tomu vodu potoční nebo pramenitou. Podle Mišny bylo předepsáno pro koupel určité množství vody [nejméně 480 l, t. j. 40 s^e’á. *Míra]. Zvláště židovská sekta Essenských, žijících v době

Umýti [se], umývání [1147]

Ježíšově poblíž Mrtvého moře, dbala na časté omývání v tekoucí vodě. *Sekta.

Pro všechny tyto předpisy najdeme obdoby u ostatních pohanských národů. Ale u Izraelců záhy proniká vědomí o nutnosti mravní čistoty. Souvisí to s poznáním Boha jako svatého Hospodina. Proto také neslyšíme ve SZ-ě o kultické očiště vrah, zatím co u Řeků i znečištění vraždou bylo odstraňováno u-ím vodou [sr. Mt 27,24]. Krevní mstitel a také ten, kdo zabil někoho nevědomky, nebyl kulticky nečistý. Měl právo utéci se do vyhrazovaných měst [Nu 35,9nn.27.30nn; Dt 4,41nn; 19,1nn]. Zvláště proroci ukazovali na to, že u-í vodou nestačí na očištění od hříchu. Přesto zvyk u-í zůstal jako projev poslušnosti vůči starodávným Božím příkazům. Při tom však se stávalo obmývání obrazem něčeho, co se muselo stát v nitru člověka [Iz 1,16; Jr 2,22; 4,14]. Jb 9,30 vyznává, že ani očištění sněhovou vodou není nic platné, je-li člověk vinen. A Př 30,12 upozorňuje na to, že jsou lidé, kteří se domnívají, že jsou čisti [L 18,11], ačkoli je žádná voda nemůže očistiti [sr. Př 20,9]. Proniká vědomí, že jen Bůh dovede obmytí dokonale [Z 51,9]. V době konečné spásy také Bůh zaslibuje smytí všech nečistot [Iz 4,4; Ez 36,25; Za 13,1, sr. Iz 43,25; 44,22].

V NZ-ě tak překládají Kral. šest řeckých výrazů, jež všechny [až na Sk 16,33; 2Pt 2,22, snad i Sk 9,37 a J 9,7.11.15, kde jde o prosté umytí, ovšem v posvátných vodách Siloe] souvisí buď s kultickým očišťováním nebo se křtem. Je jasné, že tam, kde všechna čistota závisí na Božím milostivém odpuštění a kde je rozbořena důvěra v očištnou moc pouhých skutků, nemůže mít kultické očišťování a jakákoli kultická okázalost valného významu [Mt 6,17; 15,2; Mk 7,2-8; L 11,38, sr. Žd 9,10]. Očištění od hříchů nastalo smrtí Kristovou na kříži [1Pt 1,2. *Skropení. *Skropení. *Skropení]. Jeho krev očišťuje od všelikého hříchu [1J 1,7]. Avšak křesťanský křest, třebas se v mnohém podobal židovskému umývání, zvláště proselytů, je aktualizací tohoto jedinečného Kristova činu [*Křest]. Křest svátostně potvrzuje obmytí od hříchů [Sk 22,16; 1K 6,11; Ef 5,26n; Žd 10,22n]. Ne vlastní skutky, byť to byly skutky spravedlnosti, nýbrž obmytí druhého narození [= křest] a obnovení Duchem svatým způsobuje očištění od hříchů [Tt 3,5]. Také 2Pt 2,22 [sr. Př 26,11] myslí na bludaře, kteří po přijatém křtu [umytí] se zase vrátili ke hříchu [sr. Žd 6,4nn; 10,26nn; 12, 17].

Zdá se, že také J 13,4-14 má ušší vztah ke křtu a k *večeři Páně, než se zdá na první pohled. Jan zde popisuje poslední večeři, i když výslovně o hodu chleba a kalicha nemluví. Ale zdá se, že umývání nohou je jen rozvedeným obrazem toho, co se praví u L 22,27 [sr. Mk 10,42-45; 1Tm 5,10], a skrytým poukazem na obě svátosti křesťanské církve. Jest totiž příznačné, že se tu v řečtině vyskytují

[1148] Umyvadlo-Upálen

dvě slovesa: *luesthai* [= býti umyt, vykoupán, v. 10], jehož je užíváno zejména o křtu, a *nipiessthai* [= umývatí jen částečně, na př. nohy, v. 10: »nepotřebuje, než aby nohy umyl«, sr. v. 5n.8.12]. Vykladači sloveso *luesthai* v tomto oddíle vztahují na křest [»kdo je vykoupán, nepotřebuje, než aby nohy umyl«], který jako aktualisovaný výkupný čin Ježíšův stačí na celý život a nemusí být opakován. »Při chození v prachu cest a ulic se však přece jen pošpiní nohy, které musí být umyty. Tu má evangelium na mysli večeri Páně jako ujištění o odpuštění rozličných poklesků těm, kterým se již ve křtu dostalo základní očisty. Naznačuje se tu asi též opakovatelnost stolu Páně proti neopakovatelnosti křtu« [J. B. Souček, Utrpení Páně, str. 84].

Také ve Zj 1,5 se myslí nepřímo na křest ve vztahu k vykupitelskému dílu Kristovu [»krví svou«]. Ovšem, lépe zaručené texty čtou: »Vykoupil nás z našich hříchů svou krví« [sr. Zj 7,14].

Jk 4,8 ve stylu sz proroků vyzývá čtenáře, kteří propadli svárům a pýše, aby se přiblížili Bohu, ovšem s čistými rukama a očištěným srdcem [sr. Ex 19,22; 34,30; Lv 10,3; Ž 24,4].

Umyvadlo. 1. Ve stánku úmluvy stála měděná nádoba, v níž si kněží před obětní službou umývali ruce a nohy [Lv 8,11]. Židovští vykladači se domnívají, že nádoba měla několik otvorů, jimiž byla voda vypouštěna do menších nádob. Stála mezi dveřmi stánku a oltářem [Ex 30,18nn]. Bible ji blíže nepopisuje. Pouze připomíná, že stála na měděném podstavci, jenž musel být samostatně posvěcen, z čehož lze uzavírat, že tvořil s u-em jedno-

Bronzová trojnožka, snad podstavec pod umyvadlo nebo pod oltář pro kadidlo. Horní část, mísa k umývání nebo k pálení nebyla nalezena. Na obrubě jsou zvonečky ve tvaru granátových jablek. Z nálezu v chrámu v Ras Šamra (Ugarit) v Sýrii.

litou část. Také u. bylo posvěcením odděleno jako všechny ostatní předměty stánku od všedního užívání [Ex 40,11; Lv 8,10n]. U. i podstavec byl zhotoven ze »zrcadel houfně přicházejících žen, kteréž přicházely ke dveřím stánku úmluvy« [Ex 38,8]. Zdá se, že ženy přísluhovaly u dveří stánku [1S 2,22] tak jako levité [Nu 4,23; 8,24]. Snad byly rozděleny na určité třídy, z nichž každá měla službu v určitou dobu. V čem tato služba spočívala, nevíme. Někteří vykladači se domnívají, že šlo o posvátné tance, hudbu a zpěv [sr. Ex 15,20; Sd 21,21; Ž 68,25n]. *Umýti [se], umývání.

2. V chrámě Šalomounově bylo po obou stranách »velkého moře« [*Moře měděné] pět u-el na straně severní, pět na straně jižní. Spočívala na měděných, čtyřhranných podstavcích, dlouhých a širokých 4 lokte [zhruba 2 m] a vysokých 3 lokte [zhruba 1,5 m]. Boční stěny byly vyzdobeny reliéfy cherubínů, lvů, býků a palem. Podstavec se pohyboval na čtyřech měděných kolech. V těchto u-ech bylo snad umýváno obětní maso, určené k zápalným obětím [1Kr 7,27-39; 2Pa 4,6].

Také v chrámu Zorobábelově a ovšem i Herodově byla u-a. Chrámy, který kreslil ve svém vidění Ezechiel, neměl »moře«, ani u-el, protože měl živý pramen, vycházející »od spodku prahu domu na východ« [Ez 47,1; sr. Bič II. 101n].

Umývati [se], *Umýti [se] umývání.

Unni. 1. Muž z druhé skupiny Davidových levitů [1Pa 15,18,20], kteří doprovázeli zpěv na loutnách [*Hudba, b]. - 2. Levita, který žil v době Zorobábelově [Neh 12,9], současník velekněze Jesuy.

Upadati, upadnouti. *Pád. *Vypadati. U. v ruce lidské, v ruku Hospodinovu [1S 18, 25; 2S 24,14; 1Pa 21,13], v neštěstí [Př 13,17], mezi lotry [L 10,30,36], v nemoc [2S 13,2], v pokušení [1Tm 6,9; Jk 1,2], v potupení ďáblů [1Tm 3,6] = dostati se v ruce lidské atd. Žilka překládá Žd 4,11 srozumitelněji než Kral.: »Aby nikdo podle téhož příkladu neupadl do neposlušnosti«. Hejčl: »Ať nikdo podle onoho příkladu nevěry nepadne«. U. ve smyslu mravním Ž 37,24 [sr. Ga 6,1; 2S 12,13]. U. = utrpení ztrátu, projít neštěstím, Mi 7,8; sr. Am 5,2.

Upálen, -i. *Trest, 3. Upálení bylo u Izraelců trestem za smilství kněžské dcery [Lv 21, 9] a za pohlavní styk s ženou a její matkou [Lv 20,14, sr. Gn 38,24]. Nejde tu ovšem jen o poklesek proti občanské morálce, nýbrž o zvrácenost pohanů, stojící na jedné úrovni s čarováním a modlářstvím [viz Bič I., 312; II., 139]. Trest u-m byl považován za nejsilnější očišťovací prostředek od zvláště těžké poskvrny. Sotva však šlo o u-i za živa. Odsouzenec byl asi nejprve ukamenován a potom teprve bylo jeho tělo spáleno [sr. Joz 7,15,25]. V Babylóně trestali u-m v peci [Dn 3,6] anebo pečením za živa v ohni [Jr 29,22]. Podle 2 Mak 13,5n zrádný nejvyšší kněz Menelaus byl uvržen do věže s rozžhaveným popelem. O He-

rodovi čteme ve Starožitnostech Josepha Flavia, že dal mnoho lidí upálit.

Upěci [Jr 29,22]. *Upálen, -í.

Upevněn, -í, -ý, upevniti, upevňovati, učiniti pevným, položiti pevné základy [*Pevně, pevný], o království [1S 20,31; 2Pa 25,3], domu [2S 3,10; Př 24,3], horách [Ž 65,7], mezích [Př 15,25], trůnu [Př 16,12], zemi [1Pa 16,30; Ž 93,1], městě [Ž 48,9] a pod. U-i slovo = splniti, uvéstí v platnost slovo [1Kr 8,26; 2Pa 6,17], u-i smlouvu = uzavřiti smlouvu [Ž 105,9], jednati podle smlouvy [2S 23,5]. Ve smyslu opevniti [2Pa 26,9; 32,5; Ž 30,8], zesílití opevnění [Na 3,14], založiti [Iz 14,32], pevně zavěsiti [Ž 8,4; Př 8,28]. O utrhači [mlukovi] se v Ž 140,12 praví, že nebude u. na zemi, t. j. neobstojí v zemi, zato lid Boží bude mít své základy na spravedlnosti, bude upevněn spravedlností [Iz 54,14]. Bůh sám uprostřed proměn časů bude nezměnitelnou zárukou pevnosti svého lidu [Iz 33,6]. Boží rozkazy jsou upevněny na věčnou věčnost, t. j. lze na ně spoléhat a platí věčně [Ž 111,8]. Karafiát překládá Př 20,18: »Umyslové radou se upevňují«, t. j. moudrý dbá na radu druhých a tak se jeho předsevzetí stávají pevnými, zabezpečenými [sr. Př 15,22; 11,14; 24,6].

V NZ-ě jde hlavně o sloveso *bebaiûn*, které Kral. překládá také výrazy *utvrditi, *potvrditi. Svědectví o Kristu bylo apoštolem mezi Korintány přivedeno k takové platnosti, že se stalo svědectvím samého Krista, potvrzeným charismaty. Korintští věřící se stali živoucím potvrzením zvěsti evangelia. To je smysl 1K 1,6, které Žilka překládá: »Jak mezi vámi bylo utvrzeno svědectví o Kristu«. »Milosti upevněné srdce« v Žd 13,9 je srdce, které je vkořeněno, založeno v Kristu [sr. Kp 2,7] a nedá se másti těmi, kdo buď jako Židé rozeznávají mezi čistými a nečistými pokrmy anebo jako asketikové se domnívají, že pevnost poznání víry lze zesílití zdržlivostí od vína, masa a manželství [sr. 1Tm 4,3]. V tom smyslu přeje pisatel 1Pt 5,10 čtenářům, aby jim Bůh dal dobré základy. Tu je užito řeckého slovesa *themeliûn* [= založiti, položiti základy, sr. 1K 3,11; Ef 2,20]. Podle 2Pt 1,10 mají věřící své povolání a vyvolení, jehož se jim dostalo přijetím Krista, přivádět k platnosti a potvrzovat v denním životě činy z víry [»ctnostmi«].

Ve 2Pt 3,5 vyvrací pisatel pochybnosti o druhém příchodu Páně, jež roziřovali bludaři poukazem na to, že se nic nezměnilo od počátku světa. Ukazuje, že tito bludaři zapomínají, že země »z vody a skrze vodu povstala slovem Božím, že takto také tehdejší svět potopou zahynul a že nynější nebesa i země týmž slovem Božím jsou uloženy a uchovány pro oheň ke dnům soudu« [překlad Hejčlův]. V pozadí je biblický názor, že země povstala »z vody«, která přikrývala zemi [Gn 1,9n], a »vodou«, která se shromáždila na jedno místo [do moře] a tak umožnila, že se ukázala suchá země. Ale tehdejší svět [před biblickou potopou] zahynul potopou a tak ani nynější svět nezustane bez dalších změn. Ovšem u Boha

Upěci-Upřimný [1149]

je den jako tisíc let a tisíc let jako jeden den. Přesto den Páně určitě přijde.

Upění, upěti, hořekování, lkání; žalostně kvíliti, *volati o pomoc [Dt 24,15; Ž 5,2], vzdychati [Ž 6,7; 12,6], bědovati [Ž 119,169], *křičeti, volati o slitování [1Kr 8,38.45], řvati [Ž 32,3] a pod. Hebrejščina má pro ú-i, ú-i velmi mnoho různých výrazů.

Uplíti, uplvati, popliti, poplívati [Mk 10,34; L 18,32].

Upokojení, -ý, upokojiti [se], upokojevati [se]. Kral. tak překládají osm různých hebr. výrazů, z nichž většinu překládají různě. Především jde o vyjádření vědomí bezpečnosti, zabezpečení, jistoty [Ž 122,7, sr. Jr 22,21, kde tentýž hebr. výraz *šalvé* překládají Kral. slovem štěstí; Jr 49,31], klidu [sr. 2K 2,12]; upokojiti = uklidniti, utišiti [Est 2,1, sr. 7,10; Jb 30,27; Ž 131,2; Mk 4,39], urovnati spor [Př 15,18], upokojiti se = uklidniti se, ustati [Ž 46,11], býti nečinným, odpočívati [Ž 83,2; Iz 62,1; Ez 16,42], chovat se s vyčkávacím, důvěřivým klidem [Ab 3,16].

Uposlechnouti. *»Poslechnouti, poslouchati. Ve smyslu uslyšeti Sk 19,5 [»Když to uslyšeli, dali se pokřtiti ve jméno Pána Ježíše«, překlad Žilkův], ve smyslu oddat se v poslušnost [R 6,17; 10,16]. Neuposlechnouti [R 11,31] = neuvěřiti, propadnouti neposlušnosti.

Upřázdňiti [se], stč. = uvolniti, učiniti před někým prostor [Ž 80,10]. 1K 7,5 překládá Hejčl: »Nezkracujte [v tom] jeden druhého, leda po vzájemné dohodě na čas, na příklad abyste se uvolnili k modlitbě«. Půst, o kterém mluví ve svém překladu Kral., je v hlavních rukopisech vynechán.

Upřaziti. *Pražma.

Uprostraniti, uprostraňovati, stč. = opatřiti prostor [Gn 26,22; Ž 118,5]. Př 18,16 naráží na orientální zvyk posílat dary těm, kteří mají vliv [sr. 1S 10,27; 1Kr 4,21; 10,25]. Takový dar zjednává člověku prostor [sr. Př 19,6]. V duchovním smyslu právě užívání bohatství je svědectvím lásky člověka k Bohu i k bližnímu a otvírá cestu k vyšším hodnotám [sr. L 16,9. *Bohatství. *Mammona] Ž 78,50 překládá Zeman: »Razil stezku svému hněvu«.

Upřímě, stč. přímě, rovně, upřimně. *Pravé, pravý. *Pravě. *Přímě. *Sprostně, sprostnost. Ve smyslu bezúhonně, nezávadně, nezákladně, dokonale v Sd 9,16.19; 2S 22,26; Ž 18,24.26; Př 10,9; 28,18. Ve smyslu pravdivě Ef 4,15, spravedlivě, podle práva Př 16,13 [sr. Ž 15,2; 58,2], správně Am 3,10, tak, jak se sluší Mi 2,7. V hebrejštině je téměř pokaždě užito jiného výrazu anebo slovesné skupiny, jako na př. u Ez 14,3, kde opakováním hebr. slovesa raditi se [= vyhledávati rady orakulem] se chce vyjádřit naléhavost dotazování: »Zdaliž se opravdu radí se mnou?« Jiní překládají: »Zdaliž vůbec mám být dotazován?«. *Upřimnost.

Upřimný. *Upřimost.

[1150] Upřímno-Úraz

Upřímno = přímo [1S 6,12; Jr 4,11], k východu, na východ [Jb 23,8], pravou cestou [Př 15,21].

Upřímnost, upřímnost, upřímný. Abychom pochopili obsah těchto bibl. pojmů, je třeba si uvědomiti, že hebr. výrazy, jež jsou tak překládány [kořeny *t-m-m*, *š-l-m*, *j-š-r*], označují celost, neporušenost, to, co je plně vyvinuto. Žádá-li David pro svého syna srdce u-é, aby ostříhal Božích přikázání [1Pa 29,19], žádá, aby mu Bůh dal plně vyvinuté schopnosti srdce, ničím nenarušené a bez jakéhokoli nedostatku. O Amaziášovi se praví ve 2Pa 25,2, že »činil to, což pravého bylo před očima Hospodinovými, ale však ne srdcem u-ým«, t. j. ne celým srdcem. U-ost může označovat také nevinnost, nezákladnost, prostotu. Praví-li Abimelech v Gn 20,5, že se dopustil nepatřičného činu v upřímnosti srdce a v nevinnosti rukou, chce tím říci, že v jeho srdci nebylo ani potuchy o tom, že by činil něco nesprávného. »Chodit v dokonalosti srdce a upřímnosti« [1Kr 9,4] znamená žít celým srdcem a neošemetně. Žalmisté a »spravedliví jsou přesvědčeni, že chodí v u-i srdce, t. j. že si nejsou vědomi žádné záludnosti, částečnosti, necelosti ve svém životě před Bohem [Ž 26,1.11; 101,2; Př 19,1; 28,6; Jb 2,3.9; 4,6; 27,5; 31,6]. Jejich srdce není dvojité, rozdělené [Ž 12,3]. Jsou nevinní, neporušení, dokonalí [Jb 1,1.8; 9,22; Ž 37,18; Př 28,10], touží po dokonalém zachovávaní ustanoveních Božích [Ž 119,30]. U-ý, pobožný a spravedlivý jsou souběžné výrazy [Ž 17,2; 18,26; 84,12; 101,2.6; Př 2, 9.21; 11,5; 14,2; 17,26]. Praví-li se o berle Boží vlády, že je neupřímnější, chce se říci, že je nejspravedlivější [Ž 45,7]. Jednat u-é může znamenat jednat spravedlivě [Dn 11,17]. Jen ti, kteří chodí v u-i a činí spravedlnost a mluví pravdu celým srdcem, budou přebývat v stánku Božím [Ž 15,1n; 84,12; 140,14; Př 28,18]. *Přímě. Na takového člověka lze spolehnout, kdežto v ústech těch, kteří mají porušené srdce, není žádné u-i [Ž 5,10]. Mezi u-ými je dobrá vůle [Př 14,9], protože k u-sti patří spravedlivé zachovávaní vztahů smlouvy a pokoje [sr. Mal 2,6]. Ti, kteří jsou opakem u-ých, je ovšem nenávidí [Ž 5,10; 11,2; Př 29,10], ale Hospodin u-ost oblibuje [1Pa 29, 17], věřící uchovává v u-osti [Ž 41,13], nic neoděpře chodícím v u-osti [Ž 84,12], k u-ému se chová upřímě [2S 22,26], působí mu spásu [Ž 7,11], dává mu světlo ve tmách [Ž 112,4], zná jeho dny [Ž 37,18], obdarovává jeho rodinu požehnaním [Ž 112,2], dává mu dlouhověkost [Př 2,7], sděluje mu svá tajemství [Př 3,32], jeho stánek vzkvete [Př 14,11], jeho modlitba se mu líbí [Př 15,8]. Cesta Hospodínova je silou u-ému [Př 10,29] a jeho vlastní cesta je »vydlážděná« [Př 15,19].

Nejasný je smysl Pís 7,9. Karafiát překládá: »Ústa tvá jako víno výborné, plynoucí milému mému v upřímnosti«. Gesenius navrhuje překlad: »Plynoucí milému mému hladce, neru-

šeně«. Podobně angl. autorisovaný a Lutherův překlad.

*Kniha Upřímého [Joz 10,13; 2S 1,18].

Řecké *haplūs*, *haplotēs* označuje to, co je bez vnitřní rozpolcenosti a porušenosti, tedy celé, čisté, jednoduché, prosté, sprostné [*Sprostné, sprostnost], zdravé, pravdivé. V Ř 12,8; 2K 8,2; 9,13 jde o nerozpolcenou obětavost, obětavou dobrotu. Řecké *eilikrinēs*, *eilikrineia* znamená to, co bylo vyzkoušeno na slunci, co je tedy naprosto čisté a bez vady. »Přesnice u-osti« [1K 5,8] = nekvašený chléb čistoty. Věřící, očištěni Kristem, mají žít celý život jako Židé o svátcích velkonočních, kdy muselo být všechno vyčištěno od starého kvasu, obrazu špatnosti a zloby. Ap. Pavel káže slovo Boží »z u-osti«, t. j. v čistotě, bez vedlejších úmyslů, nezištně [2K 2,17], rovněž o svém životě praví, že to byl život »v sprostnosti a u-osti Boží« [podle spolehlivějších textů »v svatosti a u-osti Boží«], t. j. v čistotě, jež je darem Boží milosti, tedy nikoli v obojakosti a hledání pozemských osobních zájmů [2K 1,12]. O čistotě a bezvadnosti se mluví také ve F 1,10. Snad se tu myslí na kultické předpisy sz o obět-ních zvířatech, jejichž čistota a bezvadnost je obrazem mravní čistoty. 2Pt 3,1 překládá Žilka: »V nich [t. j. v dopisech] připomínkou probouzí jasnou rozmyslnost, abyste měli na paměti...«, t. j. ničím neporušenou schopnost myslet jasně.

Řecké *euthys* ve Sk 8,21 znamená »rovný«, t. j. poctivý, u-ý. Šimon chtěl dosáhnouti toho, aby vzkládáním rukou mohl udělovat Ducha sv., ale při tom sledoval vedlejší úmysl vlastního sebeobohacení.

U-ost ve 3J 3n je překladem řeckého *alētheia* = pravda. *Pravda.

Ur. 1. Město ve starověkém Sumeru [pozdější Babylonii, jež byla nakonec obsazena Kaldejci], rodiště Abrahamovo [Gn 11,28.31; 15,7; Neh 9,7; Sk 7,2.4], snad dnešní *Mukajjar* v dolní Babylonii na záp. břehu Eufratu. Vykopávkami se tu přišlo na chrám, zasvěcený lunárnímu božstvu. Město existovalo už v nejstarší době babylonských dějin a bylo sídelním městem králů před založením babylonské říše. Někteří badatelé mohli u- ztotožňují neprávem s městem Urfa [řecké Edessa].

2. Otec jednoho z Davidových bojovníků [1Pa, 11,35].

Úraz, to, co přivádí k pádu, oč člověk klopýtne [Lv 19,14; Jr 6,21; Ez 21,15. *Pohoršení], v přeneseném smyslu to, co zavádá příčinu k mravnímu a náboženskému pádu [Ez 18,30; sr. 44,12; Iz 8,14], osidlo, past [Joz 23,13], léčka [Jb 34,30. Hrozný: »Člověk mrzký, kdo jest léčkou lidu«]. »K ũ-u přivoditi« = způsobiti pád [Jr 18,15]. U Dn 6,23 znamená ũ. poranění.

»Svědění bez ũ-u« [Sk 24,16] = »svědomí neporušené, nezraněné [sr. F 1,10, *Upřímnost]. »Býti bez ũ-u« v 1K 10,32 = nebýt příčinou pohoršení, nedávat pohoršení [sr. Ř 14, 13]. Kristus se stal kamenem ũ-u pro ty, kdo si jím nedali posloužit ke spásě a tak na něm